

Djela slavonskih spisatelja 19. stoljeća i knjižne posvete

Hećimović, Ana-Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:047627>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Informatologije

Ana-Marija Hećimović

Djela slavonskih spisatelja 19. stoljeća i knjižne posvete

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Jelena Lakuš

Osijek, 2016.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske znanosti

Diplomski studij Informatologije

Ana-Marija Hećimović

Djela slavonskih pisatelja 19. stoljeća i knjižne posvete

Diplomski rad

Područje društvenih znanosti, polje informacijske i komunikacijske znanosti,
grana knjižničarstvo

Mentor: izv. prof. dr. sc. Jelena Lakuš

Osijek, 2016.

SADRŽAJ:

Contents

1. Uvod	5
2 . Književno – kulturna slika Osijeka u 19. stoljeću.....	6
2. 1. Osječko tiskarstvo 19.stoljeća	6
2. 2. Slavonska književnost i slavonski spisatelji 19. stoljeća.....	11
3. Fenomen knjižnih posveta.....	15
3.1. O knjižnim posvetama, njihovu postanku, ustroju i važnosti.....	15
3.2. Mecenatstvo: od individualnog ka kolektivnom mecenatstvu	17
4. Knjižne posvete u djelima slavonskih pisatelja 19. stoljeća.....	20
4.1. Metodologija rada.....	20
4.2. Istraživanje.....	23
5. Zaključak	46
6. Literatura	47
7. Prilozi	54

Sažetak

Tema ovog diplomskog rada su knjižne posvete u djelima slavonskih spisatelja, tiskanih u Osijeku u 19. stoljeću. Temeljeći se dijelom na uvidu u samu izvornu građu, a dijelom na uvid u naslove dostupne u mrežnom katalogu zavičajne zbirke Essekiana, nastale na temelju poznate Osječke bibliografije Marije Malbaše, diplomski rad nastoji kvantitativnom i sadržajnom analizom posveta utvrditi u kojoj je mjeri tijekom 19. stoljeća zastupljen model individualnog i model kolektivnog mecenatstva. U 500-tinjak djela koja čine istraživački korpus, u njih 163 pronađene su posvete raznovrsna tipa koje se analiziraju prema nizu parametara: kontinuitet, odnosno diskontinuitet pisanja posveta tijekom 19. stoljeća, udio posveta upućenih individualnim osobama, kao i udio kolektivnih posveta te definirati društveni i/ili profesionalni profil osoba kojima su dotična djela bila posvećivana. Kroz primjere dobivene analizom cjelokupne knjižne produkcije u Slavoniji u 19. stoljeću namjerava se pokazati u kojoj mjeri su zastupljene individualne i kolektivne posvete. Analizira se brojnost i kontekst pojavljivanja individualnih i kolektivnih posveta, porast i pad djela s posvetama kroz godine, autori i osobe kojima su posvete upućene, njihova značenja, jezici na kojima su ta djela pisana te autori koji su najčešće posvećivali svoja djela. Zaključuje se da u Slavoniji u 19. stoljeću u djelima slavonskih spisatelja još uvijek u velikoj većini prevladavaju individualne posvete i to najčešće posvete biskupima – mecenama, dok su kolektivne posvete rijetke te najčešće posvećene narodu, što zasigurno odražava duh 19. stoljeća.

Ključne riječi: knjižne posvete, mecenatstvo, spisatelji, Slavonija, Osijek, 19. stoljeće

1. Uvod

Fenomenom knjižnih posveta na području se Hrvatske bavilo tek nekoliko znanstvenika, uglavnom književnih povjesničara i povjesničara. Stoga je ta problematika još uvijek nedovoljno istražena. Postojeća su se istraživanja dotakla samo specifičnih vrsta knjižnih posveta, kao što su one posvećene kolektivnom čitateljstvu u 19. stoljeću, ili, pak, posveta koje su bile upućene uskim društvenim krugovima, kao što su bile dubrovačke plemkinje u 18. stoljeću ili zagrebački biskupi iz razdoblja od 16. do 18. stoljeća, a postoji samo nekoliko manjih radova u kojima se obrađuju posvete upućene konkretnim povijesnim osobama (biskupu J. J. Strossmayeru, isusovcu Bartolu Kašiću). Iako vrlo raznorodni, obuhvaćajući različita povijesna i stilska razdoblja (barok, klasicizam, prosvjetiteljstvo, romantizam) i dotičući se većine hrvatskog povijesnog prostora (Dubrovnik, Dalmacija, Banska Hrvatska i Slavonija), radovi koji se bave fenomenom knjižnih posveta su malobrojni te ostavljaju još mnogo istraživačkog prostora. U istraživačkom su smislu knjižne posvete svakako vrlo zanimljive jer predstavljaju dragocjene izvore koji ponajprije pomažu da se objasni nastanak djela i okolnosti u kojima je ono nastalo, ali i da se bolje razumije književni život nekog vremena, odnosno cjelokupne kulturne i druge okolnosti nekog vremena. Ovaj je diplomski rad posvećen stoga upravo problematici knjižnih posveta i to onih u djelima slavonskih spisatelja, tiskanim tijekom 19. stoljeća u Osijeku. Cilj je ovoga rada kvantitativnom i sadržajnom analizom posveta utvrditi u kojoj je mjeri tijekom 19. stoljeća zastupljen model individualnog i model kolektivnog mecenatstva.

Rad na početku donosi književno–kulturnu sliku Osijeka u 19. stoljeću. Donosi se kratak kronološki pregled razvoja osječkog tiskarstva od osnutka prve tiskare u Osijeku pa do početka 20. stoljeća, a zatim se problematizira pojam „slavonske književnosti“, navode njezina glavna glavna obilježja i najznačajniji spisatelji. U poglavlju koje slijedi pojašnjava se fenomen knjižnih posveta, problematizira se pitanje njihova postanka, ustroja i važnosti, te se pojašnjava fenomen mecenatstva, kako onog individualnog koji je najčešće bio usmjeren prema raznim uglednicima, ponajprije crkvenim dostojanstvenicima, tako i kolektivnog koje se javlja početkom 17. stoljeća, no svoj puni zamah doživljava upravo u 19. stoljeću. U istraživačkom se dijelu detaljno pojašnjava metodologija istraživanja kojem je za cilj bilo analizirati parametre: kontinuitet, odnosno diskontinuitet pisanja posveta tijekom 19. stoljeća, udio posveta upućenih individualnim osobama, kao i udio kolektivnih posveta te definirati društveni i/ili profesionalni profil osoba kojima su dotična djela bila posvećivana. Analizom učestalosti pojavljivanja posveta tijekom 19. stoljeća nastojala se ustanoviti brojnost i

kontekst pojavljivanja individualnih i kolektivnih posveta, jezici na kojima su pisana ta djela, otkriti tko su autori i osobe kojima su posvete upućene i njihova značenja te otkriti autore koji su najčešće posvećivali svoja djela.

2 . Književno – kulturna slika Osijeka u 19. stoljeću

2. 1. Osječko tiskarstvo 19.stoljeća

O povijesti osječkog tiskarstva do sada je već dosta pisano. Kronološki pregled razvoja tiskarstva u Osijeku možemo pronaći u djelu „Povijest tiskarstva u Slavoniji“ (1978)¹ poznate hrvatske knjižničarke Marije Malbaše² koja je veći dio svoga radnoga vijeka posvetila upravo toj problematici, rezultat čega je i opsežna bibliografija sveukupne tiskarsko-izdavačke djelatnosti Osijeka u razdoblju od 1742. do 1978. godine, objavljenoj u dva sveska pod naslovom „Osječka bibliografija“ (I. sv. 1981.,II. sv. 1985.).³ Pojedine osječke tiskarske obitelji i kuće svoje su mjesto našle i u najvažnijim hrvatskim mrežnim enciklopedijama.⁴ Od njih se po važnosti možda najviše ističe Ivan Martin Divald (1743.-1806.), o čijem je životu pronađen i opširan biografski zapis na portalu essekeri.hr,⁵ portalu koji na jednom mjestu nastoji objediniti podatke i multimedijalnu dokumentarističku građu o poznatim i zaslužnim građanima Osijeka.⁶

Iz navedenih je prikaza razvoja tiskarstva u Osijeku vidljivo da je tijekom 19. stoljeća, razdoblju koje je obuhvaćeno ovim radom, u Osijeku djelovalo trinaest tiskara. Najpoznatija od njih, a vjerojatno i najznačajnija, bila je Divaldova tiskara koja je djelovala od 1775. do

¹Malbaša, Marija. Povijest tiskarstva u Slavoniji. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978.

²Malbaša, Marija. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38371>(8.9.2016.)

³Malbaša, Marija. Osječka bibliografija : tiskarsko-izdavačka djelatnost u Osijeku od 1742. do 1978. godine. Osijek : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad u Osijeku, 1981-1985.

⁴Divald. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4849> (11.9.2016.), Divald, Ivan Martin.// Hrvatska enciklopedija. URL:<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15486> (11.9.2016.); Lehmann, Dragutin (Carl). // Hrvatski biografski leksikon. URL:<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11657>(14.9.2016.), Lehmann, Dragutin (Carl). // Proleksis enciklopedija online. URL:<http://proleksis.lzmk.hr/6274/>(14.9.2016.), Lehmann, Dragutin. // Hrvatska enciklopedija. URL:<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35887> (14.9.2016.); Frank, Jakob. // Hrvatski biografski leksikon. URL:<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6277> (11.9.2016.); Laubner, Dragutin. // Hrvatski biografski leksikon. URL:<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11303> (11.9.2016.); Friedmann, Miroslav. // Hrvatski biografski leksikon. URL:<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6406> (11.9.2016.)

⁵Biografija: Ivan Martin Divald. URL: <http://essekeri.hr/bio/74-ivan-martin-divald> (11.9.2016.)

⁶O portalu Essekeri. hr. URL: <http://essekeri.hr/o-portal> (8.9.2016.)

1857. godine.⁷To je prva javna i sve do 1857. godine jedina tiskara u Osijeku koja je postojala čak 82 godine. Osnovao ju je Ivan Martin Divald koji je Franjevačku tiskaru, najstariju osječku tiskaru, osnovanu, kao što je spomenuto, još 1735. godine, kupio 1775. godine.⁸ Divald je, međutim, bio ne samo tiskar nego i nakladnik, što je u to doba bilo još uvijek uobičajeno.⁹ O značaju Divaldove tiskare za širenje prosvjete i opći kulturni napredak Slavonije najbolje svjedoči niz istaknutih imena iz književne i kulturne povijesti koji su ondje tiskali svoja djela,¹⁰ primjerice, nabožni pisac Aleksandar Tomiković (1742.-1829.),¹¹ poznat i po tome što je upravo njegova knjiga „Život sv. Eustahije“ bila prva ilustrirana knjiga koju je izdala Divaldova tiskara (1795.),¹² zatim pjesnik i arhidakon Ivan Jozepac (1777.-1852.),¹³ propovjednik i pisac Adam Filipović (1792.-1871.),¹⁴ pučki pjesnik Mate Topalović (1812.-1862.),¹⁵ pjesnik Juraj Tordinac (1813.-1893.),¹⁶ itd. Tiskali su se molitvenici, elegije,

⁷Najstarija tiskara u Osijeku bila je inače Franjevačka tiskara koja je, pretpostavlja se, jer nigdje nisu zabilježeni točni podaci, osnovana 1735. godine. Franjevci su tiskaru otvorili za potrebe samostana, provincije i škole. Broj sačuvanih izdanja Franjevačke tiskare je vrlo malen, a većinom su tiskane rasprave teološkog i filozofskog sadržaja pisane latinskim jezikom, ali i tekstovi svjetovnog sadržaja te tiskanice. Knjige namijenjene narodu su obično bile tiskane narodnim (hrvatskim) jezikom. Franjevačka tiskara zatvorena je krajem 1774. godine. Malbaša, Marija. Povijest tiskarstva u Slavoniji, Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978., str. 16.

⁸Ivan Martin Divald preminuo je 1806. godine te je Divaldov pomoćnik Fridrik Zink nastavio voditi tiskaru sve dok 1819. godine najstariji sin Martin Alojzije nije preuzeo očev posao. Nakon Alojzijeve smrti 1844. posao preuzima njegova udovica Julijana, a 1846. posao tiskare preuzima sin Karlo Dragutin Divald. U to vrijeme tiskara seli iz Tvrđe u Gornji grad. Posao je išao sve teže, a sudbina Divaldove tiskare okončana je u Šamačkoj ulici 1857. godine, kada je preminuo i Karlo Dragutin Divald. Tiskara je prodana 1857. osječkom knjižaru i knjigoveži Dragutinu Lehmanu. Biografija: Ivan Martin Divald. URL: <http://essekeri.hr/bio/74-ivan-martin-divald>(11.9.2016.)

⁹Nakladništvo. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42840>(8.9.2016.)

¹⁰Malbaša, Marija. Povijest tiskarstva u Slavoniji, Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978., str. 21.

¹¹Tomiković, Aleksandar, hrvatski nabožni pisac (1743. – 1829.) Najveći dio života proveo je u osječkom franjevačkom samostanu, bio provincijal sv. Ivana Kapistrana i ravnatelj osječke gimnazije. Tomiković, Aleksandar. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61714> (2.9.2016.)

¹²Malbaša, Marija. Nav. dj., str. 28.

¹³Jozepac, Ivan, pjesnik (1777. – 1852.) Bio je kapelan u Kutjevu, župnik u Osijeku, a 1809. postaje vicearhidakon. Aktivno je sudjelovao u preporodnim kulturnim i društvenim kretanjima. Jozepac, Ivan. // Hrvatski biografski leksikon URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=8786> (2.9.2016.)

¹⁴Filipović Heldentalski, Adam, hrvatski propovjednik i pisac (1792. – 1871.) Pohađao bogoslovje u Đakovu, zaređen 1816.; bio kapelan u Vrbici i Osijeku, 1832. župnik u Gorjanima. Priredio je treće izdanje Reljkovićeve „Satira“ 1822. Filipović Heldentalski, Adam. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19587> (4.9.2016.)

¹⁵Topalović, Mate, hrvatski pučki pjesnik (1812. – 1862.) Studirao bogoslovje u Zagrebu, bio kapelan u slavonskim župama i profesor u Đakovu. Pridružio se ilirskom pokretu domoljubnim i prigodničarskim pjesmama tiskanim u „Danici“ pod imenima Ilir iz Slavonije i Rodoljub Zdenčanin. Topalović, Mate // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61770> (2.9.2016.)

kalendari, školske knjige, većinom na latinskom i hrvatskom jeziku, no tiskano je i nekoliko prigodnica na mađarskome jeziku.¹⁷

Osječko tiskarstvo je napredovalo upravo na temeljima koje je postavila obitelj Divald, te se 1857. godine otvara tiskara Dragutin Lehmann i drug (1857. – 1870.).¹⁸ Dragutin Lehman imao je knjižaru i posudbenu knjižnicu u Tvrđi te je tamo smjestio i svoju tiskaru koju je spojio s onim što je kupio od Divalda. Nabavio je i prvi brzotisni stroj u ovim krajevima, pa već 1858. nalazimo na knjigama naznačeno „Schnell pressedruck“ ili „Brzotiskom“. Osim uobičajenih manjih izdanja kao što su školski izvještaji, statuti, kalendari, molitve, kazališni plakati, pjesme, pripovijetke i slično, tiskana su u Lehmannovoj tiskari i više većih djela pisaca kao što su, primjerice, Petar Kanavelić (1637.-1719.),¹⁹ Janko Jurković (1827.-1889.),²⁰ Franjo Marković (1845.-1914.)²¹ i mnogi drugi.²² Lehman je pokrenuo, objavljivao i uređivao i prve osječke novine „Esseker Lokal blatt und Land bote“, a 1869. je tiskao novine „Esseker allgemeine illustrierte Zeitung“ koje su bile prvi ilustrirani list u Hrvatskoj.²³

Godine 1869. u Osijeku se otvaraju još dvije tiskare– tiskara Ignjata Mederschitzkog i tiskara Gustava Wagnera i Jakoba Franka, što je značilo prestanak monopola samo jedne tiskare u gradu Osijeku, dok je, pak, otvaranjem tiskare u Slavonskoj Požegi 1862. godine prestao monopol osječkih tiskara uopće na području Slavonije.²⁴ Osječka tiskara Ignjata Mederschitzkog djelovala je u razdoblju od 1869. do 1873. godine. Osim uobičajenih školskih

¹⁶Tordinac, Juraj, hrvatski pjesnik (1813. – 1893.) Studirao bogoslovlje u Đakovu i Pešti, 1836. zaređen za svećenika. Bio je tajnik Ilirske čitaonice u Osijeku, prvi tajnik biskupa J.J. Strossmayera, kanonik, opat i rektor đakovačkog sjemeništa. Tordinac, Juraj. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61838> (2.9.2016.)

¹⁷Malbaša, Marija. Nav. dj., str 28.

¹⁸Lehmann, Dragutin (Carl), (1818 - 1885), hrvatski knjižar, tiskar i novinar. Kupio je Divaldovu tiskaru u Osijeku 1857., modernizirao je i pod imenom Tiskara Drag. Lehmann i drug vodio do 1869. Lehman, Dragutin (Carl). // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/6274/> (5.9.2016.)

¹⁹Kanavelić, Petar, hrvatski književnik (1637. – 1719.) Njegove pjesme nastaju kao prigodnice i pohvalnice, a istaknuo se ljubavnim, satiričnim i duhovnim stihovima. Kanavelić, Petar. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/29899/> (2.9.2016.)

²⁰Jurković, Janko, hrvatski književnik (1827. – 1889.) Radio kao urednik u „Katoličkom listu“ i Gajevim „Narodnim novinama“. Bio je potpredsjednik Matice Hrvatske 1882. Jurković, Janko. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/29472/> (5.9.2016.)

²¹Marković, Franjo, hrvatski književnik i filozof (1845. – 1914.) Studirao u Beču i doktorirao iz područja estetike, bio je profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, sa Šenoom pokrenio „Vienac“ 1869. Marković, Franjo. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/36470/> (2.9.2016.)

²²Malbaša, Marija. Nav. dj., str. 31.

²³Lehmann, Dragutin.// Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35887> (2.9.2016.)

²⁴Malbaša, Marija. Nav. dj., str. 35.

izvještaja, pravila, kazališnih i koncertnih oglasa, tiskane su i novine „Slavonia Fruher Der Sirmier Bote“, kao i note, primjerice, one hrvatskog skladatelja i glazbenog povjesničara Franje Kuhača.²⁵ Tiskara Gustava Wagnera i Jakoba Franka (1869. - 1870.), koja se nastavlja kao tiskara Jakoba Franka (1870. - 1876.), tiskala je razne izvještaje, prigodnice, statute i pravila, a tiskali su listove „Die Drau“ i „Glasnik biskupije bosansko-srijemske“. Tiskana su, između ostalog, i djela hrvatskog pjesnika Petra Preradovića (1818. - 1872.)²⁶ i vjerskog pisca Andrije Kačića Miošića (1704.- 1760.).²⁷

Do kraja stoljeća broj tiskara raste. Tiskara Dragutina Sandora (1874. - 1879.)²⁸ tiskala je, osim raznih pravila, kalendara, izvještaja itd., novine „Esseker Zeitung“, časopis „Katolički propovjednik“ te glasilo „Gospodar“.²⁹ Tiskara Julija Pfeiffera (1876. - 1918.)³⁰ je prva na cijelom području Slavonije koja je uvela slagaće strojeve. Tiskali su razne novine i stručne listove, tiskanice, formulare, oglase, plakate, a tiskana su, između ostalih, djela hrvatskih povjesničara Josipa Bosendorfa (1876. - 1957)³¹ i Ferde Šišića (1869. - 1940.)³² te hrvatskog pisca i financijskog stručnjaka Samuela Kociana (1857. - 1932.)³³

Osamdesetih su godina 19. stoljeća prilično kratko djelovale i manje tiskare kao što je bila tiskara Eugena Ruperta (1880. - 1881.), tiskara Vjekoslava Aloisa Schaffera (1880. -

²⁵Kuhač, Franjo, hrvatski etnomuzikolog, glazbeni povjesničar i skladatelj (1834. – 1911.) Rezultate svojih istraživanja objavio je u 200 radova obradivši etnomuzikološko, glazbeno-povijesna, teorijska i pedagoška pitanja. Kuhač, Franjo. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/33074/> (2.9.2016.)

²⁶Preradović, Petar, hrvatski pjesnik (1818.-1872.) Vojnu akademiju završio je u Bečkom Novom Mjestu. Pisao je rodoljubne, ljubavne, intimističke, epske i refleksivne pjesme. Uz Kranjčevića i Vraza je bio najveći lirik hrvatskog romantizma. Preradović, Petar. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/42607/> (3.9.2016.)

²⁷Kačić Miošić, Andrija, hrvatski epik i vjerski pisac (1704 - 1760). Studij filozofije i teologije završio je u Osijeku. Bio je gvardijan u Zaostrogu. Njegovo najznačajnije djelo je „Razgovor ugodni naroda slovinskoga“ iz 1756. godine. To je ujedno i najobjavljanija knjiga starije hrvatske književnosti. Kačić Miošić, Andrija. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29721> (1.9.2016.)

²⁸Malbaša, Marija. Nav. dj., str. 38.

²⁹ Isto.

³⁰Tiskara Julija Pfeiffera je prema tehničkoj opremljenosti i broju zaposlenih za tadašnje prilike u Hrvatskoj bila suvremeno uređena te u Slavoniji najveća.

³¹Bosendorf, Josip, hrvatski povjesničar (1876. - 1957) Završio studij povijesti i zemljopisa. Bio je gimnazijski profesor i gradski zastupnik. Bosendorf, Josip. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8912> (3.9.2016.)

³²Šišić, Ferdo, hrvatski povjesničar (1869. – 1940.) Doktorirao je 1900, bio je profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, zastupnik u Hrvatskom saboru, član JAZU od 1910. Šišić, Ferdo. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/48017/> (2.9.2016.)

³³Kocian, Samuel, hrvatski financijski stručnjak i pisac (1857. – 1932.) Studij prava završio je u Budimpešti, od 1896. bio je financijski ravnatelj za županiju Srijem. Od 1905. bio je sudac i hrvatski referent. Kocian, Samuel. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32182> (2.9.2016.)

1904.) te tiskara Josipa Mederschitzkog (1880. - 1883.) o kojima se ne zna puno.³⁴Tih je godina djelovala i tiskara Dragutina Laubnera (1882. - 1916.)³⁵, koja je tiskala kalendare, časopise, udžbenike, pravilnike, statute i godišnje izvještaje na njemačkom i hrvatskom jeziku. Tiskana su djela pjesnika Augusta Harambašića (1861. - 1911.),³⁶ hrvatskog i slovačkog pedagoga i leksikografa Ivana Zocha (1843. – 1921.)³⁷ i Josipa Mencina.³⁸ Tiskan je dnevnik „Slavonische Presse“ i časopisi „Pravnik“ i „Hrvatska pčela“.³⁹

Na samom kraju 19. stoljeća otvorena je tiskara Leopolda Lavoslava Friedmanna (1891. – 1941.)⁴⁰ koji je imao i knjižaru i knjigovežnicu. Knjige su tiskane većinom na njemačkom jeziku, a tiskali su se listovi, mjesečnici, kalendari, brošure, oglasi, tiskanice i drugi sitniji tekstovi. Tiskali su listove „Grafička smotra“, „Jugoslavenska zastava“, „Pokret“ i „Ilustrovane male novine“.⁴¹ U istom je razdoblju djelovala i tiskara Ljudevita Szeklera(1893. – 1941.).⁴² On je prvi konstatirao neku tematsku opredijeljenost u nakladničkoj djelatnosti. Nije se specijalizirao za dječje knjige i knjige za mlade, ali ih je tiskao više od svih ostalih. Tiskao je dječji list „Milodarke“.⁴³ Naposljetku, o tiskari Ignatza Wortmanna (1898. – 1899.) se jako malo zna.⁴⁴

Dakle, u prvoj polovini 19. stoljeća bilježimo postojanje samo jedne tiskare u Osijeku, one Divaldove (1775. – 1857). Međutim, u drugoj polovini 19. stoljeća tiskarska je djelatnost u Osijeku daleko bogatija. Postojalo je više tiskara, od kojih neke djeluju i istodobno. Šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća bilježimo tiskaru Ignjata Mederschitzkog (1869.

³⁴Malbaša, Marija. Nav. dj., str. 43.

³⁵Laubner, Dragutin, tiskar i nakladnik (1859. – 1919.) Tiskarstvo je učio od Jakoba Franka u Osijeku, potom se usavršavao u Njemačkoj i Austriji te od 1877. radio u Zagrebu. U Osijeku 1882. otvorio tiskaru, sljedeće godine kupio tiskaru Mederšickoga, proširio ju i osuvremenio. Laubner, Dragutin. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11303> (5.9.2016.)

³⁶Harambašić, August, pjesnik (1861. – 1911.) 1884. završio studij prava, 1892. doktorirao, 1894. položio sudački, a 1896. pravosudni ispit. Harambašić, August. // Hrvatski biografski leksikon URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=50> (2.9.2016.)

³⁷Zoch, Ivan Branislav, hrvatski i slovački pedagog i leksikograf (1843. – 1921.). Godine 1866. je bio promoviran u doktora filozofije. Utemeljio je prvu gimnaziju i prvo pučko sveučilište u Sarajevu. Zoch, Ivan Branislav. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=67365> (2.9.2016.)

³⁸Josip Mencin je, od 1884. zajedno s Ivanom Zochom započeo rad na prvoj hrvatskoj enciklopediji. Zoch, Ivan Branislav. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67365> (2.9.2016.)

³⁹Malbaša, Marija. Nav. dj., str. 46.

⁴⁰Friedmann, Miroslav, tiskar i novinar. Sin Leopolda (Lavoslava), koji je 1891. u Osijeku otvorio tiskaru, imao knjigovežnicu i naslijedio knjižaru Franje Pinassela. Friedmann, Miroslav. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6406> (2.9.2016.)

⁴¹Malbaša, Marija. Nav. dj., str. 46.

⁴²Isto, str. 47.

⁴³Isto.

⁴⁴Isto, str. 48.

–1873.) i tiskaru Gustava Wagnera i Jakoba Francka (1869. – 1870.) koja se, kao što je već spomenuto, nastavlja kao tiskara Jakoba Francka (1870. – 1876.), te tiskaru Dragutina Sandora (1874. – 1879.) i tiskaru Julija Pfeiffera (1876. – 1918.), pri čemu je potonja najduže djelovala. U desetljeću koje slijedi, osamdesetih godina, u Osijeku su, uz spomenutu tiskaru Julija Pfeiffera, djelovale još tri tiskare - tiskara Eugena Ruperta (1880. – 1881.), tiskara Vjekoslava Aloisa Schaffera (1880. – 1904.) te tiskara Josipa Mederschitzkog (1880. – 1883.). Devedesete svjedoče postojanje triju tiskara - tiskare Leopolda Friedmanna (1891. – 1941.), tiskare Ljudevita Szeklera (1893. – 1941.) i tiskare Ignatza Wortmanna (1898. – 1899.), od kojih su prve dvije djelovale sve do početka Drugoga svjetskog rata. Usporedo s rastom broja tiskara, raste i broj tiskanih djela. Najviše su to bili različiti izvještaji društava i drugi spisi službenog karaktera, no među njima pronalazimo i, kao što je već spomenuto, djela brojnih hrvatskih književnika, značajnih ne samo za slavonsku nego i za hrvatsku književnost uopće, o čemu će opširnije biti riječi u nastavku rada.

2. 2. Slavonska književnost i slavonski spisatelji 19. stoljeća

U određenju pojma „slavonske književnosti“ književni se povjesničari ne slažu u potpunosti. Većina drži da slavonskom književnošću možemo smatrati samo hrvatsku književnost nastalu u Slavoniji 18. stoljeća, odnosno do preporoda.⁴⁵ Dio njih smatra da se njezine vremenske odrednice mogu pomaknuti sve do početka 20. stoljeća, a dio, pak, taj termin izbjegava ili ga koriste isključivo za književnost 18. stoljeća.⁴⁶ Što se tiče prostornoga određenja, najčešće se slavonskom književnošću drže knjige i rukopisi nastali na širem području nego što ga pokriva današnji pojam Slavonije.⁴⁷

⁴⁵Milovan Tatarin drži da se pojam „slavonska književnost“ uglavnom ustalio za knjige i rukopise nastale u razdoblju od početka 18. stoljeća do 1855. godine, točnije od 1707. kada je u Veneciji tiskan katekizam „Put nebeski“ đakovačkog biskupa i vjerskog pisca Ivana Grličića do 1855. godine kada smrću književnika i jezikoslovca Ignjata Alojzija Brlića prestaje izlaziti njegov „Novouređeni ilirski kalendar iliti Svetodanik“ koji se tiskao u Budimu svake godine od 1836. do 1855. Tatarin, Milovan. Književnost 18. stoljeća. // Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2009. Str. 491. Citirano prema: Pepić, Ivana. Strategije oblikovanja diskurza o svakodnevi u književnoj kulturi Slavonije 18. stoljeća: doktorski rad. Osijek: Filozofski fakultet Osijek, 2014., Str. 20.

⁴⁶Pepić, Ivana. Strategije oblikovanja diskurza o svakodnevi u književnoj kulturi Slavonije 18. stoljeća. Doktorski rad, Filozofski fakultet Osijek, 2014., str. 20.

⁴⁷Tatarin, Milovan. Književnost 18. stoljeća. // Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2009., str. 491. Citirano prema: Pepić, Ivana. Strategije oblikovanja diskurza o svakodnevi u književnoj kulturi Slavonije 18. stoljeća. Doktorski rad, Filozofski fakultet Osijek, 2014., str. 20.

Slavonska književnost je bila ponajprije didaktička po funkcijama koje je obavljala,⁴⁸ to znači da je u njoj poučna tendencija, najčešće praktičnog i moralnog tipa, odnosila prevagu nad umjetničkim izrazom. Krešimir Nemeč ističe da su u 19. stoljeću autori većinom bili vjerski pisci, franjevci, a knjigom su se bavili i svjetovni svećenici,⁴⁹ dok Miroslav Šicel ističe da su u vrijeme hrvatskog narodnog preporoda to bili svjetovnjaci.⁵⁰ Prevoditeljski rad je živ; prevode se djela pisana prozom pa stihovi više nisu dominantni.⁵¹ To je, uostalom, kultura koja je dala prvu tiskanu Bibliju na hrvatskom jeziku.⁵² Još jedno od važnih obilježja slavonske književnosti je činjenica da su upravo slavonski pripovjedači u dotad ozbiljnu (hrvatsku) književnost unijeli humor i duhovit način pripovijedanja koji je, smatra jedan od najuglednijih hrvatskih književnih povjesničara, Krešimir Nemeč, išao do granica blage poruge.⁵³ Taj izvorni slavonski humor može se pronaći i u djelu „Pošurci“ hrvatskog pripovjedača i dramatičara Josipa Eugena Tomića (1843. – 1906.),⁵⁴ u pučkom igrokazu „Graničari“ glumca i redatelja Josipa Freudenreicha (1827.-1881.),⁵⁵ „Saćurica i šubara ili Sto za jedan“ hrvatskog književnika Ilije Okrugića Sriemca (1827.-1897.)⁵⁶ ili u komediji književnika Janka Jurkovića (1827. – 1889.)⁵⁷ „Što žena može“.⁵⁸ Naposljetku, slavonsku književnost, kao i ostale naše povijesne pokrajine, obilježava regionalizam,⁵⁹ posebice od

⁴⁸Nemeč, Krešimir. Udio Slavonije, Baranje i Srijema u hrvatskoj književnosti 19. i 20. st. // Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2009., Str. 533.

⁴⁹Nemeč, Krešimir. Nav. dj., str. 533.

⁵⁰Šicel, Miroslav. Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća. Knjiga I: Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoa: (1750. – 1881.), Zagreb: Naklada Ljevak, 2004., str. 233.

⁵¹Nemeč, Krešimir. Nav. dj., str. 536.

⁵²Isto, str. 533.

⁵³Isto, str. 534.

⁵⁴Tomić, Josip Eugen (1843. – 1906.) hrvatski književnik, pripovjedač, dramatičar i prevoditelj. Kao dramaturg preveo povijesne romane. Najznačajnija djela: „Melita“, „Zmaj od Bosne“ „Janko i Jaga“ „Kapitanova kći“. Tomić, Josip Eugen. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/48918/> (8.9.2016.)

⁵⁵Freundenreich, Josip ml., (1827.-1881.) hrvatski glumac, redatelj i dramatičar. Djelovao je kao organizator, kazališni pedagog, glumac, redatelj, pisac, prvi koreograf i prvi operni redatelj, iznimno je pridonio razvoju hrvatskoga kazališta. Freudenreich, Josip ml. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/22165/> (8.9.2016.)

⁵⁶Okrugić, Ilija Sriemac (1827. – 1897.) hrvatski književnik. Teologiju je učio u đakovačkome sjemeništu. Za svećenika je zaređen 1850. Do 1860. bio je kapelan u slavonskim mjestima, a od 1866. do smrti župnik i opat u Petrovaradinu. Okrugić, Ilija Sriemac. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44935> (6.9.2016.)

⁵⁷Vidi bilješku br. 20.

⁵⁸Brešić, Vinko. Slavonska književnost i novi regionalizam. Osijek, Matica Hrvatska, Ogranak Osijek: Grafika: 2004. Str. 25

⁵⁹ Isto, str. 26.

devedesetih godina, u čemu se posebno ističu Josip Kozarac (1898. – 1906.)⁶⁰ i Ivan Kozarac (1885. – 1910.).⁶¹ Zatim, rijetki pisci pišu na njemačkom jeziku. Najznačajniji od njih svakako su bili Victor von Reisner (1860. – 1919.),⁶² Alexander Friedrich Rosenfeld (1872. - 1945),⁶³ poznatiji kao Roda – Roda, koji je stekao reputaciju jednog od najoriginanijih stvaralaca srednjoeuropskog kulturnog kruga i Vilma Vukelić (1880.–1956.),⁶⁴ književna kroničarka koja je od značajnijih djela objavila 1923. godine roman o židovskoj zajednici „Ljudi bez domovine“.⁶⁵

U vrijeme hrvatskog narodnog preporoda najviše su slavonsku književnost obilježili hrvatski preporoditelj i jezikoslovac Vjekoslav Babukić (1812.-1875.),⁶⁶ političar i publicist Andrija Torkvat Brlić (1826. – 1868.),⁶⁷ književnik i jezikoslovac Ignjat Alojzije Brlić (1795. – 1855.),⁶⁸ pisac Ferdo Filipović (1833. – 1916.),⁶⁹ pjesnik i etnolog Luka Ilić Oriovčanin

⁶⁰Kozarac, Josip (1898. – 1906.), hrvatski književnik. Afirmirao se kao jedan od najboljih hrvatskih realističkih pisaca nizom novela u kojima je vjerodostojno opisivao život slavonskih ljudi. Značajan je i kao jedan od prvih uspješnih pisaca psiholoških novela. Kozarac, Josip. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/32529/> (6.9.2016.)

⁶¹Kozarac, Ivan (1885. – 1910.), hrvatski književnik koji je rano napustio školovanje i radio kao sudski pisar. Njegovo najpoznatije djelo je roman „Đuka Begović“ koji je jedno od važnijih prozaičkih ostvarenja hrvatske moderne. Kozarac, Ivan. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/32528/> (8.9.2016.)

⁶²Reisner, Victor von (1860.-1919.), osječki pisac plave krvi. Školovao se u realnoj gimnaziji te na Sveučilištu u Grazu. Uređivao je nekoliko časopisa, a 1902. objavio je nekoliko Rodinih humoreski. Biografija: Victor von Reisner. URL: <http://essekeri.hr/bio/49-victor-reisner> (8.9. 2016.)

⁶³Rosenfeld, Alexander Friedrich (1872-1945), poznatiji kao Roda Roda, austrijski književnik. Bio je časnik u austrijskoj vojsci, poslije novinar. Poznat je i kao kabaretist i filmski glumac. Rosenfeld, Alexander Friedrich. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53136> (5.9.2016.)

⁶⁴Vukelić, Vilma (1880. – 1956.), hrvatska književnica. Školovala se u privatnom internatu u Beču, a javila se u osječkom listu „Die Drau“ 1896. godine feljtonima i prijevodima hrvatskih pjesnika na njemački. Za njenog života objavljen joj je samo roman „Ljudi bez domovine“ 1923. godine. Vukelić, Vilma. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65632> (7.9.2016.)

⁶⁵Brešić, Vinko. Nav. dj., str. 27.

⁶⁶Babukić, Vjekoslav (1812.-1875.), hrvatski preporoditelj i jezikoslovac. Završio pravo 1832. Cijeli život je posvetio narodnom preporodu. Godine 1846. je imenovan prvim profesorom hrvatskog jezika. Babukić, Vjekoslav. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5059> (7.9.2016.)

⁶⁷Brlić, Andrija Torkvat (1826. – 1868.), hrvatski publicist, političar i gramatičar. Studirao je teologiju u Beču. Objavljivao je članke o Jelačićevim vojnim pohodima i težnjama Hrvata u francuskim listovima „Journal des Débats“ i „Tribune des Peuples“ zagovarajući ideju o širokom federalističkom preuređenju Habsburške Monarhije. Napisao je „Gramatiku ilirskoga jezika“. Brlić, Andrija Torkvat. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9596> (5.9.2016.)

⁶⁸Brlić, Ignjat Alojzije (1795. – 1855.), hrvatski književnik i jezikoslovac. Suprotstavljao se Gajevoj jezičnoj reformi predlažući ikavsko narječje, narodni govor Broda i slavonsko-posavsku štokavsku akcentaciju kao platformu književnog jezika. Pisao je tekstove na filozofske, književne i religijske teme. Brlić, Ignjat Alojzije. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/13648/> (8.9.2016.)

(1817. – 1878.),⁷⁰ jezikoslovac Stjepan Marjanović (1794. – 1848.),⁷¹ pučki pisac Mijat Stojanović (1818. – 1881.)⁷², pučki pjesnik Mato Topalović (1812. – 1862.)⁷³ i pjesnik Juraj Tordinac (1813. – 1893.)⁷⁴. Svi oni bili su suradnici u časopisu „Danica“.⁷⁵ U Požegi je počeo izlaziti i časopis „Slavonac“ (1863-65),⁷⁶ u kojemu su pisci poput Stjepana Ilijaševića (1814. – 1903.)⁷⁷, Vladimira Nikolića (1829. – 1866.),⁷⁸ te spomenutih Ilije Okrugića Sriemca⁷⁹ i Ferde Filipovića,⁸⁰ objavljivali svoje priloge.⁸¹ Od pjesnika, posebno se ističu prozaik Franjo Ciraki (1847. – 1912.),⁸² te pjesnik i prevoditelj Hugo Badalić (1851. – 1900.),⁸³ kao libretist

⁶⁹Filipović, Ferdo (1833. – 1916.), hrvatski pisac. Jedan je od tvoraca hajdučko-turske i pseudopovijesne novelistike 1850-ih i 1860-ih godina. Skupljao je narodne pjesme, pripovijetke i crtice iz hrvatske povijesti. Filipović, Ferdo. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6009> (8.9. 2016.)

⁷⁰Ilić Oriovčanin, Luka (1817. – 1878.), hrvatski pjesnik i etnolog. Studirao je bogosloviju u Zagrebu a zaredio se 1843. godine. Bio je član Narodnog ilirskog sjemenišnog društva te objavljivao slavonske narodne pjesme, običaje i vjerovanja u „Danici“ i „Kolu“. Objavio je i biografiju „Baron Franjo Trenk i slavonski panduri“ 1845. godine. Ilić Oriovčanin, Luka. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27069> (7.9. 2016.)

⁷¹Marijanović, Stjepan (1794. – 1848.), hrvatski jezikoslovac i pedagoški pisac. Franjevac koji je studirao u Madžarskoj. Djelovao je kao učitelj mladeži, župnik, gvardijan, kustos i provincijal. Reformirao je franjevačke samostanske škole. Marijanović, Stjepan. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38923> (7.9. 2016.)

⁷²Stojanović, Mijat (1818. – 1881.), hrvatski zapisivač usmene književnosti i pučki pisac. Jedan je od osnivača Hrvatskog pedagoško-književnog zbora. Njegov književni rad nastaje pod utjecajem usmene književnosti, a namijenjen je poučavanju i obrazovanju puka. Stojanović, Mijat. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=58213> (7.9. 2016.)

⁷³Vidi bilješku br. 15.

⁷⁴Vidi bilješku br. 16.

⁷⁵Šicel, Miroslav. Nav. dj., str.233.

⁷⁶Kraljević, Miroslav.// Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10780> (8.9. 2016.)

⁷⁷Ilijašević, Stjepan (1814. – 1903.), hrvatski pjesnik i pedagoški pisac. Nakon gimnazije studirao je filozofiju te se zaredio za svećenika. Pjesme je pisao pod utjecajem latinske metrike, a obilježavaju ih didaktični ton te religiozni i u manjoj mjeri rodoljubni i satirični motivi. Ilijašević, Stjepan. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=8389> (8.9. 2016.)

⁷⁸Nikolić, Vladimir (1829. – 1866.), hrvatski književnik. Studij prava završio je u Zagrebu 1848. Radio je kao pristav kotorskoga suda u Bektežu. Bio je pristaša ilirizma. Napisao je novelu „Pustolov“ 1852., pjesme „Kunogorke“ 1855. i „Bršljani“ 1863. godine te novele sabrane u zbirci „Pripoviedke“ 1864. godine. Nikolić, Vladimir. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43817> (8.9. 2016.)

⁷⁹Vidi bilješku br. 57.

⁸⁰Vidi bilješku br. 70.

⁸¹Coha, Suzana. Slavonska književnost i povijest nacionalne književnosti – regionalizam i nacionalni identitet.// Nova Croatica VI (2012) 6, str. 209.

⁸²Ciraki, Franjo (1847. – 1912.), hrvatski pjesnik i prozaik. Studirao je pravo u Zagrebu. Prvi književni rad objavio je u požeškom časopisu „Slavonac“ 1863. godine, a prve pjesme u „Viencu“ 1870. godine. Prevodio je s francuskog i engleskog jezika, a neka njegova djela prevedena su na talijanski, njemački, češki, ruski i esperanto. Ciraki, Franjo. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3614> (8.9. 2016.)

⁸³Badalić, Hugo (1851. – 1900.), hrvatski pjesnik, prevoditelj i libretist. Završio je gimnaziju u Zagrebu, te studirao klasičnu filologiju u Beču. U gimnaziji je uređivao đачki list „Ljiljan“ u kojem je

Zajčeve opere „Nikola Šubić Zrinski“, no prvi značajni postilirski pjesnik bio je publicist i prevoditelj August Harambašić (1861. – 1911.).⁸⁴

Slavonski spisatelji usko su povezani s knjižnim posvetama upravo zato što su oni bili ti koji su pisali knjižne posvete. U nastavku rada će se reći nešto više općenito o fenomenu knjižnih posveta, o njihovoj povijesti, nastanku i važnosti.

3. Fenomen knjižnih posveta

3.1. O knjižnim posvetama, njihovu postanku, ustroju i važnosti

O fenomenu posveta do sada je malo pisano. Zabilježeno je samo nekoliko radova o toj problematici. Prvi koji je zapazio njihovu važnost svakako je Rafo Bogišić koji u svojim radovima „Čitajući posvete i predgovore u knjigama Bartola Kašića“ (1993.),⁸⁵ „Književne posvete hrvatskih autora zagrebačkim biskupima (XVI. – XVIII. stoljeće)“ (1994.)⁸⁶ te „Posvete i predgovori hrvatskih pisaca 18. stoljeća“ (1995.)⁸⁷ problematizira knjižne posvete u razdoblju baroka, klasicizma i prosvjetiteljstva, posebno se baveći posvetama upućenim hrvatskom baroknom piscu, jezikoslovcu i isusovcu Bartolu Kašiću te nizu zagrebačkih biskupa koji su stolovali u Zagrebu u razdoblju od 16. do 18. stoljeća. Kratko je o posvetama pisala i Slavica Stojan u radu „Posvete knjiga Dubrovkinjama“ (2001.),⁸⁸ problematizirajući posvete koje su pisci posvećivali uglednim dubrovačkim plemkinjama. Ružica Pšihistal i Tihonija Zovko pisale su o prigodnicama posvećenim Josipu Jurju Strossmayeru u radu „Bibliografija pjesničkih prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru“ (2009.),⁸⁹ a Jelena Lakuš se u radovima „Pisac i čitatelji: fenomen kolektivnog mecenatstva u Dalmaciji u prvoj

objavio pjesmu „Berba“. Pjesme su mu bile u stilu davorija i budnica po ukusu malograđanske sredine 19. stoljeća jer je želio unijeti klasični stih u hrvatsku književnost. Nazvan je epigonom Šenoie i Harambašića. Badalić, Hugo. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1029> (7.9. 2016.)

⁸⁴Vidi bilješku br. 36.

⁸⁵Bogišić, Rafo. Čitajući posvete i predgovore u knjigama Bartola Kašića. // Dubrovnik 4, 3 (1993), str. 147-169.

⁸⁶Bogišić, Rafo. Književne posvete hrvatskih autora zagrebačkim biskupima (XVI. – XVIII. stoljeće). // Zagrebačka biskupija i Zagreb (1094-1994): zbornik u čast kardinala Franje Kuharića / glavni i odgovorni urednik Antun Škvorčević. Zagreb: Nadbiskupija zagrebačka: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta, 1995. Str. 359-371.

⁸⁷Bogišić, Rafo. Posvete i predgovori hrvatskih pisaca 18. stoljeća. // Dani hvarskog kazališta: Hrvatska književnost 18. st.: tematski i žanrovski aspekti. Split: Književni krug, 1995. Str. 5 – 29.

⁸⁸Stojan, Slavica. Posvete knjiga Dubrovkinjama. // Dubrovački horizonti: časopis Društva Dubrovčana i prijatelja dubrovačke starine u Zagrebu 32 (2001), str. 40-47.

⁸⁹Pšihistal, Ružica; Zovko, Tihonija. Bibliografija pjesničkih prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru. // Diacovensia 12, 1 (2009), str. 157-196.

polovici 19. stoljeća“ (2009.)⁹⁰ i „Pisac i čitatelji: fenomen posveta kolektivnom čitatelju u Dalmaciji u prvoj polovici 19. stoljeća“ (2010.) bavila problematikom kolektivnih posveta.⁹¹

Svi su oni prepoznali važnost knjižnih posveta, pa tako Bogišić u radu „Posvete i predgovori hrvatskih pisaca 18. stoljeća“ ističe da su posvete, koje inače datiraju još iz razdoblja humanizma i renesanse, „zanimljivi i dragocjeni fenomeni u književnom postupku“,⁹² te kao takvi „dragocjeni izvori i elementi koji pomažu da se objasni nastanak i rast književnog djela“.⁹³ Podaci objašnjenja čina posvete, tj. zašto se neka knjiga posvećuje određenom čovjeku i što je sve autor tom prigodom rekao ponajprije govore o književnom životu jednoga vremena.⁹⁴ „Posveta očituje namjeru da iskaže neke temeljne stvari o djelu i autoru, odnosno o stvaralačkom činu i postupku na koji se autor odlučio“.⁹⁵ To je urođena potreba pisca da odmah na početku nešto kaže i uputi osobi kojoj djelo posvećuje. Posvete nemaju zajedničkih strukturnih elemenata te se međusobno razlikuju jer svaki autor upućuje svoje djelo te govori ono što u tom trenutku i s obzirom na karakter djela smatra potrebnim reći.⁹⁶ Ipak, posvete nastoje pružiti uvid u okolnosti u kojima je došlo do nastanka djela i upozoriti na odnose koje autor zauzima prema određenim pojavama.⁹⁷ Bogišić nadalje smatra da je „bogatstvo raznolikosti posveta veliko, upravo onoliko i onako koliko je veliko opće bogatstvo književnih i kulturnih manifestacija i pojedinosti koje se javljaju i mogu javiti u nekom razdoblju, nekom književnom području, nekom odnosu, a i svakom slučaju ponaosob.“⁹⁸ Posvete mogu biti važan historiografski materijal, a zapravo su zajedno s prvim biografijama, pismima i poslanicama bile prvi segmenti historiografije.⁹⁹

O smislu i važnosti posveta na vrlo sličan način promišlja i Slavica Stojan u članku „Posvete knjiga Dubrovkinjama“, ističući da pisci na taj način predstavljaju čitateljima svoje djelo, ulaze u proces njegova nastanka te otkrivaju pobude za njegovo stvaranje. Pisac se u

⁹⁰Lakuš, Jelena. Pisac i čitatelji: fenomen kolektivnog mecenatstva u Dalmaciji u prvoj polovici 19. stoljeća // *Libellarium* II, 1 (2009), str. 29-45.

⁹¹Lakuš, Jelena. Pisac i čitatelji: fenomen posveta kolektivnom čitatelju u Dalmaciji u prvoj polovici 19. stoljeća // *Libellarium* III, 1 (2010), str. 29-42.

⁹²Bogišić, Rafo. Posvete i predgovori hrvatskih pisaca 18. stoljeća. // *Dani hvarskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 21, 1 (1995), str. 5.

⁹³Jednako su dragocjeni i uvodni napisi i predgovori uvodni napisi i predgovori kojima se na početku svojih djela autori obraćaju čitateljima. U tim napisima se nalaze informacije različitog karaktera, a te su informacije bliže povezane uz samo djelo, pa su obavijesti o samom autoru ili općenito o njegovoj djelatnosti povezane uz djelo koje slijedi. Isto, str. 10.

⁹⁴Isto, str. 7.

⁹⁵Bogišić, Rafo. Čitajući posvete i predgovore u knjigama Bartola Kašića. // *Dubrovnik* 4, 3 (1993), str. 147.

⁹⁶Isto, str. 147.

⁹⁷Isto.

⁹⁸Isto, str. 148.

⁹⁹Isto.

posvetama dodatno predstavlja kao tumač vlastite riječi, te se u njima produbljuje odnos autora i čitatelja što određuje značaj posveta.¹⁰⁰

U „Bibliografiji pjesničkih prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru“ Ružica Pšihistal i Tihonija Zovko daju popis raznovrsnih pjesničkih prigodnica posvećenih biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, kako onih tiskanih u čast njegova svečanog biskupskog ustoličenja 1850. godine, tako i niza sažalnica nad njegovom smrću s kraja 30-ih i početka 40-ih godina 20. stoljeća. Bibliografija pruža najpotpuniji bibliografski popis pjesničkih prigodnica posvećenih biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, a obuhvaća samostalno tiskana djela i prigodnice objavljene u svim periodičnim publikacijama navedenoga razdoblja.¹⁰¹

Naposljetku, u svojim radovima „Pisac i čitatelji: fenomen kolektivnog mecenatstva u Dalmaciji u prvoj polovici 19. stoljeća“ i „Pisac i čitatelji: fenomen posveta kolektivnom čitatelju u Dalmaciji u prvoj polovici 19. stoljeća“, Jelena Lakuš analizira na primjerima knjiga tiskanih u prvoj polovici 19. stoljeća u Dalmaciji fenomen kolektivnog mecenatstva, ukazujući na pojavu i nastanak kolektivnih posveta, čije je glavno obilježje činjenica da su upućene cijelim zajednicama čitatelja, a ne samo jednoj osobi.

U nastavku će se rada objasniti fenomen mecenatstva, koji se nalazi u najužoj vezi s fenomenom knjižnih posveta, jer su siromašni pisci nerijetko svoja djela posvećivali mecenama, najčešće kao izraz zahvale za davanje financijske potpore koja je bila potrebna da njihov rukopis ugleda svjetlo dana (individualno mecenatstvo), odnosno jer su pisci još od početka 17. stoljeća, a puno intenzivnije od početka 19. stoljeća, svoja djela posvećivala ne više samo jednoj osobi, nego cijeloj zajednici čitatelja (kolektivno mecenatstvo). U poglavlju koje slijedi oba će fenomena biti podrobnije pojašnjena.

3.2. Mecenatstvo: od individualnog ka kolektivnom mecenatstvu

Pojam „mecenata“ izveden je iz imena Gaja Cilnija Mecenata,¹⁰² savjetnika cara Augusta. Pojam u općenitom smislu podrazumijeva pružanje potpore. Većinom je riječ o novčanoj potpori koju pruža neka osoba ili organizacija. U konkretnom smislu, riječ je o potpori koja se pruža pojedinačnim umjetnicima. Mecenatstvo, tj. pokroviteljstvo umjetnosti

¹⁰⁰Stojan, Slavica. Nav. dj., str. 40.

¹⁰¹Pšihistal, Ružica; Zovko, Tihonija. Nav. dj., str. 157.

¹⁰²Mecenat, Gaj Cilnija (između 74. i 64. pr. Kr. – 8. pr. Kr), rimski vitez, diplomat i erudit, prijatelj i pouzdanik Augustov. Pripadao je viteškom staležu. Pokrovitelj umjetnosti, okupio je krug talentiranih pjesnika, a neke je i materijalno pomagao. Po njemu je nastao pojam „mecena“. Mecenat, Gaj Cilnija. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39715> (15.9.2016.)

potječe iz antike, a proširilo se preko srednjeg vijeka do renesanse.¹⁰³Mecenatstvo još od antičkih vremena uključuje posebnu naklonost prema samoj umjetnosti i određenu svijest o njezinoj društvenoj snazi i ulozi. Mecenatski, tj. u osnovi aristokratski odnos prema umjetniku i samoj umjetnosti otkrivao je socijalnu i političku zavisnost umjetnika.¹⁰⁴Vladari i bogati članovi aristokracije djelovali su kao pokrovitelji, koristeći se tom ulogom ne samo da bi povećali ugled umjetnika kojega sponzoriraju već i ostvarili vlastite političke ambicije i povećali vlastiti ugled.¹⁰⁵

Mecenatstvo doživljava stvarnu krizu jačanjem građanskog društva, tržišta i industrije, kada umjetnost više nije privilegij vladajućih, najbogatijih slojeva. Krajem 18. stoljeća umjetnik više ne računa na privatnu podršku jer se krug korisnika njegovih usluga stalno širi, pa on sada može živjeti od vlastitoga rada te postaje nezavisan. U slučaju književnosti pokroviteljstvo preuzima izdavač, a pišćevo djelo se počinje mjeriti autorskim honorarom.¹⁰⁶

No, u vrijeme u kojem je mecenatstvo bilo još izrazito prisutno, upravo su posvete te iz kojih se vrlo često može jasno iščitati zahvalnost koju su siromašni pisci iskazivali prema svojim mecenama jer sami nisu mogli financirati tiskanje knjige, na što upozorava Aleksandar Stipčević u drugom dijelu svoje trodijelne sinteze socijalne povijesti knjige u Hrvata, ističući kako autorska prava u to vrijeme nisu bila zaštićena nikakvim zakonima, pa stoga posvete nastaju da bi se osigurala financijska potpora crkvenih vladara.¹⁰⁷Posvete su se katkada sastojale od nekoliko rečenica, a katkada su se protezale čak na nekoliko stranica. Naime, autor je bio prisiljen pisati hvalospjeve uglednicima, onima koji su imali novac i moć. Pisци nisu bili cijenjeni ni imućni te im je zaštita moćnih pojedinaca bila potrebna. Oni su od onih kojima su posvećivali svoje knjige očekivali i tražili pomoć, ne samo financijsku nego i u poticanju da se knjiga čita i rasprostrani na širi auditorij.¹⁰⁸Mecene koji su financirali tiskanje knjige smatrali su da se podrazumijeva da im autor zauzvrat posveti knjigu. Pisци pritom nisu, smatra Stipčević, štedjeli superlative koji su godili mecenama, a uvijek su ponavljali iste fraze, poput „preuzvišeni“, „presvijetli“, „prečastni“, „prepoštovani“, itd.¹⁰⁹

¹⁰³Jockims, Trevor Laurence; Tatarin, Milovan. Mecenatstvo (pokroviteljstvo). // Leksikon Marina Držića. URL: <http://leksikon.muzej-marindrzic.eu/mecenatstvo-pokroviteljstvo/> (15.9. 2016.)

¹⁰⁴Brešić, Vinko. Nav. Dj., str. 129.

¹⁰⁵Jockims, Trevor Laurence; Tatarin, Milovan. Mecenatstvo (pokroviteljstvo). // Leksikon Marina Držića. URL: <http://leksikon.muzej-marindrzic.eu/mecenatstvo-pokroviteljstvo/> (15.9. 2016.)

¹⁰⁶Brešić, Vinko. Nav. Dj., str. 130.

¹⁰⁷Stipčević, Aleksandar. Socijalna povijest knjige u Hrvata: knjiga 2.: Od glagoljskog prvotiska (1483.) do hrvatskog narodnog preporoda (1835.). Zagreb: Školska knjiga, 2004., str. 143.

¹⁰⁸Isto, str. 145.

¹⁰⁹Isto, str. 149.

Budući da su tijekom povijesti autori velikog broja knjiga bili pripadnici klera, posvete su najčešće bile usmjerene prema crkvenim dostojanstvenicima (papi, biskupima, kardinalima). U posvetama se veličala dobrota, plemenitost, velikodušnost, učenost i slične vrline dostojanstvenika kojemu je knjiga bila posvećena. Na taj način su se pisci odužili mecenama. „Pisci se redovito predstavljaju kao „sluga pokorni“, „odani“, „zahvalni“, „preponizni sluga“, „bezvrijedan“, „nedostojan“,...“.¹¹⁰ Poručuju da je tiskanje knjige izričita zasluga mecene koji je zaslužan za poticanje pisanja, za tiskanje i zaštitu djela, dok je autorov doprinos u stvaranju djela vrlo malen. Na samoj se naslovnici toga vremena pojavljuje ime mecene tiskano velikim slovima, pri vrhu naslovne strane, a ime pisca ostaje skriveno i tiskano negdje pri dnu.¹¹¹

Pisac u knjizi koju je posvetio nekom ugledniku nije smio napisati nešto što nije bilo u skladu s vladajućim moralnim i društvenim normama, ili nešto što bi se moglo protumačiti kao slobodoumlje. Nije smio napisati nešto što bi moglo dovesti u nepriliku mecenu kojemu je knjiga bila posvećena, nešto što bi se moglo nazvati „nepoćudnim“ knjigama. S obzirom da su mecene većinom pripadali visokom kleru, ne začuđuje da su pisci u, primjerice, kontinentalnoj Hrvatskoj, ali vjerojatno i drugdje, većinom pisali nabožne knjige i druga djela u kojima je bilo teško otkriti trag slobodoumlja.¹¹²

Početak 17. stoljeća pojavljuje se novi izdavačko-knjižarski fenomen, fenomen kolektivnog mecenatstva, koji jača početkom 19. stoljeća, kada jača nacionalna svijest i kultura čitanja te se razvija novi odnos između pisca i čitatelja koji se ogleda u fenomenu kolektivnog mecenatstva.¹¹³ Kolektivno mecenatstvo zamijenilo je stari model individualnog mecenatstva o kojem je detaljno bilo prethodno govora. Umjesto dosadašnjeg jednog mecene koji je sam financirao tiskanje i opremu knjige, javlja se veći broj čitatelja koji zajedničkim sredstvima, najčešće sustavom pretplate, financiraju pisca. Spisatelji su upravo iz tog razloga nastojali pozivima na pretplatu pridobiti što veći broj pretplatnika.¹¹⁴ Pozivi na pretplatu bili su popraćeni obećanjima da će imena pretplatnika biti objavljena u knjizi, u novinama ili u službenim glasilima.¹¹⁵ Kao rezultat toga, pojavljuje se fenomen posveta kolektivnom čitatelju koje prepoznajemo kao obraćanje jednom neodređenom čitatelju ili cijeloj zajednici čitatelja – „narodu“, „kršćanima“, „mladeži“, „profesorima i djelatnicima škole“,

¹¹⁰Isto, str. 144.

¹¹¹Isto, str. 145.

¹¹²Isto, str. 154.

¹¹³Lakuš, Jelena. Pisac i čitatelji: fenomen kolektivnog mecenatstva u Dalmaciji u prvoj polovici 19. stoljeća // *Libellarium II*, 1 (2009), str. 31.

¹¹⁴Isto, str. 33.

¹¹⁵Isto, str. 35.

„prijateljima“, „ženama“, „vojnicima“, „akademiji“ ili jednostavno – „čitatelju“. Ovakve su posvete ponajprije izraz želje pisaca da pisanu riječ približe što većem broju čitatelja nastojeći stvoriti dojam da su dotične knjige upućene upravo njima i pisane upravo za njih.¹¹⁶No, ovakve posvete također odražavaju i namjeru pobuditi domoljublje i ljubav prema knjizi, te da se populariziranjem knjige one približe i najnižim društvenim slojevima.

4. Knjižne posvete u djelima slavonskih spisatelja 19. stoljeća

4.1. Metodologija rada

Rad se bavi istraživanjem fenomena knjižnih posveta na prostoru Slavonije u 19. stoljeću. Istraživanje se temelji na analizi djela tiskanih u Osijeku u 19. stoljeću, a koja su ustanovljena na temelju već spomenute bibliografije Marije Malbaše.¹¹⁷ Prema Malbaši, u tom je razdoblju, od 1800. do 1899. godine, u Osijeku tiskano i izdano 1149 jedinica građe. Međutim, istraživanjem nisu obuhvaćene sekundarne i tercijarne publikacije, a to uključuje rječnike, enciklopedije, razne priručnike, referate, izvještaje, adresare, godišnjake, almanahe, zakone, kalendare, patente, statute, razne programe, iskaze računa, ugovore, pravilnike, imenike, cjenike, vozne redove, poslovnike, proračune, statistike, primjedbe, osvrte i časopise, ukupno 648 jedinica građe, jer se pošlo od pretpostavke da takva djela posvete vrlo vjerojatno ne sadrže. Stoga je istraživanjem obuhvaćeno samo 501 djelo u kojima se tragalo za knjižnim posvetama. S obzirom da Aleksandar Stipčević navodi naslovne stranice, odnosno sâm naslov, stranice koje slijede nakon naslovne, odnosno preliminarne stranice, te kolofon kao mjesta na kojima se posvete najčešće pojavljuju,¹¹⁸ svaku je jedinicu građu valjalo pažljivo pregledati *de visu*. Poteškoću pri istraživanju, međutim, činila je činjenica da je veliki dio građe u Muzeju Slavonije Osijek bio nedostupan, pa su ondje *de visu* pregledana samo 62 djela, od kojih je samo 15 njih sadržavalo knjižnu posvetu.

Kako bi se identificiralo gdje se još nalaze tražena djela, pristupilo se pretraživanju kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice,¹¹⁹ kataloga Knjižnice Hrvatske akademije

¹¹⁶Lakuš, Jelena. Pisac i čitatelji: fenomen posveta kolektivnom čitatelju u Dalmaciji u prvoj polovici 19. stoljeća // *Libellarium III*, 1 (2010), str. 31.

¹¹⁷Vidi bilješku br. 3

¹¹⁸Stipčević, Aleksandar. *Nav. dj.*, str. 142.

¹¹⁹Nacionalna i Sveučilišna Knjižnica u Zagrebu. Online katalog. URL: <http://katalog.nsk.hr/F?RN=537445964> (16.4.2016.)

znanosti i umjetnosti,¹²⁰ Knjižnice grada Zagreba,¹²¹ Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek¹²² te knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku.¹²³ Od navedenih knjižnica značajniji broj djela pronađen je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici i u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u kojima je istraživanje potom i provedeno. Samo je manji broj pronađen u Knjižnici grada Zagreba, u knjižnici Filozofskog fakulteta u Osijeku i GISKO-u, ukupno 10 djela, no u njima posvete nisu pronađene. U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici i u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti ukupno je pregledano 159 jedinica građe te ustanovljeno da samo njih 31 sadržava neki vid posvete,¹²⁴ što je, uz postojeća djela s posvetama identificiranima u Muzeju Slavonije Osijek (njih 15), činilo ukupno 46 djela s knjižnim posvetama. S obzirom da je uvidom u izvornu građu pregledano samo 231 djelo od ciljanih 501, a to znači niti 50% jedinica građe koje odgovaraju vremenskim i prostornim parametrima zadanim ovim diplomskim radom, te s obzirom na činjenicu da se mnoga djela popisana u Malbašinoj bibliografiji čuvaju samo u Muzeju Slavonije Osijek, daljnje se istraživanje provelo isključivo uvidom u naslove preostalih 280 djela dostupnih putem kataloga zavičajne zbirke Essekiana Muzeja Slavonije Osijek,¹²⁵ koji je i nastao upravo na temelju Osječke bibliografije Marije Malbaše. Na taj je način identificirano još 117 djela s posvetama. Treba, međutim, imati na umu nedostatak ovakvog načina identificiranja posveta jer ne možemo s pouzdanošću tvrditi da djela u kojima je posveta iščitana samo uvidom u njihove naslove u katalogu Essekiana, ne sadržavaju na preliminarnim stranicama i neku drugu posvetu.

U nastavku se diplomskoga rada, posvete, njih ukupno 163, analiziraju prema sljedećim parametrima: kontinuitet, odnosno diskontinuitet pisanja posveta tijekom 19. stoljeća, udio posveta upućenih individualnim osobama, kao i udio kolektivnih posveta, jezici djela, odnosno posveta, kao i društveni i/ili profesionalni profil osoba¹²⁶ kojima su dotična djela bila

¹²⁰Hrvatska Akademija Znanosti i Umjetnosti. Online katalog. URL: <http://katalog.hazu.hr/web/start01.htm> (16.4.2016.)

¹²¹Knjižnice Grada Zagreba. Online katalog. URL: <http://www.katalog.kgz.hr/pagesMisc/katalog.aspx> (16.4.2016.)

¹²²Gradska i Sveučilišna Knjižnica Osijek. Online katalog. URL: <http://baza.gskos.hr/anev/search.html> (16.4.2016.)

¹²³Filozofski Fakultet u Osijeku. Online katalog. URL: <http://crolist.ffos.hr/anev/search.html> (16.4.2016.)

¹²⁴U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici od ukupno 114 obrađenih publikacija njih 98 ne sadrži posvetu, a 16 sadrži posvetu, a u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti od ukupno 45 obrađenih publikacija, 30 ne sadrži posvetu, a 15 sadrži posvetu.

¹²⁵Essekiana. URL: <http://www.mso.hr/essekiana/katalog.php> (16.4.2016.)

¹²⁶Način na koji su osobe razvrstavane u pojedine kategorije, npr. bilješka br. 149 – osoba kojoj je djelo posvećeno, Josip Šišković je bio i župan, grof i general, no razvrstan je kao župan zato što je djelo koje mu je posvećeno bilo prigodom njegova imenovanja županom.

posvećivana te autore koji su najčešće svoja djela posvećivali drugima.¹²⁷ Individualne posvete su podijeljene u sljedeće kategorije: kler (biskupi, kanonici, župnici), državni poglavari i visoki državni dužnosnici (carevi, kraljevi, župani i banovi), pripadnici plemićkih obitelji (baruni i grofovi), pripadnici građanskih zanimanja (profesori, ravnatelji i liječnici), vojni zapovjednici (generali), sveci, žene i Isus. Kolektivne, pak, posvete, svedene su na nekoliko općih kategorija u kojima su se nastojale okupiti slične posvete: narod (ako je posveta upućena Slavoncima, ilirskom narodu, odnosno „obćinstvu ilirskom“ ili, pak, stanovnicima i građanima Osijeka), kršćani (ako je posveta upućena bogoljubnim kršćanima ili kršćanskom puku), mladež, profesori i djelatnici škole, prijatelji (ako u posveti nisu navođena konkretna imena i prezimena), žene (također, ako je posveta upućena svim ženama općenito, a ne nekoj konkretnoj ženskoj osobi), vojnici i članovi akademije (riječ je o tadašnjoj Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti).

Kvantitativnom i sadržajnom analizom posveta, uključujući i analizu hijerarhije informacija na naslovnica na kojima se posvete često pojavljuju, nastoji se utvrditi u kojoj je mjeri tijekom 19. stoljeća još uvijek zastupljen stari model individualnog mecenatstva, koji je, kao što je poznato, podrazumijevao posvećivanje pojedincima, najčešće uglednicima, gotovo uvijek kao izraz zahvalnosti za financiranje dotične knjige. Istodobno se nastoji za isto razdoblje utvrditi i zastupljenost fenomena kolektivnog mecenatstva i posvećivanja kolektivnom čitateljstvu, koji je često, kako literatura navodi, ukazivao na novi odnos između pisca i čitatelja, a kojom se pisanu riječ, osobito onu na narodnom (hrvatskom) jeziku, nastojalo približiti što širem krugu čitatelja. Namjera je diplomskoga rada navedenu tezu potvrditi ili opovrgnuti, nastojeći pritom, gdje je to bilo moguće, razotkriti prirodu odnosa između pisca i osobe/zajednice čitatelja kojima je neko djelo bilo posvećeno te razloge koji su iza sastavljanja posveta stajali.

Naposljetku, rezultati analize predočeni su grafovima i tablicama, koji omogućavaju lakše praćenje samoga rada. Treba, međutim, napomenuti da iako su u grafovima i tablicama posvete podijeljene na one identificirane uvidom u samo građu (*de visu*) i one identificirane nešto manje pouzdanim načinom, samo uvidom u naslove dostupne u katalogu zavičajne zbirke Essekiana, na interpretativnoj se razini ne ističe razlika u načinu identificiranja posveta. Istraživanje se, naime, željelo provesti na što većem mogućem broju knjiga, kako bi se mogli dobiti što relevantniji zaključci, ali se istodobno željelo ostaviti prostor za neka

¹²⁷U ovu podjelu prema društvenoj, odnosno profesionalnoj pripadnosti, uvrštene su i posvete upućene Isusu i svecima.

buduća istraživanja u kojima bi se građa obrađena uvidom u katalog Essekiana obradila i *de visu*.

4.2. Istraživanje

Istraživanje je pokazalo da je početkom 19. stoljeća identificirano svega nekoliko posveta (Graf 1), što možemo objasniti činjenicom da je tih godina i inače bila vrlo slaba knjižna produkcija, od po samo nekoliko naslova godišnje. Sredinom dvadesetih godina, međutim, raste broj posveta, pa je tako 1826. godine zabilježeno čak dvanaest posveta, od kojih je pet identificirano uvidom u samu građu, a preostalih sedam uvidom u naslove dostupne u mrežnom katalogu Essekiana (Graf 2). Najveći broj djela te godine posvećen je đakovačko-bosanskom i srijemskom biskupu Emeriku Karlu Raffayu (1753. – 1830),¹²⁸ koji je bio poznat kao mecena mnogih književnika pa je to vrlo vjerojatno i razlog većeg broja posveta njemu upućenih.¹²⁹Iz toga mu je i razloga posvećen, primjerice, „Nauk od oproštenja...“, što je jasno vidljivo iz sâmog naslova:..., „Na zapovid, i troshkom prisvitloga, i priposhovanoga gospodina Emerika Karle Raffaye biskupa stolnih cerkvah Bosanske, ili Diakovacske, i Srimске...“.¹³⁰Broj posveta idućih desetljeća oscilira, ali su one više-manje uobičajena praksa. Sredinom stoljeća je najveći broj djela upućen biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1815. – 1905).¹³¹Većinom su to bile razne prigodnice, poput primjerice, one tiskane 1850. godine povodom njegova biskupskog ustoličenja „Čestitanje presvetlomu i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru... prigodom njegovog svečanog

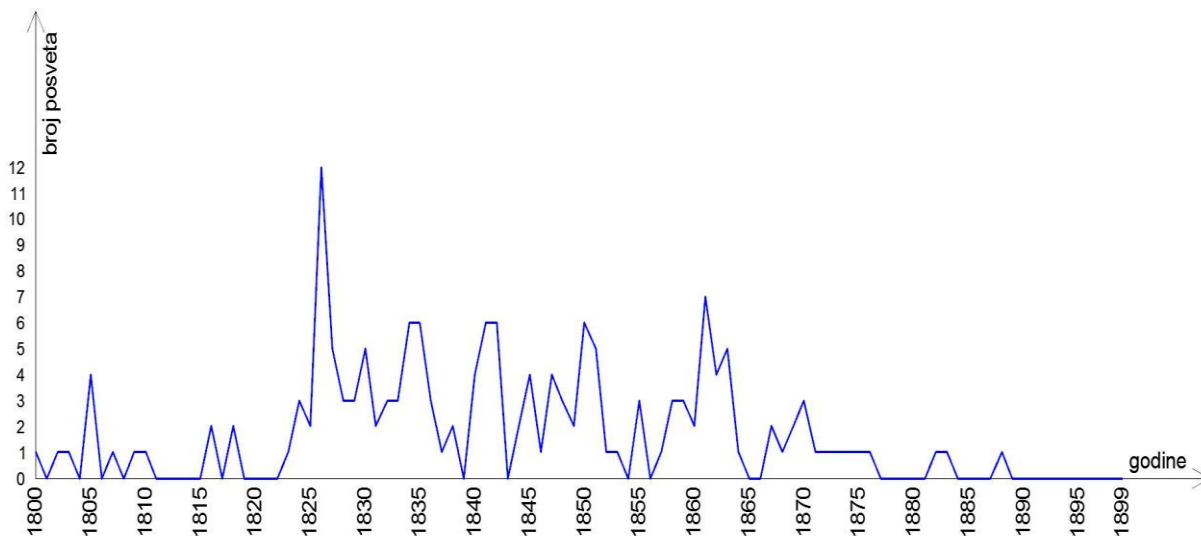
¹²⁸Raffay, Mirko Karlo (1753. – 1830.), doktorirao je filozofiju i teologiju u Rimu. Godine 1776. se zareadio, 1778. postao župnik, 1782. kanonik, a 1816. imenovan je đakovačko-bosanskim i srijemskim biskupom, a djelovao je do 1830. godine. Istaknuo se kao mecena mnogih književnika. Raffay, Mirko Karlo. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51599> (10.5.2016.)

¹²⁹Tijekom 19. stoljeća upućeno mu je čak 16 posveta, o čemu će u nastavku diplomskoga rada biti još govora.

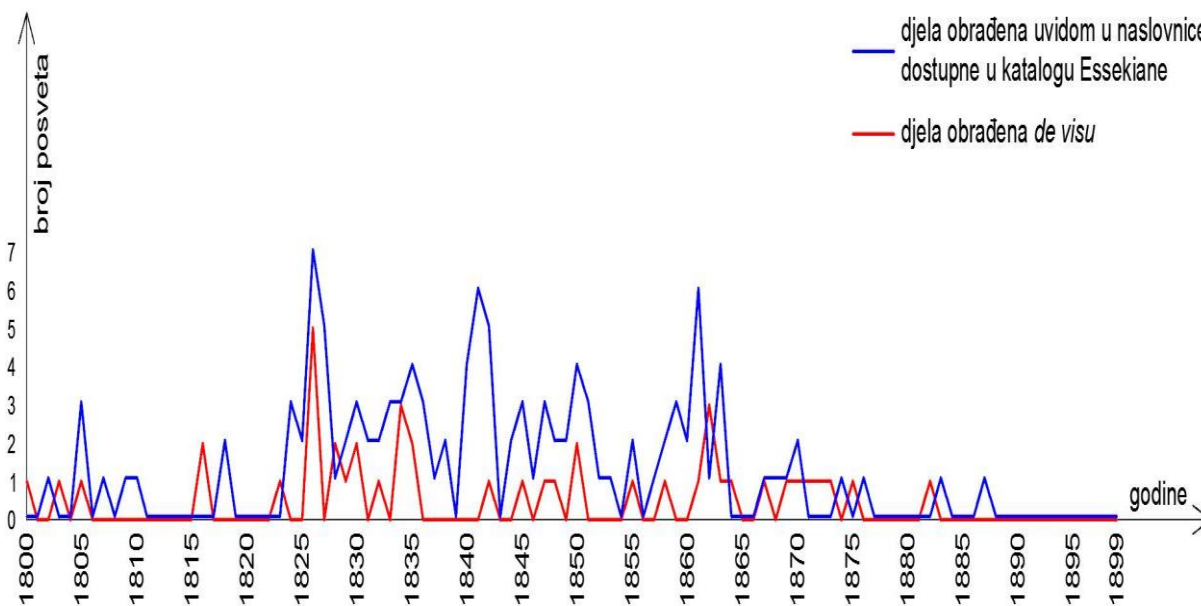
¹³⁰„Nauk od oproštenja u opchinu i od jubileuma osobito, s' pridavkom od molitavah. Na zapovid, i troshkom prisvitloga, i priposhovanoga gospodina Emerika Karle Raffaye biskupa stolnih cerkvah Bosanske, ili Diakovacske... Ossik: Slovima Divaldovima, 1826.

¹³¹Strossmayer, Josip Juraj (1815. – 1905.) biskup, političar i mecena. Zareadio se 1838., a doktorat je stekao 1842. godine. Godine 1849. imenovan je srijemsko-bosanskim biskupom i ustoličen je u Đakovu 1850. Sve do smrti 1905. je bio biskupom. Bio je župan Virovitičke županije 1861.-62. Osnovao je 1860. Akademiju JAZU (današnji HAZU). Godine 1861. je u Saboru bio vođa Narodne stranke, a od 1880. podupirao je Neovisnu narodnu stranku. Na čelu bogate biskupije znatnim je svotama novca pomogao crkvene i obrazovne ustanove, umjetnost i znanost. Pomagao je raznim književnim, umjetničkim, radničkim i pjevačkim društvima. Izgradio je katedralu u Đakovu 1882. Strossmayer, Josip Juraj. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/47013/> (10.5.2016.)

umestjenja na stolicu biskupie Djakovačke dana 29. Rujna 1850 deržanog“ Adama Bobića,¹³² kapelana iz Ivankova. Početkom sedamdesetih godina posvete gotovo iščezavaju. Moguće da je razlog tomu činjenica da prigodnice, koje najčešće pronalazimo među djelima s posvetama, sve više gube na popularnosti. U djelima tiskanim devedesetih godina uopće ih ne bilježimo.

Graf 1. Ukupan broj posveta u djelima tiskanim u 19. stoljeću

Graf 2. Ukupan broj posveta u djelima tiskanim u 19. stoljeću u djelima obrađenim *de visu* i djelima obrađenim uvidom u naslovnice dostupne u katalogu Essekiana

¹³²Bobić, Adam. Čestitanje presvetlomu i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupiah Bosanske ili Djakovačke i Sremske.... prigodom njegovog svečanog umestjenja na stolicu biskupie Djakovačke dana 29. Rujna 1850 deržanog. Po Adamu Bobiću u tverdžavi grada Oseka ... Osek: Slovima Divaldovima, 1850.

Kolektivnih posveta identificirano je samo 30.¹³³ Prva kolektivna posveta, posvećena narodu, tj. Slavoncima, pojavljuje se 1805. godine (Graf 3).¹³⁴ Riječ je o zbirci poučnih priča „Nek je svašta: iliti sabranje pametnih riči i kripostnih dila ljudskih“¹³⁵ Matije Antuna Relkovića,¹³⁶ inače zagovaratelja obrazovanja nižih društvenih slojeva, koji ovo djelo koje predstavlja početak pučkog kalendarskog štiva u Hrvatskoj posvećuje *Slavoncah*. Do početka tridesetih godina kolektivnih posveta uopće nema, s iznimkom samo jedne, 1826. godine. No, tridesetih i četrdesetih godina ipak ih pronalazimo i većinom su posvete upućene narodu. Tako je 1842. godine pučki pjesnik Mato Topalović,¹³⁷ koji je inače pisao i pod imenima „Ilir iz Slavonije“ i „Rodoljub Zdenčanin“, *veledušnom obćinstvu ilirskom* uputio domoljubne i prigodničarske pjesme „Odziv rodoljubnog serdca...“,¹³⁸ a zbirku slavonskih narodnih pjesama „Tamburaši ilirski...“¹³⁹ iz 1842. godine posvetio je *Slobodnom i kraljevskom gradu Oseku, njegovim mudrim i uglednim vlastelam i svim rodoljubivim gradjanom*. Naime, ova posveta je kategorizirana pod „narod“ jer ju autor posvećuje vlastelama i građanima, a i iz samog naslova je vidljivo da je posvetio *svemu junačkom ilirskom narodu*, a ne gradu Osijeku. Propovjednik i pisac Adam Filipović,¹⁴⁰ pak, svim je Slavoncima uputio djelo o vrtlarstvu „Razgovor priprosti...“¹⁴¹ (1842.) u kojem autor u stihovima slikovito prikazuje način spremanja zimnice.¹⁴² Narodu su se, dakle, posvećivale većinom narodne i/ili domoljubne pjesme ili, pak, poučne pripovijetke, dok, pak, posvete upućene kršćanima pronalazimo, za

¹³³Uvidom u naslov dostupni u katalogu zavičajne zbirke Essekiane identificirano je 26 posveta, dok su samo 4 posvete identificirane *de visu*.

¹³⁴U tom se razdoblju otprilike pojavljuju i kolektivne posvete u Dalmaciji. Lakuš, Jelena. Pisac i čitatelji: fenomen posveta kolektivnom čitatelju u Dalmaciji u prvoj polovici 19. stoljeća, str. 39

¹³⁵Reljković, Matija Antun. Nek je svashta iliti sabranje pametnih ricsih, i kripostnih dillah ljudskih, iz najboljih pocetnikah izvucseno, i na koristno zabavljanje Slavoncah na svitlost dato. Osik: Slovima Ivana Martina Divalt, 1805.

¹³⁶Relković, Matija Antun (1732.-1798.) hrvatski književnik. Njegovo najpoznatije djelo je „Satir iliti divlji čovik“; napisao je gramatiku „Nova slavonska i nimačka gramatika“. Zagovara obrazovanje i prosvjećivanje svih, a ponajviše nižih slojeva društva. Pisao je i basne i aforizme. Relković, Matija Antun. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/43684/> (15.9.2016.)

¹³⁷Vidi bilješku br. 15

¹³⁸Topalović, Mato. Odziv rodoljubnog serdca iliti vlastitih pesničkih pokušanjah stranom ... sabranih i na novo uređenih Matom Topalovicem. Izdana istomu veledušnom obćinstvu ilirskom na korist ognjem poštetjene naše braće Požežanah sveserdno prikazana. Osik: Tiskom Martina Aloys. Divalda, 1842.

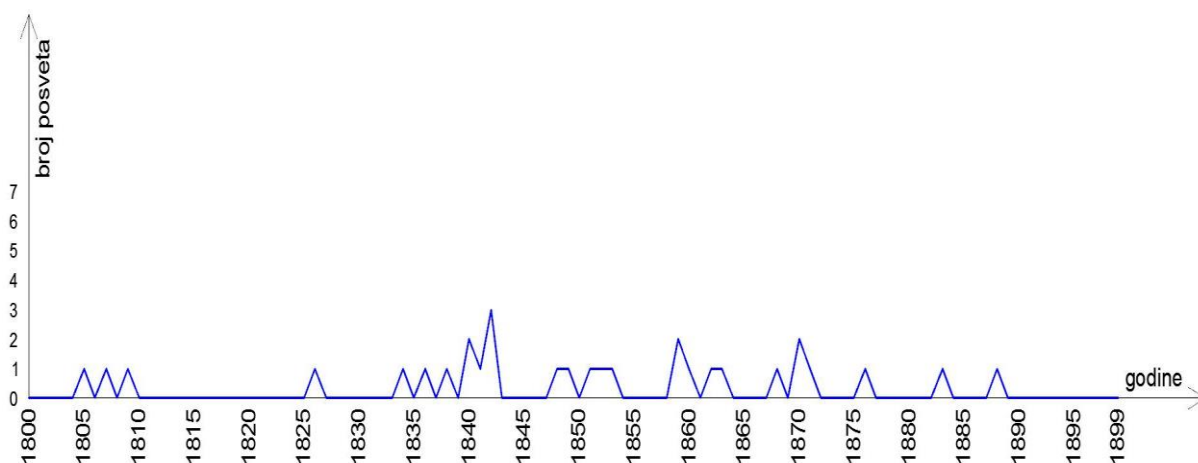
¹³⁹Topalović, Mato. Tamburaši ilirski, iliti perva kitica narodnih ilirskih pisamah po livadah i dubravah slavonskih sabrana, i svemu junačkom ilirskom narodu prikazana... Osek: Tiskom Mart. Aloys. Diwalda, 1842.

¹⁴⁰Vidi bilješku br. 14

¹⁴¹Filipović, Adam. Razgovor priprosti iliti: Vertlar s povertaljem se razgovara. Svimah Slavoncima na poshtenje prikazuje Adam Philippovich od Heldenthal, misnik...Ossik: Slovima M.A. Divald, 1842.

¹⁴²Tatarin, Milovan. Trpezarijske svečanosti u slavonskoj književnosti 18. stoljeća. // Dani Hvarskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu 31, 1 (2005), str. 101.

očekivati, u djelima vjerskog karaktera. Primjerice, kanonik i arhiđakon Juraj (Đuro) Sertić, inače prvi rektor Bogoslovnoga sjemeništa u Đakovu,¹⁴³ kršćanima je 1807. godine posvetio katekizam „Jezgra nauka kertjanskoga.“¹⁴⁴ Jednako je tako i molitvenik „Rajska ružica“¹⁴⁵ nepoznata autora 1887. godine posvećen *bogoljubnim kršćanom*. Pedesetih i šezdesetih godina broj je kolektivnih posveta posve oskudan i uglavnom su upućene prijateljima, ženama, vojnicima ili, pak, članovima Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, o čemu će opširnije biti riječi kasnije. Devedesetih godina, jednako kao i u slučaju individualnih posveta, kolektivne posvete uopće ne bilježimo. Treba također napomenuti da kolektivne posvete pronalazimo isključivo u djelima na hrvatskom jeziku s iznimkom samo jedne koja se pojavljuje u knjizi tiskanoj na francuskom jeziku.¹⁴⁶

Graf 3. Kolektivne posvete identificirane u djelima tiskanim tijekom 19. stoljeća

¹⁴³Sertić, Đuro (1741. – 1808.) dvorski svećenik, župnik, dekan, kanonik, arhiđakon. Bio je doktor filozofije i teologije. Godine 1806. postao je prvim rektorom Bogoslovnog sjemeništa. Pavlović, Ante. Poglavari Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu. // *Diacovensia* XIV (2006) 2, str. 359.

¹⁴⁴Sertić, Juraj. *Jezgra nauka kerstjanskoga, pisme i molitve bogoljubne, za sluxbu, i zabavu duhovnu puku kertjanskomu prikazane...* Osik: Slovima Martina Divalta, 1807.

¹⁴⁵Rajska ružica. Sbirka od 4 liepe pobožne molitvice. Preporučena svim bogoljubnim kršćanom. Složio ++++. Osiek: Tiskom Julija Pfeiffera, 1887.

¹⁴⁶Victor, Jean. *Le pelerin Slave. Considerations generales sur l'histoire ancienne et moderne des Royaumes-Unis de Croatie, Slavonie et Dalmatie...* (Posveta: Dedie l'academie sud-slave des sciences et lettres d'Agram comme temoignage respectoueux de mos sentiments les plus distingues)

Kao što je spomenuto, posvete su podijeljene na one individualne, upućene nekoj konkretnoj osobi, te kolektivne posvete. Ukupno je identificirano 133 individualnih posveta. Kao što je vidljivo iz Tablice 1, najveći broj njih upućen je kleru, ukupno čak 83 posvete, i to ponajviše onom visokom – biskupima (67) i kanonicima (11), a samo 5 posveta upućeno je župnicima. Upućenost na kler ne čudi jer je Crkva imala veliki utjecaj i ugled te su i mnogi autori, kao što Bogišić navodi u svom radu „Posvete i predgovori pisaca 18. stoljeća“, bili svećenici, članovi svjetovnog klera ili pripadnici crkvenih redova,¹⁴⁷ što se u velikoj mjeri zadržalo i tijekom 19. stoljeća. Osim toga, ne treba zaboraviti da su upravo pripadnici vjerskih krugova, mahom onih visokih, osiguravali i financijsku potporu tiskanja knjiga.¹⁴⁸

Tablica 1. Individualne posvete podijeljene po kategorijama

INDIVIDUALNE POSVETE	BROJ JEDINICA		
	Djela obrađena de visu	Djela obrađena uvidom u Essekianu	Ukupno
Kleru	28	55	83
Državnim poglavarima i visokim državnim dužnosnicima	5	12	17
Pripadnicima plemićkih obitelji	5	5	10
Svecima	-	7	7
Pripadnicima građanskih zanimanja	1	5	6
Ženama	2	2	4
Vojnim zapovjednicima	1	2	3
Isusu	-	3	3
UKUPNO	42	91	133

Pripadnicima ostalih kategorija daleko je manje upućeno posveta. Državnim poglavarima i visokim državnim dužnosnicima, u koje su ubrojani carevi, kraljevi, župani i banovi, upućeno je samo 17 posveta. Uglavnom su to bile prigodnice, pisane na hrvatskom, ali i na latinskom i njemačkom jeziku. Najviše je posveta upućeno županima, i to uglavnom

¹⁴⁷Bogišić, Rafo. Posvete i predgovori hrvatskih pisaca 18. stoljeća. // Dani hvarskog kazališta: Hrvatska književnost 18. St.: tematski i žanrovski aspekti. Split: Književni krug, 1995., str. 7.

¹⁴⁸ Stipčević, Aleksandar. Nav. dj., str. 143.

prigodom njihova imenovanja na to mjesto. Tako, primjerice, franjevački pisac Dimitrije Vuković 1842. godine posvećuje virovitičkom županu Josipu Šiškoviću pjesme „Pesma visokorodnom gospodinu gospodinu Josipu Šiškoviću...“¹⁴⁹; pučki pjesnik Mato Topalović¹⁵⁰ 1845. upućuje županu Srijemske županije Franji Kulmeru prigodnicu o „Pozdrav presvetlomu gospodinu Franji Baronu Kulmeru...“¹⁵¹ Jednako je tako 1862. godine prigodnica „Govori prilikom svečanog umještenja presvietlog gospodina Ladislava Delimanića...“¹⁵² tim povodom posvećena i virovitičkom županu Ladislavu Delimaniću. No, posvete se nisu upućivale samo županima, nego i carevima. Istraživanjem je identificirano takvih 7 posveta, koje su bile upućene carevima Franji I. i Ferdinandu I. Primjerice, pjesnik Ivan Jozepac,¹⁵³ inače poznat po tome što se javljao prigodnicama povodom raznih događanja koja su obilježila povijest Osijeka u prvoj polovici 19. stoljeća, caru Franji I. upućuje prigodnice povodom njegova rođendana u više navrata, 1828.,¹⁵⁴ 1829.¹⁵⁵ i 1830.¹⁵⁶ godine, kako na njemačkom, tako i na hrvatskom jeziku, a pedagog i prosvjetitelj Nikola Hadžić¹⁵⁷ posvećuje mu 1835. godine nekrolog „Placs matere Slavonie...“¹⁵⁸ Caru Ferdinandu I. upućeno je djelo „Pripivanje caru i kralju nashemu Ferdinandu“¹⁵⁹ nepoznata autora iz 1835. godine. Pjesnik

¹⁴⁹Vuković, Dimitrije. Pisma visokorodnom gospodinu gospodinu Josipu Šiškoviću, alymaškom i gedranskom, ces. kr. dvornomsovetniku, slavne Verovitičke medje vrhovnom županu, dostoinstvo vrhovnog župana februara 21. goda 1842... pevana Dimitriem Vukovićem... Osek: Tiskom Mart. Alojs. Diwalda, 1842.

¹⁵⁰Vidi bilješku br. 15

¹⁵¹Topalović, Mato. Pozdrav presvetlomu gospodinu Franju Baronu Kulmeru, ces. Kralj. komorniku, vrhovnom županu sl. Sremske županije, visokog banskog stola... Prilikom sjajnog njegovog uvoda za vrhovnog župana sl. Sremske županije dana 16. Travnja 1845... Osek: Tiskarna Juliane Divald, 1845.

¹⁵²Govori prilikom svečanog umještenja presvietlog gospodina Ladislava Delimanića na veliko županski dostojanstvo slavne županije Virovitičke dana 27. Svibnja 1862. Ossiek: Brzotiskom Dragutina Lehmana i druga, 1862.

¹⁵³Vidi bilješku br. 13

¹⁵⁴Jozepac, Ivan. Kanzel-Prolog zum glorreichen Geburstage Sr.k.k. apostolischen Majestat Franz I. 1828. Vorgetragen und herausgegeben von Johann Jozepacz, Pfarrer der ... Essegg: mit Diwaldschen Schriften, 1828.

¹⁵⁵Jozepac, Ivan. Kanzel-Prolog zum glorreichen Geburstage Sr.k.k. apostolischen Majestat Franz I. 1829. Essegg: mit Diwald' schen Schriften, 1829.

¹⁵⁶Jozepac, Ivan. Progovor na dan slavnog porodjenja njihovog carsko-kralievskog i aposhtolskog Velicsanstva Frane I. na svitlo po Ivanu Jozepacu, slobodnog' kralj-varosha nutarnjeg', i grada Ossika paroku... Ossik: Slovima Divaldovima, 1830.

¹⁵⁷Hadžić, Nikola (1791. – 1871.) pedagog i prosvjetitelj. U Mitrovivici je 1813. položio učiteljski ispit. Imenovan je 1833. školskim ravnateljom u Vinkovcima. 1852. je postavljen za školskog izvjestitelja u Zagrebu. Hadžić, Nikola. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7052> (5.9.2016.)

¹⁵⁸Hadžić, Nikola. Placs matere Slavonie po smerti primilostivog i nigda nezaboravljenog nasheg derxavnog oca, cesara i kralja Franca Pervoga na vechu slavu i vicsnju uspomenu prisladkog imena njegovoga sloxih i na svetlo izdade Nikola Hacxich... Ossik: Slovima Mart. A. Divald, 1835.

¹⁵⁹Pripivanje caru i kralju nashemu Ferdinandu! Ossik: Slovima Mart. A. Divalda, 1835.

Juraj Tordinac¹⁶⁰ 1847. godine, pak, nadvojvodi Stjepanu upućuje prigodnicu dobrodošlice pod naslovom „Perva svečana dobrodošlica...“¹⁶¹ Spomenimo još i posvete banovima. Samo jedan ban je u pitanju, ban Franjo Vlašić.¹⁶² Hrvatski pjesnik Vasilije Bubanović,¹⁶³ koji je pretežno pisao prigodne pjesme na latinskom, upućuje mu 1832. godine prigodnicu povodom njegova imenovanja banom „Pro solemni introductione excellentissimi viri l.b. Francisci a Vlassich...“¹⁶⁴ Pripadnicima plemićkih obitelji – barunima i grofovima – upućeno je 10 posveta. Uglavnom su to bile prigodnice, ali i pjesme i djela vjerskog karaktera, pisani na hrvatskom i njemačkom jeziku. Tako kanonik Ivan Marević¹⁶⁵ posvećuje 1800. godine plemiću Luki Vojniću od Bajša sabrana mučenička djela kanoniziranih svetaca,¹⁶⁶ pod naslovom „Dilla svetih mucsenikah...“,¹⁶⁷ s posvetom: *Gospodinu Luki Vojnichu od bajsa, svitle bacske varmegje stola sudioncskoga prisidniku plemenitoga kralj-varosha Mario-terezio polja starovichniku stariemu &c. &c.* Riječ je, inače, o prijevodu djela benediktinskog svećenika Teodorika Ruinartha.¹⁶⁸ Navedimo još primjer posvete grofu Petru Pejačeviću. Lingvist Josip Vitanović, profesor i ravnatelj u osječkoj gradskoj školi,¹⁶⁹ mu, naime, 1872.

¹⁶⁰ Vidi bilješku br. 16

¹⁶¹Tordinac, Juraj. Pervaserčana dobrodošlica Njihovoj cesaro – kraljevskoj visosti nad-vojvodi Austrijskomu Stepanu Ugarske i sruženih kraljevinah kraljevskom namestniku i t.d. i t.d. dana 19-rujna 1847...po JurjuTordincu svešteniku preponizno prikazana. Osek: Tiskom Divaldovim, [1847.]

¹⁶²Vlašić, Franjo (1766.-1840.) hrvatski ban. General je postao 1813., a 1831. zapovjedni general. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim banom bio je imenovan 1832. godine. Vlašić, Franjo. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65079> (29.9.2016.)

¹⁶³Bubanović, Vasilije (1797. – 1853.)Hrvatski pjesnik, studirao je filozofiju i bogoslovlje u Zagrebu. Pisao je pretežno prigodne pjesme na latinskome, upućene domaćim i inozemnim dostojanstvenicima. Pisao je i na hrvatskom, također prigodnice, ali i pjesme nadahnute narodnim preporodom. Bubanović, Vasilije. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9899> (11.9.2016.)

¹⁶⁴Bubanović, Vasilije. Pro solemni introductione excellentissimi viri l.b. Francisci a Vlassich, supremi armorum praefecti in regno Croatiae proprietarii duarum confiniarum banalisticarum legionum ... Eszekini: Typis Martini Aloysii Divald, 1832.

¹⁶⁵ Zanimljivo je da je kanoniku Ivanu Mareviću posvećeno djelo „Vaga vrimena i vikovicnosti...“.

¹⁶⁶Bilić, Anica. Muka svetoga Poliona u pisanoj kulturi i kulturi pamćenja.// Bogoslovska smotra 83, 4 (2014), str. 827.

¹⁶⁷ Ruinarth, Teoderik. Dilla svetih mucsenikah: nehimbena i izabrana s trudom i pomnjom O.P. Teodorika Ruinartha reda s. Benedikta Misnika sakuppita, razabrana i na svitlost dana a po Ivanu Marevichu stolne Pecsuiske cerkve kanoniku, svete bogoslovice naucitelju, xupniku nimetskomu i okolisha istoga imena vice-arhidiakonu za korist duhovnu svega ilircskoga naroda iz latinskoga jezika na illiriski prineshena... Ossik: Slovima Ivana Martina Divalta, 1800.

¹⁶⁸ Ruinarth, Thierry (1657. – 1709.) francuski benediktinski svećenik i učenjak. Ruinarth, Thierry. // Wikipedia the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Thierry_Ruinarth (29.9.2016)

¹⁶⁹ Vitanović, Josip (1844.- 1909.), lingvist, profesor i ravnatelj osječke gradske škole. Autor je dviju školskih gramatika: „Slovnice hervatskog jezika za nižu realku“ 1872. i „Gramatike hrvatskog jezika za škole i samouke“ 1880. godine. Ham, Sanda. Slovnica hervatskog jezika Josipa Vitanovića.// Jezikoslovlje 1, 1 (1998), str. 35.

godine posvećuje gramatiku hrvatskog jezika „Slovnica hervatskog jezika...“,¹⁷⁰ u kojoj mu, navodeći najprije niz titula i funkcija koje je grof obnašao, zahvaljuje za potporu koju je dao osječkoj realci: *Preuzvišenomu gospodinu Grofu Petru Pejačeviću Virovitičkomu Kr. Herv. Slav. Dalmat. Ministru, Njegovoga ces. i kralj. apostolskoga Veličanstva pravomu tajnomu savetniku, komorniku, vitezu ausrijskoda reda Leopoldova i velekrsta reda željezna krune, papisnkoga reda Isukersta itd. Itd. Kao zakladniku i dobročinitelju osečke realke u znak harnosti s najdubljim štovanjem posvećuje spisatelj.* Analizirajući hijerarhiju informacija u sâmoj posveti vidljivo je da je ime grofa Petra Pejačevića otisnuto podebljanim slovima, iz čega se može iščitati piščeva zahvalnost grofu jer je vrlo vjerojatno on financirao objavljivanje gramatike. Nije to bilo jedino djelo posvećeno Petru Pejačeviću. Doktor Samuel Spitzer 1873. godine posvećuje mu djelo vjerskog karaktera „Die Gemeinde Ordnung...“¹⁷¹ Spomenimo još i posvetu barunu Gustavu Prandau kojemu je godine 1882. posvećena prigodnica povodom njegova imendana.¹⁷²

Svecima su posvećena, dakako, djela vjerskog karaktera, njih 7. Nepoznat autor 1865. godine propovjedniku Antoniju Padovanskom,¹⁷³ jednom od najpopularnijih svetaca u Katoličkoj crkvi, upućuje djelo vjerskog karaktera „Neuen-Dienststage Andachtzum Hl. Antonius von Padua“¹⁷⁴, dok nepoznat autor 1861. godine češkom svecu Johannu von Nepomucku¹⁷⁵ upućuje himnu „Loblied zum heiligen Johann von Nepomuck.“¹⁷⁶ U kategoriju svetaca je ubrojena i Djevica Marija kojoj su upućena djela vjerskog karaktera. Primjerice, 1818. godine, Djevici Mariji upućene su duhovne pjesme „Drey geistliche Liedzu der allerseligsten Jungfrau und Gottes Mutter Maria“¹⁷⁷.

¹⁷⁰Vitanović, Josip. Slovnica hervatskoga jezika za nižu relku sastavio J. Vitanović profesor sam. Gradske realke osečke. Osek: Tiskara J. Franka, 1872.

¹⁷¹Spitzer, Samuel. Die Gemeinde-Ordnung bei den alten Israeliten verglichen mit dendesfalligen neusten Bestimmungen in Oesterreich Ungarn. Von Samuel Spitzer, Doctor der Philosophie... Ritter des k.k.Franz-Joseph-Ordens... Essek: Druck der typographisch-artistschen Anstalt von J. Frank, 1873.

¹⁷²Zum Namensferste Se Excellenz des hochgeborenen Herrn Gustav Freiherrn Baron v. Prandau am 2. August 1882. Essek: [s.n.], 1882.

¹⁷³Padovanski, Antun, sv., (1195.-1231.) propovjednik i teolog, franjevac, a prije toga kanonik i augustinac u Coimbri. U pučkoj pobožnosti jedan od najpopularnijih svetaca u Katoličkoj crkvi. Proleksis enciklopedija online. Padovanski, Antun, sv. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/9027/> (16.9.2016.)

¹⁷⁴Neuen-Dienststage Andachtzum Hl. Antonius von Padua. Esseg: Druck von Lehmann u. Comp., 1865.

¹⁷⁵Nepomuk, John (1345. - 1393) češki svetac. Studirao je pravo na Sveučilištu u Pragu. Bio je ispovjednik kraljice Češke i odbio je otkriti tajne ispovjedaonice te je mučen i bačen s Karlovog mosta u Vltavu. John of Nepomu. // Wikipedia the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/John_of_Nepomuk (20.9.2016.)

¹⁷⁶Loblied zum heiligen Johann von Nepomuck. Esseg: Gedruckt bei Carl Lehmann u. Comp., 1861.

¹⁷⁷Drey geistliche Liedzu der allerseligsten Jungfrau und Gottes Mutter Maria. Essek: [s.n.], 1818.

Nadalje, pripadnicima građanskih zanimanja – profesorima, ravnateljima i liječnicima - upućeno je 6 posveta. Profesor gramatike Hyacinthus Bady 1840. godine profesoru i direktoru osječke gimnazije Dominiku Kirchmayeru ¹⁷⁸upućuje djelo „Onomasticon A.R.P. Dominico Kirchmayer...“¹⁷⁹. Pučki učitelj Vjekoslav Fragner 1863. godine virovitičkom profesoru i ravnatelju Jakobu Hegeduševiću upućuje „Čestitku u slavu visokoučenog gospodina podjašprišta Dra Jakoba Hegeduševića...“¹⁸⁰, dok botaničar Krunoslav Veselić 1848. doktoru medicine Franji Veseliću upućuje djelo poljoprivredne tematike „Voćarstvo tj. njegovanje, i oblagorodjivanje voćkih...“¹⁸¹, s posvetom: *Pridostojno – blagorodnomu gospodinu Franji Veseliću, gradomedje Virovitičke ranarniku u Okružju Djakovačkom posvetjuje pisac u znak sinovske zahvalnosti*. Ovo djelo je vjerojatno sin Krunoslav posvetio svome ocu Franji.

Ženama su upućene 4 posvete. Već u više navrata spomenuti pjesnik Juraj Tordinac 1862. godine češkoj glazbenici Mili Zadrobilkovoj¹⁸²upućuje pjesme: „Gospodični Mariji Zadrobilkovoj Slava!“¹⁸³ a nepoznat autor 1823. godine Mariji Hilf,¹⁸⁴upućuje molitvu „Andachtiges Gebet zu unser lieben Frau Maria Hilf“¹⁸⁵ Vladimir Nikolić,¹⁸⁶ hrvatski književnik i pristaša ilirizma, 1863. posvećuje *Presvietloj gospoji Ljudeviti grofici Janković*

¹⁷⁸Kirchmayer, Dominik (1794.-1878) franjevac, gimnazijski profesor i direktor osječke gimnazije. Prenosio je ideje narodnog preporoda. Osječki franjevci. URL: <http://www.franjevci.com/f5.html> (20.9.2016.)

¹⁷⁹Bady, Hyacinthus. Onomasticon A.R.P. Dominico Kirchmayer professori, secretario, et consultori emericto, nec non actuali ministro provinciali ... Eszekinis: [s.n.], 1840.

¹⁸⁰ Fragner, Vjekoslav. Čestitka u slavu visokoučenog gospodina podjašprišta Dra. Jakoba Hegeduševića ravnatelja, Osiečko-kot- puč. učionah nadzornika na imendan: od učenikah II. razreda u ime ukupne školske mladeži krasnoslovljena; a sastavljena Vjekoslavom Fragnerom učiteljem. Osiek: Tiskom Dragutina Lehmana i druga, 1863.

¹⁸¹Veselić, Krunoslav. Voćarstvo tj. njegovanje, i oblagorodjivanjevoćkih, u kratkoj osnovi napredujućeg gospodarstva... spisao Krunoslav Joso Veselić Djakovac, Biskupie Bosanske, ili Djakovacke i Sremske misnik .. Osek: Tiskom Divaldovim, 1848.

¹⁸²Zadrobilkova, Mila (1844. – 1872.), češka glazbenica. Artuković, Stanislav. Pisma Ivana Kukuljevića Andriji Torkvatu Brliću u arhivu obitelji Brlić u Slavonskom Brodu. // *Scrinia Slavonica* 14 (2014), str.42.

¹⁸³Tordinac, Juraj. Gospodični Mili Zadrobilkovoj slava! Osek: Štampa Drag. Lehmana i druga, 1862.

¹⁸⁴Hilfe, Maria, pomoćnica kršćana, rimokatolički je marijanski blagdan koji se slavi 24. svibnja. Sv. Ivan Zlatousti je prva osoba koja je koristila ovaj naslov 345. godine. Naslov „Marija Pomoćnice kršćana“ je povezan s obranom kršćanske Europe, sjevera Afrike i Bliskog istoka od nekršćanskih naroda tijekom srednjeg vijeka. Papa Lav XIII. je odobrio kanonsku krunidbu slike koja nosi naslov „Pomoćnice kršćana“ 17. svibnja 1903. koja se trenutno nalazi u bazilici Marije Pomoćnice kršćana. Marija pomoćnica kršćana. // Wikipedia slobodna enciklopedija. URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Pomo%C4%87nica_kr%C5%A1%C4%87ana (16.9.2016.)

¹⁸⁵Andachtiges Gebet zu unserer lieben Frau Maria Hilf. Essegg: [s.n.] 1823.

¹⁸⁶Vidi bilješku br. 78

od Daruvara i Stražemana, rodjenoj grofici Monbeli zbirku lirskih pjesama „Beršljani“(Slika 1):¹⁸⁷

Dopusti mi svietla Ti Gospojo!
Da uresim sa imenom Tvojim,
Slabo i malo ovo dielce moje,
Dočim nadu u mom srcu gojim,
Milostiva da Ti ruka neće,
Prezret' ovo prosto, slabo cvietje.

Dopusti mi slabe ove plode
Tebi svietla Gospojo! posvetit
I kod ove baš upravo zgone
Milosrdnih Tvih se dielah sietit!
Nezamieri slaboj vili mojoj,
Što se klanja Presvietlosti Tvojoj.

V. N.

Vojnim zapovjednicima (generalima) upućene su 3 posvete. Tako je, primjerice, nepoznati autor 1826. godine generalu Ignatzu Ritteru von Novacku uputio nekrolog *Karschin*.¹⁸⁸ Vjerskog su karaktera, dakako, djela upućena Isusu. To su, primjerice, 1822. godine crkvene pjesme „Četiri pisme crkvene od pokorne dushe Isusu Spasitelju izpivane...“¹⁸⁹ te 1858. godine križni put „Der heilige Kreuzwegen“.¹⁹⁰

Detaljniji uvid u najbrojnije individualne posvete, one posvećene pripadnicima klera, pokazuje da je najveći broj djela, njih čak 67, posvećen biskupima koji su često financirali djela, posebice biskupima i mecenama Josipu Juraju Strossmayeru i Emeriku Karlu Raffayu.¹⁹¹(Tablica 2).

Tablica 2. Posvete pripadnicima klera

POSVETE PRIPADNICIMA KLERA	BROJ JEDINICA		
	Djela obrađena de visu	Djela obrađena uvidom u	Ukupno

¹⁸⁷Nikolić, Vladimir. Beršljani. Pjesme od Vladimira Nikolića. Osiek: Tiskom Dragutina Lehmana i druga, 1863.

¹⁸⁸Karschin. Am Grabe des allgemein verehrten, tief betrauten Herrn Herrn Ignatz Ritter von Novack K.K. Generalmajor und Festungs kommandantin. Esseck: [s.n.], 1826.

¹⁸⁹Četiri pisme crkvene, od pokorne dushe Isusu Spasitelju izpivane... Ossik: Slovima Martina Aloysie Divalda, 1822.

¹⁹⁰Der heilige Kreuzwegun seres Herrn und Heilandes Jesus Christus...Esseg: [s.n.], 1858.

¹⁹¹Vidi bilješku br. 128 i 131

			Essekianu	
BISKUPI	Josip Juraj Strossmayer	9	13	22
	Emerik Karlo Raffay	5	11	16
	Josipu Kukoviću	4	7	11
	Pavao Matija Sučić	2	5	7
	Matej Franjo Krtica	2	1	3
	Antun Mandić	1	2	3
	Juraj Haulik	-	3	3
	Maksimilijan Vrhovac	1	-	1
	Marijan Šunjić	1	-	1
	Ukupno	25	42	67
KANONICI	Gabro Janković	1	3	4
	Ivan Marević	1	2	3
	Stanislav Sokolović	-	2	2
	Aleksandar Tomiković	-	2	2
	Ukupno	2	9	11
ŽUPNICI	Pavao Gottlibović	-	1	1
	Mihovil Koporčić	1	-	1
	Stipan Villov	-	1	1
	Adam Sukić	-	1	1
	Mirko Jozipović	-	1	1
	Ukupno	1	4	5
UKUPNO		28	55	83

Biskupu i meceni Josipu Jurju Strossmayeru (1815. – 1905.)¹⁹² upućeno je najviše posveta (22). Većinom su to bile razne prigodnice. Primjerice, svećenik Karlo Pavić¹⁹³ 1850. godine upućuje mu prigodnicu u čast njegova ustoličenja na mjesto biskupa,¹⁹⁴ a književnik

¹⁹²Vidi bilješku br. 131

¹⁹³Pavić, Karlo (1779.-1859.), profesor logike, metafizike i matematike. Studirao je bogoslovlje u Pečuhu, a zaređen je za svećenika 1803. Bio je vinkovački župnik od 1822. do 1832. godine, zatim kanonik u Đakovu i opat. Srakić, Marin. Jakov Stojanović: iz života u bogoslovnom sjemeništvu u Đakovu.// Croatica Christiana periodica 14, 25 (1990), str. 132.

¹⁹⁴Pavić, Karlo. Sermo quo illustrissimus, ac reverendissimus dominus Josephus Georgius Strossmayer Dei, et apostolicae sedis gratia episcopus dioecesium Bosnensis, seu Diakoviensis, ac Sirmiensis

Luka Botić,¹⁹⁵ koji je 1861. godine uz potporu Josipa Juraja Strossmayera izabran za saborskog zastupnika đakovačkog kraja, 1862. godine posvećuje mu spjev „Petar Bačić: historička pripoviest iz narodnog života u Dalmaciji u drugoj polovici šesnaestoga vieka....“;¹⁹⁶ a posveta glasi: *Preuzvišenom gospodinu Jozipu Jurju Strossmajeru biskupu đakovačkom i velikom županu virovitičke županije itd, itd, itd.* Književnik Ilija Okrugić Sriemac¹⁹⁷ 1861. godine prigodom njegova rođendana posvećuje mu pastoralu „Seljanka ili Pastirski razgovor...“;¹⁹⁸ a 1864. i pučki igrokaz „Saćurica i šubara...“¹⁹⁹ u kojemu posveta glasi *Prvomu Jugoslavenske Akademije utemeljitelju, narodne knjige i svakoga rodoljubivoga podhvata čvrstomu podupiratelju... ovu sliku iz života pokojne Irižike Sljepačke Akademije u svoj smirenosti posvećuje pisac* vidljiva je piščeva zahvalnost i štovanje. Iz istog razloga profesor crkvenog prava i povijesti Julije Liebold-Ljubojević²⁰⁰ 1867. godine posvećuje Josipu Juraju Strossmayeru svoja djela „Katoličko ženitbeno pravo...“²⁰¹ i „Groblje i pokop...“;²⁰² kvalificirajući ga, u prilično dugoj posveti, između ostalog, i kao velikog promicatelja narodne knjige i najvećeg dobrotvora svoga naroda: *Preuzvišenomu, Presvietlomu i Prečastnomu Gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, Bosansko-Djakovačkomu*

canonice unitarum...die 29. Septembris anno 1850. Regimen suarum dioecesium solemniter auspicatus, per Carolum Pavić abbatem B. M. De Bihar, cathedralis capituli Bosnensis seu Diakoviensis praepositum majorem... Essekini: Typis Divaldinis, 1850.

¹⁹⁵Botić, Luka (1830. – 1863.), hrvatski književnik. Teologiju je studirao u Zadru 1849. – 1851. Godine 1852. radio je u Gajevoj tiskari u Zagrebu, a od 1853. bio je predstojnik biskupskog imanja u Đakovu. Godine 1861. je uz potporu J.J. Strossmayera izabran za saborskog zastupnika đakovačkog kraja. Značajnija djela su mu epska djela „Pobratimstvo“, „Bijedna Mara“ i „Petar Bačić“. Botić, Luka. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8980> (10.9.2016.)

¹⁹⁶Botić, Luka. Petar Bačić. Historička pripoviest iz narodnog života u Dalmaciji u drugoj polovici šesnaestoga vieka ... U Osieku: brzotiskom Dr. Lehmana i drug. 1862.

¹⁹⁷Vidi bilješku br. 56

¹⁹⁸Okrugić, Ilija. Seljanka ili Pastirski razgovor srijetnomrođen danu i preradostnom naimenovanju velikog župana virovitičke županije preuzvišenoga i presvietloga gospodina Josipa Jurja Strossmayera bosansko-đakovačkog i sriemskog biskupa, nj.c.kr.apost. veličanstva taj. Savjetnika, nj. Svetosti pape pristolnika i grofa rimskoga... kao čestitka spjevan i prikazan po Iliji Okrugiću Sriemcu nadarbeniku i propovjednikuvstolne crkve đakovačke... Osiek: Tiskom Drag. Lehmana i druga, 1861.

¹⁹⁹Okrugić, Ilija. Saćurica i šubara, ili Sto za jedan. Izvorna vesela igra s' pjevanjem u 4 čina, crpljena iz života pokojne irižke sljepačke akademije, od Ilije Okrugića Sriemca. [s.l.]: [s.n.], 1864.

²⁰⁰Liebold-Ljubojević, Julije (1839. – 1904.) Studije je započeo u domaćem sjemeništu, a nastavio je u Centralnom sjemeništu u Budimpešti. Za svećenika je zaređen 1862. godine. Bio je profesor crkvenoga prava i povijesti. Bio je prvi urednik glasnika biskupije Đakovačko-sriemske. Godine 1873. je imenovan župnikom u Bošnjacima. Srakić, Marin. Urednici i suradnici glasnika/vjesnika đakovačke i srijemske biskupije od 1873. do 1997. godine. // *Diacovensia* 6, 1 (1998), str. 30.

²⁰¹Liebold-Ljubojević, Julij. Katoličko ženitbeno pravo obzirom na građanske zakone u Austriji. Napisao Dr. Julij Liebold-Ljubojević, profesor crkvenih pravah...Osiek: Brzotiskom Drag. Lehmana i drugara, 1867.

²⁰²Liebold – Ljubojević, Julij. Groblje i pokop poleg poviesti i i prava. Napisao Dr. Julij Liebold – Ljubojević prisjednik duh. Stola, profesor crkv. Poviesti i pravah...Osiek: Tiskom Vatroslava Mederšickoga, 1869.

i Sriemskom biskupu, Nj. Kr. Ap. Veličanstva Tajnomu Savjetniku, Rimskom Grofu, Pristavu Sv. Ap. Stolice, Biogradske i Smederevačke Biskupije Apostolskomu Upravitelju, Nj. Kr. Apost. Veličanstva Naslovnomu Kapelanu, Mudroslovja i Sv. Bogoslovja Doktoru Bogoslovnih Sborovah na Sveučilištu Bečkom i Peštanskom Kolegialnomu Članu, Utemeljitelju Jugoslavenske Akademije i Sveučilišta u Zagrebu. Velikom Promicatelju Narodne Knjige. U znak najdublje štovanja Posvećuje ovaj književni rad Pisac. (Slika 2)

Emeriku Karlu Raffayu (1753. – 1830.),²⁰³ također đakovačko-bosanskom i srijemskom biskupu, koji se istaknuo kao mecena mnogih književnika, upućeno je ukupno 16 posveta. To su većinom prigodnice i ode, na latinskom i hrvatskom jeziku, u čast biskupskog ustoličenja, kao što je, primjerice, ona duhovnog pisca i pjesnika Antuna Mihalića²⁰⁴ iz 1816. godine.²⁰⁵ Nešto manji broj posveta, njih 11, upućeno je đakovačkom biskupu Josipu Kukoviću (1782 – 1861).²⁰⁶ Posvećena djela su većinom prigodnice pisane 1834. godine, također povodom njegova biskupskog ustoličenja, kao što je, primjerice, prigodnica Adama Filipovića²⁰⁷ ili ona Nikole Hadžića.²⁰⁸ No, nisu mu posvećivane samo prigodnice već i književna djela, poput djela „Sunce od zapada...”²⁰⁹ Pavla Penjića²¹⁰ iz 1834. godine.

²⁰³Vidi bilješku br. 128

²⁰⁴Mihalić, Antun (1786. – 1847.) hrvatski duhovni pisac i pjesnik. Filozofiju je studirao u Segedinu i Jegri, a teologiju u Pečuhu i Pešti. Bio je profesor sjemeništa u Pešti, župnik u Rumi i Petrovaradinu. Pisao je propovijedi s prosvjetiteljskim naglascima i spjevove na hrvatskom i latinskom o različitim prigodama. Mihalić, Antun // Značenje riječi i izraza. URL: <http://www.znacenje.info/natuknica/antun-mihalic.html> (14.9.2016.)

²⁰⁵Mihalić, Antun. Oda prisvitlomu, i priposhtovanomu gospodinu Emeriku Karli Raffayu, u vrime svećanoga uvoda njegovoga u biskupiu stolnih crkvih Bosanske, iliti, Đakovacske, i Srimске zakonito ujedinenih, osnovana, i prikazana, po Antunu Mihalichu, s. Bogoslovice naucsitelju, okolisha Petrovaradinskoga vice-archi-diaconu...Ossik: Slovima Divalta, 1816.

²⁰⁶Kuković, Josip (1782 - 1861) studirao je teologiju. Bio je župnik u Brdovcu, od 1817. kanonik u Đakovu, a 1831. imenovan je kaptolskim vikarom. Od 1834. – 1849. bio je đakovački biskup te je vlastitim novcem podigao samostan sestara milosrdnica u Đakovu. Kuković, Josip. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34490> (12.5.2016.)

²⁰⁷Filipović, Adam. Dan radostni i veseli zabilixit Pismom kada prisvitli i priposhtovani gospodin gospodin Jozip Kukovich Biskup stolne Bosanske ili Đakovacske i Srimске zakonito ujedinjene Cerkve...na pristolje iste svoje Cerkve dojde... Ossik: Slovima Mart. A. Divald, 1834.

²⁰⁸Hadžić, Nikola. Epithalamion koji prisvitlomu i priposhtovanomu gospodinu JozipuKukovichu zakonito ujedinenih stolnih crkvih Bosanske iliti Đakovacske i Srimске biskupu o prigodi njegovog svećanog uvoda u recsene cerkve, sloxi i izpiva Nikola Haxich upravitelj svihuces. Kralj. nimacskih ... Ossik: Slovima M.A. Divald, 1834.

²⁰⁹Penjić, Pavao. Sunce od zapada ili Sanjka vile Diakovke obistinita kroz jednog putnika proglašena i u junacskim vezu prisvitlomu i priposhtovanomu gospodinu Jozipu Kukovichu stolnih crkvah: Bosanske iliti Đakovacske i Srimске zakonito ujedinenih...Ossik: Slovima Mart. Aloys. Divalda, 1834.

²¹⁰ O Pavlu Penjiću, nažalost nije pronađen nijedan zapis.

Nadalje, biskupu Pavlu Matiji Sučiću (1767. – 1834.)²¹¹ upućeno je 7 posveta. Posvećena djela su također najčešće prigodnice, primjerice, ona već spomenutog propovjednika i pisca Adama Filipovića,²¹² i to prigodom biskupova ustoličenja 1830. godine.²¹³ Biskupu Mateju Franji Krtici (1726. – 1805.)²¹⁴ upućene su 3 posvete, od kojih su dva nekrologa, oba iz 1805. godine.²¹⁵ Biskupu Antunu Mandiću (1740. – 1815.)²¹⁶ upućene su također 3 posvete. Spomenimo nekrolog Karla Pavića iz 1816. godine.²¹⁷ I biskupu Jurju Hauliku (1788. – 1869.)²¹⁸ upućene su 3 posvete. Pučki pjesnik Mate Topalović²¹⁹ 1841. godine

²¹¹Sučić od Pačira, Matija Pavao (1767. – 1834.) bio je bački hrvatski svećenik, biskup i pisac. Bio je župnik u Bukinu, a biskupom postaje u Stolnom Biogradu, nakon toga stoluje kao biskup u Đakovu (1831. – 1834.). Na mjestu biskupa naslijedio ga je Josip Kuković. Matija Pavao Sučić od Pačira. // Wikipedija slobodna enciklopedija. URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Matija_Pavao_Su%C4%8Di%C4%87_od_Pa%C4%8Dira (12.5.2016.)

²¹²Vidi bilješku br. 14

²¹³Filipović, Adam. Svoj biskupii na xeljno-veselu uspomenu pricsastnoga zarucsenja i uvedenja prsvitloga i priposhovanoga gospodina Pavla Mathie Sucsicha biskupa privirnoga Bogu... po prineshenju njegovom sa stolice visokoposhovane biskupske Stojnog Biograda, na stolicu priuzvishenu biskupie Bosne. Osik: Slovotishtjem Martina Aloysie Divald, 1830.

²¹⁴Krtica, Matej Franjo (1726. – 1805.). Filozofsko-teološki studij završio je u Rijeci te je zaređen za svećenika 1749. Doktorirao je iz bogoslovlja u Padovi 1757. Kanonikom je imenovan 1762., prvim biskupom sjedinjenih biskupija Bosanske i Srijemske županije imenovan je 1773., a djelovao je do 1805. godine. Dao je graditi crkve i kapele te je 1805. otpočeo gradnju sjemeništa u Đakovu. Krtica, Matej Franjo. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10664> (12.5.2016.)

²¹⁵Kolundžić, Franjo. Govorenje pokopno koje o sprovodu Mathe Frane Kertizza stolnih cerkvih bosanske, iliti Djakovacske i srimske zakonito ujedinenih ... u stolnoj cerkvidjakovacskej S. Petra Aposhtola na 29ti dan misecas srpnja godine tekuche 1805 obderxavano mu recse Frano Kolungjih iste biskupie misnik ljubomudrosti ... Ossik: Slovimah Ivana Martina Divalta, 1805.

Perviz, Ivan. Laudatio funebris quam honoribus piae memoriae excellentissimi illustrissimi, ac reverendissimi domini domini Mathaei Francisci Kertizza Dei et apostolicae sedis gratia cathedralium ecclesarium Bosnensis, seu Diakovariensis, et Syrmienensis canonice ... Dixit prima solemnum exequiarum, die 29. Julii Joannes Elemos Marinu Perviz Posegnas dioec. Bosnensis seu Diakovariensis presbyter... Essekini: Typis Joann. Mart. Divlt, 1805.

²¹⁶Mandić, Antun (1740. – 1815.). Nakon filozofsko-teološkog studija u Beču zaređen je za svećenika 1763. godine. 1806. je imenovan bosanskim ili đakovačkim i srijemskim biskupom. Posebne zasluge stekao je radom na provedbi reforme školstva, istaknuo se osnivanjem Bogoslovnog sjemeništa i filozofsko-teološkog studija u Đakovu. Srakić, Marin. Biskup Antun Mandić: osnivač Bogoslovnog sjemeništa i filozofsko-teološkog studija u Đakovu. // Ephemerides theologicae Diacovensens 14, 2 (2006), str. 192.

²¹⁷Pavić, Karlo. Pokopno govorenje koje o sprovodu priuzvishenoga, prisvitloga, i priposhovanoga gospodina Antuna Mandicha Boxjom, i aposhtolske stolice milostyom stolnih cerkvih Bosanske, illit iDiakovacke i Srimske zakonito ujedinenih biskupa... recse Karla Pavich, istih biskupiah misnik, opat blaxene MarieDivice u Biharu, Mitrovacski... Ossik: Slovima Bashtinikah Divalentovih, 1816.

²¹⁸Haulik, Juraj de Varallya (1788.-1869.), zagrebački nadbiskup i kardinal. Studirao je u Trnavi, Ostrogonu i Beču: imenovan zagrebačkim biskupom 1837., nadbiskupom 1852., kardinalom 1856. Zaslužan je za uvođenje hrvatskog jezika u škole i javne urede te za osnutak Matice ilirske. Haulik, Juraj de Varallya. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=24587> (8.9.2016.)

²¹⁹Vidi bilješku br. 15

posvećuje mu, primjerice, djelo vjerskog karaktera „Pobožnost na uspomenu...“²²⁰. Naposljetku, zabilježena je samo 1 posveta upućena biskupu i narodnom prosvjetitelju Maksimilijanu Vrhovcu (1752. – 1827.),²²¹ a to je posveta koju mu je napisao već spomenuti Ivan Jozepac²²² 1826. godine u djelu kojim se slavilo pedeset godina biskupova misništva.²²³ Također je jedna posveta, ona pjesnika i latinista Blaže Josića²²⁴ iz 1855. godine,²²⁵ upućena biskupu, franjevcu i latinistu Marijanu Šunjiću (1798. – 1860.)²²⁶.

Puno je manji broj posveta upućen kanonicima, samo 11, a djela su većinom vjerskog karaktera, te pisana na hrvatskom jeziku.²²⁷ Primjerice, Bartol Pavić²²⁸ 1828. godine posvećuje kanoniku đakovačke stolne crkve Gabri Jankoviću djelo „Bolest i ozdravljenje...“,²²⁹ a isusovac Ivan Euzebije Nieremberg 1803. godine posvećuje kanoniku pečujске crkve Ivanu Mareviću djelo „Vaga vrimenta i vikovicnosti...“.²³⁰ Mladomisnik Ivan

²²⁰Topalović, Mato. Pobožnost na uspomenu muke-terpećeg Spasitelja po njih preuzvišenosti gospodinu Jurju Hauliku, biskupu Zagrebačkom naredjena i na horvatsko-ilirskom narečju... Osek: Tiskom M.A. Divalda, 1841.

²²¹Vrhovac, Maksimilijan (1752. – 1827.) bio je hrvatski biskup, istaknuti narodni prosvjetitelj i kulturni djelatnik. Studirao je u Beču i Bologni, 1775. je zaređen za svećenika, a 1787. je postao zagrebački biskup. Osnovao je 1794. godine tiskaru u Zagrebu, bio je istaknuti mecena. Vrhovac, Maksimilijan // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/50551/> (8.9.2016.)

²²²Vidi bilješku br. 13

²²³Jozepac, Ivan. Jubilaeum sacredotale to jest: pedeseto misnicsko godishtvo njihove preuzvishenosti gospodske gospodina gospodina priuzvishenoga, prisvitloga, i priposhovanoga Maximiliana Verhovacz od Rakovitovecz, stolne cerkve Zagrebacske po milosti Boxjoj biskupa... Po Ivanu Jozepacz slobodnome kralj varoshi nutarnje, i grada Ossika paroku svitlih Virovitivske [s.l.]: [s.n.], 1826.

²²⁴Josić, Blaž (1820. – 1868.) pjesnik, latinist. Školovanje je zaočeo u Tuzli, studirao je filozofiju i teologiju u Veszpremu 1837. –1842. Zaređen je za svećenika 1843. godine. Bio je gvardijan u Đakovu 1854. i župnik u Zoviku 1857. Pisao je ode, elegije i prigodnice na latinskom jeziku. Josić, Blaž. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=8719> (8.9.2016.)

²²⁵Josić, Blaž. Elegia festis honoribus illustrissimi, ac reverendissimi patris Mariani Šunjić ord. Min. S. P. Francisci, almae missionariae provinciae Bosnae Argentinae olim custodis... Nomine ejusdem provinciae hilari obsequio reverentiaque filiali in perenne devotionis pignus sacrata [Blaž Josić]. Essekini: Typis Divaldinis, 1855.

²²⁶Šunjić, Marijan (1798. – 1860.) hrvatski latinist, franjevac, biskup. poliglot. Završio je filozofiju i teologiju u Zagrebu, a orijentalne jezike je usavršio u Bologni. Bio je kapelan na Kupresu, župnik u Orašju. Bio je apostolski vikar u Bosni i naslovni biskup pandenski 1847. – 1851. Pisao je preporodne pjesme. Šunjić, Marijan. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=60028> (8.9.2016.)

²²⁷Samo su dva djela pisana latinskim jezikom.

²²⁸O Bartolu Paviću, nažalost, nije pronađen niti jedan podatak.

²²⁹Paulić, Bartol. Bolest i ozdravljenje priposhovanoga gospodina Gabre Jankovicha stolne cerkve Diakovacske kanonika opisano, i njemu na dan njegov svetcsani po Bartholu Paulichu, mladih obucsenika vice-rektoru prikazano. Ossik: Slovima Aloysie Martina Divalda, 1828.

²³⁰Nieremberg, Ivan Euzebije. Vaga vrimenta i vikovicnosti to jest: razlika megju vrimentitim i vikovicnsnim Ivana Euzebije Nieremberga ...Ivanu Marevichu stolne Pecsujске cerkve kanoniku, svete bogoslovice naucitelju...Ossik: Slovima Ivana Martina Divalt, 1803.

Zuznig Ričanin 1827. godine posvetio je đakovačkom kanoniku Stanislavu Sokoloviću svoje djelo „Uspomena mlade mise...“.²³¹

Naposljetku, nižem svećenstvu, župnicima, posvećeno je samo 5 djela. I ta su djela većinom vjerskog karaktera i pisana hrvatskim jezikom. Tako je, primjerice, vjerski pisac i franjevac Ivan Velikanović²³² 1803. godine posvetio župniku Stipanu Villovu duhovnu dramu „Sveta Teresia divica duhovna reda karmelitanskoga...“, čije je tiskanje župnik očito financirao, što je vidljivo iz same naslovnice: „...na svitlost pak dana s' blagodarnim troshkom mlogo poshtovanoga gospodina Stipana Villov Sontanske cerkve S. Lovrinca...xupnika pridostojnoga, slavnoga archibiskupata Kalacskoga“.²³³ Zatim, župnik Antun Sabolović 1830. godine posvetio je župniku i dekanu u Lovasu Mihajlu Koporčiću²³⁴ prigodnicu „Pismotvor u deset slogova...“,²³⁵ pjesnik Juraj Tordinac 1842. godine upućuje valpovačkom župniku Pavlu Gottliboviću „Soneti prečastnomu gospodinu Pavlu Gottliboviću...“,²³⁶ a spomenuti pjesnik Juraj Tordinac²³⁷ 1844. godine posvetio je osječkom župniku Adamu Sukiću²³⁸ svoje djelo „Čestitka visokočastnomu gospodinu Adamu

²³¹Uspomena mlade mise, koju M. P. G. Ivan Zuznig Ričanin pod štitom i obrambom svoga dobročinitelja Stanislava Sokolića, kanonika đakovačkoga reče. Osik: [s.n.], 1827.

²³²Velikanović, Ivan (1723. - 1803) Hrvatski vjerski pisac i franjevac. Filozofiju je studirao u Vukovaru, a teologiju u Budimu i Bologni. Predavao je filozofiju u Vukovaru i teologiju na visokoj bogoslovnoj školi osječkog Generalnog učilišta. Objavljivao je priručnike iz franjevačke duhovnosti i propovjedništva. Velikanović, Ivan. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64154> (8.9.2016.)

²³³Velikanovich, Ivan. Sveta Teresia Divica duhovna reda karmelitanskoga...po otcu F. Ivanu Velikanovichu...na svitlost pak dana s' blagodarnim troshkom mlogo poshtovanoga gospodina Stipana Villov Sontanske cerkve S. Lovrinca...xupnika pridostojnoga, slavnoga archibiskupata Kalacskoga. Ossik: Slovima Ivana Martina Divalta, 1803.

²³⁴Koporčić, Mihovil (1791. – 1840.). Za svećenika je zaređen u Đakovu 1815. Bio je župni vikar u Mitrovici i Sotinu. Od 1816. župnik, a poslije i dekan u Lovasu (1817.-1837.). Bio je rektor Sjemeništa u Đakovu (1837.-1840.). Pavlović, Anto. Poglavari Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu.// Diacovensia: teološki prilozi 14, 2 (2006.), str. 362.

²³⁵Sabolović, Antun. Pismotvor u deset slogova mlogo poshtovanom gospodinu Mihoilu Koporcsichu xupe Lovaske paroku... Za zlamen ljubiteljnosti po Antunu Szabolovich, nutarnjeg' slobodnog' kralj-varosha... Ossik: Slovima Martina Aloysie Divalda, 1829.

²³⁶Tordinac, Juraj. Soneti prečastnomu gospodinu Pavlu Gottliboviću, novoimenovanomu prepoštu Landečkomu, vice-arhi-diakonu i županu Valpovačkomu, znanjah i umetnosti podpiratelju predobrostivomu, za znak predubokog počitanja preponizno prikazani. [s.l.]: [s.n.] 1842.

²³⁷Vidi bilješku br. 16

²³⁸Sukić, Adam. (1794. - 1862), župnik u Klakaru i Osijeku. Bio je I. rektor sjemeništa za vrijeme apsolutizma. Strossmayer ga je imenovao rektorom. Bio je i član Hrvatskog sabora 1848. godine. Srakić, Marin. Jakov Stojanović: iz života u bogoslovnom sjemeništvu u Đakovu.// Croatica Christiana periodica 14, 25 (1990), str. 130.

Sukiću...“,²³⁹dok je 1864. godine donjomiholjačkom župniku Mirku Jozipoviću od strane valpovačkog kotora upućen „Pozdrav prečastnom gospodinu Mirku Jozipoviću...“²⁴⁰povodom pedeset godina njegova svećeništva.

Tablica 3. Kolektivne posvete

KOLEKTIVNE POSVETE	BROJ JEDINICA		
	Djela obrađena de visu	Djela obrađena uvidom u Essekianu	Ukupno
Narodu	1	11	12
Kršćanima	-	5	5
Mladeži	-	4	4
Profesorima i djelatnicima škole	-	3	3
Prijateljima	-	2	2
Ženama	1	1	2
Vojnicima	1	-	1
Akademiji	1	-	1
UKUPNO	4	26	30

Kao što je već spomenuto, broj kolektivnih posveta je zaista malen (30) i najveći dio njih je identificiran samo uvidom u naslove dostupne u mrežnom katalogu Essekiana (26). Najveći broj takvih posveta (12), posvećeno je narodu, odnosno građanima, a to su većinom narodne ili, pak, domoljubne pjesme. Tako, primjerice, spomenuti pučki pjesnik Mate Topalović²⁴¹ svoju zbirku pjesama „Tamburaši ilirski...“ iz 1842. godine,²⁴²u kojoj je okupio slavonske narodne pjesme, posvećuje *Slobodnom i kraljevskom gradu Oseku, njegovim*

²³⁹Tordinac, Juraj. Čestitka visokočastnomu gospodinu Adamu Sukiću starešini okoliša Osečkoga, župniku gornjo-varoškomu, sudnog stola varmedje Virovitičke prisjedniku na dan godovni 24-a prosinca 1844. ponizno prikazana po Jurju Tordincu. Osek: Knjigotiskarna Divald, 1844.

²⁴⁰Pozdrav prečastnom gospodinu Mirku Jozipoviću... župniku D. Miholjačkom na dan 6. studenog 1864. Na dan pedesetljetnog svećenstva njegovog. Od strane Kotara Valpovačkog u znak dubokog štovanja. S. jM...O [Osijek]: [s.n.], 1864.

²⁴¹Vidi bilješku br. 15

²⁴²Topalović, Mato. Tamburaši ilirski, iliti prva kitica narodnih ilirskih pisamah po livadah i dubravah slavonskih sabrana, i svemu junačkom ilirskom narodu prikazana... izdao Matth. Topalović. Osek: Tiskom Mart. Aloys. Diwalda, 1842.

mudrim i uglednim vlastelam i svim rodoljubivim gradjanom. Jednako tako i zbirku domoljubnih i prigodničarskih pjesama „Odziv rodoljubnog serdca...“(1842.) Topalović, inače poznat kao vatreni ilirac, posvećuje...*veledušnom občinstvu ilirskom.*²⁴³ Župnik Mihajlo Mihaljević 1823. godine posvetio je za *svakoga csovika* djelo „Dillorednik za kripostnu zabavu i korist, svakoga csovika...“.²⁴⁴ Kršćanima je posvećeno 5 djela, i to vjerskoga karaktera. Kanonik arhiđakon Juraj Sertić²⁴⁵ tako 1807. godine posvećuje kršćanima katekizam „Jezgra nauka kerstjanskoga...“.²⁴⁶ *Bogoljubnim kršćanima* posvećen je i molitvenik „Rajska ružica“²⁴⁷ iz 1887., a postoji i treće izdanje iz 1897. godine koje nije obuhvaćeno ovom analizom. Pronalazimo i posvete upućene mladeži (4). Profesor Antun Truhelka,²⁴⁸ koji se svojim književnim i pedagoškim djelovanjem borio za hrvatski jezik, 1858. godine posvećuje mladeži djelo „Domoslovje ili zemljopis Hrvatske, Slavonije i Hrv. Vojničke Krajine...“.²⁴⁹ Tu su i napjevi za mise iz 1858. godine, naslova „Messgesange und Kirchenliede...“.²⁵⁰ Profesorima i djelatnicima škole posvećena je i, primjerice, elegija „Elegia regiae palastrae...“²⁵¹ latiniste Đure Malača, kao i pjesma „Carolus...“²⁵² nepoznata autora, obje pisane latinskim jezikom. Dva djela su upućena prijateljima. Jedno od njih je djelo nepoznata autora iz 1868. godine čestitka za Novu Godinu „Zum Neuen Jahr...“.²⁵³ Iako posvete ženama nisu zabilježene u velikom broju, samo 2, valja ih spomenuti. Riječ je

²⁴³Topalović, Mato. *Odziv rodoljubnog serdca iliti vlastitih pesničkih pokušanjah stranom ... sabranih i na novo uredjenih Matom Topalovicem.* Izdana istomu veledušnom občinstvu ilirskom na korist... Osik: Tiskom Martina Aloys. Divalda, 1842.

²⁴⁴Mihaljević, Mihajlo. *Dillorednik za kripostnu zabavu i korist, svakoga csovika, po Mihoilu Mihaljevich paroku Drenjanskom...Ossik: Slovima Martina Aloysie Divalda, 1823.*

²⁴⁵Vidi bilješku br. 137

²⁴⁶Sertić, Juraj. *Jezgra nauka kerstjanskoga, pisme i molitve bogoljubne, za sluxbu, i zabavu duhovnu puku kertjasnkomu prikazane... Osik: Slovima Martina Divalta, 1807.*

²⁴⁷Rajska ružica. *Sbirka od 4 liepe pobožne molitvice. Preporučena svim bogoljubnim kršćanom... Osiek: Tiskom Julija Pfeiffera, 1887.*

²⁴⁸Truhelka, Antun Vjenceslav (1834.-1877.) profesor, glazbenik, prosvjetitelj. Iako Čeh, svojim se književnim i pedagoškim djelovanjem borio za hrvatski jezik. 1854. dolazi u Hrvatsku, a u Osijeku se skrasio 1859. godine. U Osijeku pokreće učiteljski godišnjak „Zora“ i surađuje u „Napretku“ i „Smilju“. Vodopija, Irena. *Hrvatski jezik Čeha Antuna Vjenceslava Truhelke. // Jezikoslovlje 1, 1 (1998), str. 123.*

²⁴⁹Truhelka, Antun. *Domoslovje ili zemljopis Hrvatske, Slavonije i Hrv. Slav. Vojničke Krajine. Za porabu učeće se mladeži. Sastavio A. V. Truhelka. Osiek: [s.n.], 1863.*

²⁵⁰Messgesange und kirchenlieder zum gebrauche beim offentlichen gottes dienste fur die jugend... Essek: [s.n.], 1858.

²⁵¹Malač, Đuro. *Elegia regiae palastrae Eszekinensis professoribus anno transacto, inverae gratitudinis pignus a poeseo salumnis oblata. Eszekini: Typis Mart. Aloys Divald, 1836.*

²⁵²Carolus/ Cor.laus./ A direttore, professoribus que gymnasii Eszekinensis sincera vota cape! [s.l.]: [s.n.], 1822.

²⁵³Zum neuen Jahr 1868. *Allen Freunden und Gonnern der Kunst ... Essegg: Druck von Carl Lehmann u. Comp, 1868.*

književnom djelu „Zatočnica žena...“²⁵⁴ njemačke spisateljice Fanny Lewald, koju je na hrvatski jezik prevela učiteljica Franjka Pakšec. Djelo je posvećeno *Plemenitim i rodoljubnim Gospodjam i Gospodjicam slavnog roda hrvatskog srdačan pozdrav!* (Slika 3). U nastavku posvete prevoditeljica Franjka Pakšec pojašnjava razloge posvećivanja ovoga djela upravo hrvatskim ženama, a posvetom želi „predočiti pravo zvanje žena u tom dobu te pobiti krive pojmove o dostojanstvu, zvanju i djelokrugu žena.“ Drugo djelo posvećeno ženama je djelo o krojenju „Leichtfassliche für Damen...“²⁵⁵ Georga Knittela²⁵⁶ 1858. godine. Naposljetku, pronalazimo i 1 posvetu upućenu vojnicima: *Posveta hrabrom vojnistvu Srbskom*, koju je napisao srpski pjesnik i pisac Miloš Milisavljević 1862. godine u svom djelu „Bombardiranje varoši Beograda...“²⁵⁷ koje govori o povijesnom događaju bombardiranja Beograda, te 1 posvetu upućenu Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti, na francuskom jeziku, a riječ je djelu „Le pélerin slave...“²⁵⁸ Jeana Victora²⁵⁹ iz 1870. godine, koje govori o povijesti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Kao što je već rečeno, djela s posvetama analizirana su i s obzirom na autore. Analiza je pokazala da su svoja djela najčešće posvećivali svećenici koji su ujedno bili i pisci i pjesnici. Izvedena je tablica koja prikazuje deset autora koji su najčešće posvećivali svoja djela (Tablica 4), dok su preostali autori zastupljeni samo s jednom ili dvjema knjigama, s tim da treba imati na umu da je iza mnogih djela s posvetama, gotovo isključivo onih vjerske naravi, zapravo samo stajao autoritet Crkve pa autorstvo kao takvo nije niti zabilježeno na naslovnica.²⁶⁰ Uglavnom, najveći se broj posveta veže uz pučkog pjesnika Matu Topalovića,²⁶¹ koji ih je najčešće upućivao narodu, kao u već spomenutom primjeru zbirke domoljubnih i prigodničarskih pjesama iz 1842. godine pod naslovom „Odziv rodoljubnog serdca...“ koju je posvetio *veledušnom obćinstvu ilirskom* ili, pak, u primjeru zbirke slavonskih narodnih pjesama „Tamburaši ilirski...“ iz 1842. godine koju je posvetio *svemu*

²⁵⁴Lewald, Franka. Zatočnica žena ili četrnaest listova za žene od Franjke Lewald. Pohrvatila Franjka Pakšec, učiteljica gl. Učione u Osieku. Osiek: Brzotiskom J. Franka, 1871.

²⁵⁵Knittel, Georg. Leichtfassliche Anleitung für Damen, sich ihre Garderobe in kurzer Zeit selbst zuzschneiden und anzufertigen. Nebst neuem Centimeter-Reductions-Schema ... Essegg, Gedruckt bei Carl Lehmannu. Comp., 1858.

²⁵⁶O Georgu Knittelu, nažalost, nije pronađen nijedan zapis

²⁵⁷Milisavljević, Miloš. Bombardiranje varoši Beograda Sultanom turskim Abdul-Azizom 5. Junija 1862. Napisao Miloš Milisavljević... Osiek: Pečatna Dragutina Lehmannu i drug, 1862.

²⁵⁸Victor, Jean. Le pélerin slave : Considérations générales sur l'histoire ancienne et moderne des royaumes-unis de Croatie, Slavonie et Dalmatie et de confins-militaires, sur la religion, l'éducation primaire et les produits et voies de communications de ces pays Essek: Imprimerie de Ignaz Mederschitzky, 1870.

²⁵⁹Victor, Jean, pseudonim nerazriješen

²⁶⁰Takvih je djela zabilježeno 48, no ona ovom tablicom nisu obuhvaćena

²⁶¹Vidi bilješku br. 15

junačkom ilirskom narodu. Bilo je to vrijeme narodnoga preporoda, čije je ideje, kao ilirac, podupirao i Topalović, pišući domoljubne i prigodničarske pjesme. No, osim kolektivnih posveta, pronalazimo i one posvećene biskupima i županima, kao što je, primjerice, također već spomenuta posveta županu Srijemske županije Franji Kulmeru.²⁶² Velik broj posveta pronalazimo i u djelima župnika i pjesnika Ivan Jozepca²⁶³ te svećenika i pjesnika Jurja Tordinca²⁶⁴ koji su najviše posveta uputili biskupima, carevima i županima. Spomenute su, primjerice, prigodnice koje je Jozepac upućivao dvadesetih godina 19. stoljeća caru Franji I. povodom njegova rođendana²⁶⁵ ili, pak, Juraj Tordinac župniku Adamu Sukiću²⁶⁶. Zanimljivo je da je svećenik Karlo Pavić²⁶⁷ posvete upućivao samo biskupima, primjerice već spomenutu prigodnicu Josipu Jurju Strossmayeru²⁶⁸, a književnik i svećenik Ilija Okrugić Sriemac²⁶⁹ posvete je upućivao samo biskupu Josipu Jurju Strossmayeru.²⁷⁰ Propovjednik i pisac Adam Filipović²⁷¹ pisao je posvete narodu, carevima i biskupima, primjerice prigodnicu biskupu Josipu Kukoviću²⁷². Zanimljivo je da je profesor i svećenik Julije Liebold Ljubojević²⁷³ posvete upućivao samo biskupu Josipu Jurju Strossmayeru²⁷⁴. Pedagog i prosvjetitelj Nikola Hadžić²⁷⁵ upućivao je posvete biskupima i carevima, primjerice, caru Franji I.,²⁷⁶ dok su duhovni pisac i pjesnik Antun Mihalić²⁷⁷ i latinist Oton Babulak posvete upućivali samo biskupima.

Najveći je dio njih svoja djela posvećivao raznim uglednicima (uglavnom biskupima, visokim državnim dužnosnicima ili plemićima) u znak zahvalnosti za njihovo financiranje, kao što se lijepo moglo vidjeti u primjeru djela „Nauk od oprostjenja...“, koje je posvećeno Emeriku Karlu Raffayu koji je financirao tiskanje djela:...,Na zapovid, i troshkom

²⁶²Vidi bilješku br. 152

²⁶³Vidi bilješku br. 13.

²⁶⁴Vidi bilješku br. 16.

²⁶⁵Vidi bilješku br. 156

²⁶⁶Vidi bilješku br. 240

²⁶⁷Vidi bilješku br. 193.

²⁶⁸Vidi bilješku br. 195

²⁶⁹Vidi bilješku br. 56

²⁷⁰Vidi bilješku br. 199

²⁷¹Vidi bilješku br. 14.

²⁷²Vidi bilješku br. 208.

²⁷³Vidi bilješku br. 200

²⁷⁴Vidi bilješku br. 202

²⁷⁵Vidi bilješku br. 157.

²⁷⁶Vidi bilješku br. 159.

²⁷⁷Vidi bilješku br. 204.

prisvitloga, i priposhovanoga gospodina Emerika Karle Raffaye biskupa stolnih cerkvah Bosanske, ili Diakovacske, i Srimске...“²⁷⁸

Tablica 4. Autori koji su najčešće posvećivali djela

AUTORI	BROJ JEDINICA
Mate Topalović (1812.-1862.)	14
Ivan Jozepac (1777.-1852.)	10
Juraj Tordinac (1813.-1893.)	10
Karlo Pavić (1779.-1859.)	9
Ilija Okrugić Sriemac (1827. – 1897.)	6
Adam Filipović (1792. – 1871.)	6
Julije Liebold- Ljubojević (1839.-1904.)	5
Nikola Hadžić (1791. – 1871.)	4
Antun Mihalić (1786. – 1847.)	4
Oton Babulak (1808.-1838.)	4
UKUPNO	72

Analiza jezika kojim su analizirana djela i posvete napisane pokazala je da je od ukupno 163 djela najveći broj njih na hrvatskom jeziku, 108 ili 66%, na latinskom jeziku je njih 31 ili 19%, na njemačkom jeziku njih 23 djela ili 14%, dok je na francuskom jeziku zabilježeno samo jedno djelo (0,6%) (Tablica 5). Većinom su to prigodnice i djela vjerskog karaktera.

Tablica 5. Jezici djela i posveta

JEZICI POSVETA	BROJ JEDINICA		
	Djela obrađena de visu	Djela obrađena uvidom u Essekianu	Ukupno
Hrvatski	35	73	108
Latinski	5	26	31
Njemački	5	18	23
Francuski	1	-	1

²⁷⁸Vidi bilješku 131.

UKUPNO	46	117	163
---------------	-----------	------------	------------

Naposljetku, treba reći da su posvete često bile pisane po istom obrascu, sastojeći se od samo jedne ili nekoliko riječi, ali češće od cijelih rečenica, kao u već spomenutom primjeru posvete „Slovnice hrvatskog jezika...“ Josipa Vitanovića (1872.) *preuzvišenomu gospodinu Grofu Petru Pejačeviću Virovitičkomu Kr. Herv. Slav. Dalmat. Ministru, Njegovoga ces. i kralj. apostolskoga Veličanstva pravomu tajnomu savetniku, komorniku, vitezu ausrijškoda reda Leopoldova i velekrsta reda željezna krune, papisnkoga reda Isukersta itd. Itd. Kao zakladniku i dobročinitelju osečke realke u znak harnosti s najdubljim štovanjem posvećuje spisatelj*, koja sadrži niz podataka o o titulama i funkcijama koje je grof Pejačević obnašao,²⁷⁹iskazujući pritom i veliko poštovanje koje je pisac imao prema grofu. Takav iskaz divljenja i poštovanja, pa čak i svojevrsne poniznosti, prisutan je u nizu drugih posveta, kao što je, primjerice, posveta Strossmayeru u djelu „Katoličko ženitbeno pravo...“ (1867.) Julija Liebalda Ljubojevića u kojoj pisac svoje „prvence“ Strossmayeru posvećuje *u znak najdubljeg štovanja....* ili, pak, u djelu „Elegia prisvitlom i priposhtovanom gospodinu biskupu Pavlu Matiji Sučiću...“ Karla Pavića (1830.) koja je „*ponizno prikazana*“. Ta je poniznost vidljiva i u samoj hijerarhiji podataka na naslovnici pa je tako u u djelu „Jubilaem sacerdotale...“ Ivana Jozepca (1826.) (Slika 4) ili u djelu „Perva serčana dobrodošlica...“ Jurja Tordinca (1847.) (Slika 5) ime autora jedva uočljivo na dnu stranice, što je i na mnogim drugim naslovnicama, na kojima su imena biskupa i drugih dobročinitelja podebljana i kao takva lakše uočljiva od imena samih pisaca, čest slučaj. Time se vjerojatno željelo poručiti da je piščev doprinos u stvaranju djela vrlo malen te da je vrlo vjerojatno tiskanje knjiga zasluga mecene.²⁸⁰

Istraživanje koje je provedeno prema sljedećim parametrima - kontinuitet, odnosno diskontinuitet pisanja posveta tijekom 19. stoljeća, udio posveta upućenih individualnim osobama, kao i udio kolektivnih posveta, jezici djela, odnosno posveta, kao i društveni i/ili profesionalni profil osoba kojima su dotična djela bila posvećivana te autore koji su najčešće svoja djela posvećivali drugima, dovelo je do očekivanih rezultata. Pokazalo se da individualnih posveta ima daleko više nego onih posvećenih cijelim zajednicama čitatelja, iz

²⁷⁹Takve formulacije nalaze se i u mnogim drugim posvetama, onima upućenim biskupima, Josipu Jurju Strossmayeru, Josipu Kukoviću, Emeriku Karlu Raffayu, Pavlu Matiji Sučiću, Mateju Franji Krtici, Jurju Hauliku, Maksimilijanu Vrhovcu i Marijanu Šunjiću, ali i nerijetko i drugima.

²⁸⁰Stipčević, Aleksandar. *Socijalna povijest knjige u Hrvata: knjiga 2.: Od glagoljskog prvotiska (1483.) do hrvatskog narodnog preporoda (1835.)*. Zagreb: Školska knjiga, 2004., str. 145.

čega je moguće zaključiti da se kolektivnim posvetama namjeravalo pobuditi domoljublje i potaknuti na opismenjvanje i čitanje knjiga i najniže društvene slojeve. Najveći je broj takvih posveta upućen narodu, jer vrijeme je to narodnoga preporoda i sve jače brige za opismenjavanjem širih slojeva, ali i bogoljubnim kršćanima i mladeži. Ta su djela, u duhu tadašnjega vremena, većinom narodne i domoljubne pjesme, ali i djela vjerskoga karaktera, na hrvatskome jeziku, kojima se Božja riječ nastojala približiti i nepismenim i polupismenim vjernicima. Djela posvećena profesorima i djelatnicima škole, prijateljima, ženama i ostalim kategorijama, uglavnom su povijesna i književna djela, što govori da je sadržaj i žanr samih djela bitno određivao kome će djela biti posvećena. Ne treba zaboraviti da je najveći dio djela u kojima pronalazimo kolektivne posvete vrlo vjerojatno financiran kroz sustav pretplatništva (tzv. fenomen kolektivnog mecenatstva), koji je upravo u 19. stoljeću doživljavao svoj procvat. No, kao što je rečeno, 19. stoljeće je bilo obilježeno i jačanjem nacionalne svijesti, pa je u više navrata spomenuti pučki pjesnik Mate Topalović (Iilir iz Slavonije, Rodoljub Zdenčanin), koji se svojim domoljubnim i prigodničarskim stihovima pridružio ilirskome pokretu, zabilježen kao autor koji je u najvećem broju svoja djela posvećivao kolektivnom čitateljstvu, odnosno narodu. Individualne su posvete, očekivano, u najvećem broju posvećene kleru, ponajprije onom višem. Tako najveći broj posveta bilježimo uz imena biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Emerika Karla Raffaye, koji su oboje poznati kao mecene mnogih književnika, podupirući na taj način hrvatsku pisanu riječ i kulturu uopće, a nešto je manji broj posveta upućen kanonicima i župnicima. Najveći je broj tih djela prigodničarske naravi, uglavnom na hrvatskom, ali i na latinskom jeziku, najčešće povodom ustoličenja na mjesto biskupa, ali, dakako, i djela vjerskog karaktera. Istraživanje je, kao što se moglo vidjeti, pokazalo da su posvete kleru, ali i ostalim uglednicima toga vremena, najčešće pisali Ivan Jozepac, Karlo Pavić, Juraj Tordinac, Ilija Okrugić Sriemac, Julije Liebold - Ljubojević i Adam Filipović, koji su većinom bili svećenici koji su ujedno bili i pisci i pjesnici, a većinom su pisali djela na hrvatskom jeziku. Bio je to najčešće izraz njihove zahvalnosti i poštovanja mecenama koji su često financirali njihova djela. Pripadnicima ostalih kategorija - državnim poglavaima i visokim državnim dužnosnicima, plemićima i ostalima, upućeno je daleko manje posveta. U slučaju državnih poglavara i državnih dužnosnika (banova, župana), kao i plemića, riječ je uglavnom o prigodnicama, dok su, pak, očekivano, svecima posvećivana isključivo vjerska djela.

5. Zaključak

Knjižne posvete datiraju još iz vremena humanizma i renesanse. One su vrlo zanimljiv i dragocjen fenomen u književnom postupku, jer, nastoje pružiti uvid u okolnosti u kojima je došlo do nastanka djela, odnosno o stvaralačkom činu i postupku na koji se autor odlučio. One govore o književnom životu jednog vremena te očituju namjeru da iskažu neke temeljne stvari o sâmome djelu i autoru. Predstavljaju potrebu pisca da odmah na početku nešto kaže i uputi osobi kojoj djelo posvećuje ili čak cijeloj zajednici čitatelja, te su kao takve vrlo dragocjeni izvori koji pomažu da se objasni nastanak nekog književnog djela, pa s prvim biografijama i poslanicama predstavljaju zapravo prve segmente historiografije. Unatoč tomu, još uvijek su na marginama interesa istraživača.

Knjižne posvete u djelima slavonskih spisatelja 19. stoljeća pokazale su se doista dragocjenima jer nastoje pružiti uvid u okolnosti u kojima je došlo do nastanka djela te na taj način autor želi nešto reći osobi kojoj djelo posvećuje. Već sama hijerarhija podataka koje u posvetama pronalazimo, a koje se katkad sastoje i od nekoliko rečenica ili se čak protežu na više stranica, otkrivaju iskaze zahvalnosti, divljenja i poštovanja, sadrže niz podataka o titulama i funkcijama koje je obnašala osoba kojoj je djelo posvećeno. U posvetama se iščitava zahvalnost koju su pisci iskazivali svojim mecenama jer često sami nisu mogli financirati tiskanje knjige. Autori su često u posvetama ponavljali i preuveličavali iste fraze, često ih nazivajući preuzvišenima, presvietlima, prepoštovanima itd. U posvetama se veličala njihova dobrota, plemenitost, velikodušnost i učenost. Također posvete otkrivaju poniznost na način da je ime autora jedva uočljivo na dnu stranice, a na mnogim naslovnica su imena biskupa i drugih dobročinitelja podebljana, pisana velikim slovima i kao takva puno uočljivija od imena samih pisaca. Time se vjerojatno željelo poručiti da je piščev doprinos u stvaranju djela vrlo malen te da je vrlo vjerojatno tiskanje knjiga zasluga mecene.

Istraživanje je pokazalo da je najveći broj posveta upućen individualnim osobama, posebno visokom kleru tj. najviše biskupima mecenama koji su često financirali tiskanje knjige. Najčešće su im bile upućivane razne prigodnice, sve od prigodnica prilikom biskupskog ustoličenja i imenovanja, povodom rođendana i imendana, dobrodošlice, obljetnica godišnjeg misništva te nekrologa, ali i djela vjerskog karaktera, ode i elegije. Prigodnice ujedno čine i ukupno najveći broj posvećenih djela, a one su u najvećem broju posvećene biskupima i kanonicima, ali i carevima, banovima, barunima, grofovima i županima. Manji broj djela čine epska djela te književna i svjetovna djela. Ta djela su

većinom pisana hrvatskim jezikom, ali i njemačkim i latinskim. Kolektivnih posveta zabilježeno je zaista malo. U najvećem broju one su posvećene narodu, bogoljubnim kršćanima i mladeži, a ta djela su većinom domoljubne i narodne pjesme te djela vjerskog karaktera, pisana većinom hrvatskim jezikom. Rezultati analize autora koji su najčešće posvećivali svoja djela pokazala je da su to većinom bili svećenici koji su ujedno bili i pisci i pjesnici.

Ovaj rad prikazuje da u Slavoniji u 19. Stoljeću u djelima slavonskih spisatelja još uvijek u velikoj većini prevladavaju individualne posvete i to najčešće posvete biskupima - mecenama. Kolektivne posvete zaista su rijetke, pojavljuju se u mnogo manjem broju, a većinom su posvećene narodu.

6.Literatura

1. Artuković, Stanislav. Pisma Ivana Kukuljevića Andriji Torkvatu Brliću u arhivu obitelji Brlić u Slavonskom Brodu. // *Scrinia Slavonica* 14, 1 (2014), str. 315-343.
2. Babukić, Vjekoslav. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5059> (7.9. 2016.)
3. Badalić, Hugo. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1029> (7.9. 2016.)
4. Bilić, Anica. Muka svetoga Poliona u pisanoj kulturi i kulturi pamćenja. // *Bogoslovska smotra* 83, 4 (2014), str. 815-840.
5. Biografija: Ivan Martin Divald. URL: <http://esseekeri.hr/bio/74-ivan-martin-divald> (11.9.2016.)
6. Biografija: Victor von Reisner. URL: <http://esseekeri.hr/bio/49-victor-reisner> (8.9. 2016.)
7. Bogišić, Rafo. Čitajući posvete i predgovore u knjigama Bartola Kašića. // *Dubrovnik*, 4 , 3 (1993), str. 147 – 169.
8. Bogišić, Rafo. Književne posvete hrvatskih autora zagrebačkim biskupima (XVI. – XVIII. stoljeće). // *Zagrebačka biskupija i Zagreb (1094-1994): zbornik u čast kardinala Franje Kuharića / glavni i odgovorni urednik Antun Škvorčević*. Zagreb: Nadbiskupija zagrebačka: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta, 1995. Str. 359-371.

9. Bogišić, Rafo. Posvete i predgovori hrvatskih pisaca 18. Stoljeća. // Dani hvarskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu 21, 1 (1995) , str. 5 – 29.
10. Bosendorf, Josip. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8912> (3.9.2016.)
11. Botić, Luka . // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8980> (10.9.2016.)
12. Brešić, Vinko. Hrvatska književnost 19. stoljeća. Zagreb: Alfa, 2015.
13. Brešić, Vinko. Slavonska književnost i novi regionalizam. Osijek, Matica Hrvatska: Ogranak Osijek: Grafika, 2004.
14. Brlić, Andrija Torkvat. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9596> (5.9. 2016.)
15. Brlić, Ignjat Alojzije. // Proleksis enciklopedija online. URL:
<http://proleksis.lzmk.hr/13648/> (8.9. 2016.)
16. Bubanović, Vasilije. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9899> (11.9.2016.)
17. Ciraki, Franjo. // Hrvatski biografski leksikon. URL:
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3614> (8.9. 2016.)
18. Coha, Suzana. Slavonska književnost i povijest nacionalne književnosti – regionalizam i nacionalni identitet. // Nova Croatica, Zagreb, 6, 6 (2012), str. 207-227
19. Divald. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4849> (11.9.2016.)
20. Divald, Ivan Martin. // Hrvatska enciklopedija.
URL:<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15486> (11.9.2016.)
21. Essekeri. URL: <http://essekeri.hr/>(10.5.2016.)
22. Essekiana, online katalog. Muzej Slavonije Osijek. URL:
<http://www.mso.hr/essekiana/katalog.php> (10.5.2016.)

23. Filipović, Ferdo. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6009> (8.9. 2016.)
24. Filipović Heldentalski, Adam. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19587> (4.9.2016.)
25. Frank, Jakob. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6277> (11.9.2016.)
26. Freundereich, Josip ml. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/22165/> (8.9. 2016.)
27. Friedmann, Miroslav. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6406> (11.9.2016.)
28. Gradska i Sveučilišna Knjižnica Osijek. URL: <http://www.gskos.unios.hr/> (10.5.2016.)
29. Hadžić, Nikola. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7052> (5.9.2016.)
30. Ham, Sanda. Slovnica hervatskog jezika Josipa Vitanovića.// Jezikoslovlje 1, 1 (1998)
31. Harambašić, August. // Hrvatski biografski leksikon URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=50> (2.9.2016.)
32. Haulik, Juraj de Varallya. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=24587> (8.9.2016.)
33. Hrvatska Akademija Znanosti i Umjetnosti. URL: <http://info.hazu.hr/> (10.5.2016.)
34. Ilić Oriovčanin, Luka. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27069> (7.9. 2016.)
35. Ilijašević, Stjepan. // Hrvatski biografski leksikon. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=8389> (8.9. 2016.)
36. Jockims, Trevor Laurence; Tatarin, Milovan. Mecenatstvo (pokroviteljstvo). // Leksikon Marina Držića. URL: <http://leksikon.muzej-marindržic.eu/mecenatstvo-pokroviteljstvo/> (15.9. 2016.)
37. John of Nepomuk. // Wikipedia the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/John_of_Nepomuk (20.9.2016.)

38. Josić, Blaž. // Hrvatski biografski leksikon. URL:
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=8719> (8.9.2016.)
39. Jozepac, Ivan. // Hrvatski biografski leksikon URL:
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=8786> (2.9.2016.)
40. Jurković, Janko. // Proleksis enciklopedija online. URL:
<http://proleksis.lzmk.hr/29472/> (5.9.2016.)
41. Kačić Miošić, Andrija. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29721> (1.9.2016.)
42. Kanavelić, Petar. Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/29899/>
(2.9.2016.)
43. Knjižnice Grada Zagreba. URL: <http://www.kgz.hr/hr> (10.5.2016.)
44. Kocian, Samuel. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32182> (2.9.2016.)
45. Kozarac, Ivan. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/32528/>
(8.9. 2016.)
46. Kozarac, Josip. // Proleksis enciklopedija online. URL:
<http://proleksis.lzmk.hr/32529/> (6.9. 2016.)
47. Kraljević, Miroslav.// Hrvatski biografski leksikon. URL:
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10780> (8.9. 2016.)
48. Krtica, Matej Franjo. // Hrvatski biografski leksikon. URL:
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10664> (12.5.2016.)
49. Kuhač, Franjo. // Proleksis enciklopedija online. URL:
<http://proleksis.lzmk.hr/33074/>(2.9.2016.)
50. Kuković, Josip. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34490> (12.5.2016.)
51. Lakuš, Jelena. Pisac i čitatelji: fenomen kolektivnog mecenatstva u Dalmaciji u prvoj polovici 19. Stoljeća. // Libellarium II, 1 (2009), str. 29 – 45.
52. Lakuš, Jelena. Pisac i čitatelji: fenomen posveta kolektivnom čitatelju u Dalmaciji u prvoj polovici 19. Stoljeća. // Libellarium III, 1 (2010) , str. 29 – 42.

53. Laubner, Dragutin. // Hrvatski biografski leksikon.
URL:<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11303> (11.9.2016.)
54. Lehmann, Dragutin. // Hrvatska enciklopedija.
URL:<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35887> (14.9.2016.)
55. Lehmann, Dragutin (Carl). // Hrvatski biografski leksikon. URL:
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11657>(14.9.2016.)
56. Lehmann, Dragutin (Carl). // Proleksis enciklopedija online.
URL:<http://proleksis.lzmk.hr/6274/> (14.9.2016.)
57. Malbaša, Marija. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38371> (8.9.2016.)
58. Malbaša, Marija. Osječka bibliografija : tiskarsko-izdavačka djelatnost u Osijeku od 1742. do 1978. godine. Osijek : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad u Osijeku, 1981-1985.
59. Malbaša, Marija. Povijest tiskarstva u Slavoniji. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978.
60. Marija pomoćnica kršćana. // Wikipedija slobodna enciklopedija. URL:
https://hr.wikipedia.org/wiki/Pomo%C4%87nica_kr%C5%A1%C4%87ana
(16.9.2016.)
61. Marijanović, Stjepan. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38923> (7.9. 2016.)
62. Marković, Franjo. // Proleksis enciklopedija online. URL:
<http://proleksis.lzmk.hr/36470/> (2.9.2016.)
63. Mecenat, Gaj Cilnije. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39715> (15.9. 2016.)
64. Muzej Slavonije Osijek. URL: http://mso.hr/?page_id=656&lang=hr (10.5.2016.)
65. Nacionalna i Sveučilišna Knjižnica Zagreb. URL: <http://www.nsk.hr/> (10.5.2016.)
66. Nakladništvo. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42840> (8.9.2016.)

67. Nemeć, Krešimir. Udio Slavonije, Baranje i Srijema u hrvatskoj književnosti 19. i 20. st. // Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2009. Str. 530. – 538.
68. Mihalić, Antun. // Značenje riječi i izraza. URL:
<http://www.znacenje.info/natuknica/antun-mihalic.html> (14.9.2016.)
69. Nikolić, Vladimir. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43817> (8.9. 2016.)
70. Okrugić, Ilija Srijemac. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44935> (6.9. 2016.)
71. Osječki franjevci. URL: <http://www.franjevci.com/f5.html> (20.9.2016.)
72. Padovanski, Antun, sv. // Proleksis enciklopedija online. URL:
<http://proleksis.lzmk.hr/9027/> (16.9.2016.)
73. Pavlović, Ante. Poglavari Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu. // Diacovensia XIV, 2 (2006), str. 357-440.
74. Pepić, Ivana. Strategije oblikovanja diskurza o svakodnevici u književnoj kulturi Slavonije 18. stoljeća. Doktorski rad, Filozofski fakultet Osijek, 2014.
75. Preradović, Petar. // Proleksis enciklopedija online. URL:
<http://proleksis.lzmk.hr/42607/> (3.9.2016.)
76. Pšihistal, Ružica; Zovko, Tihonija. Bibliografija pjesničkih prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru. // Diacovensia 12, 1 (2009.), str.157. – 196.
77. Raffay, Mirko Karlo. // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51599> (10.5.2016.)
78. Relković, Matija Antun. // Proleksis enciklopedija online. URL:
<http://proleksis.lzmk.hr/43684/> (15.9.2016.)
79. Rosenfeld, Alexandar Friedrich // Hrvatska enciklopedija. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53136> (5.9. 2016.)
80. Ruinar, Thierry. // Wikipedia the free encyclopedia. URL:
https://en.wikipedia.org/wiki/Thierry_Ruinar (29.9.2016)

81. Srakić, Marin. Biskup Antun Mandić: osnivač Bogoslovnog sjemeništa i filozofsko-teološkog studija u Đakovu. // *Ephemerides theologicae Diacovensenses* 14, 2 (2006), str. 191-213.
82. Srakić, Marin. Jakov Stojanović: iz života u bogoslovnom sjemeništvu u Đakovu.// *Croatia Christiana periodica* 14, 25 (1990), str. 126-132.
83. Srakić, Marin. Urednici i suradnici glasnika/vjesnika đakovačke i srijemske biskupije od 1873. do 1997. godine. // *Diacovensia* 6, 1 (1998), str. 29-54.
84. Stipčević, Aleksandar. Socijalna povijest knjige u Hrvata: knjiga II. Od glagoljskog prvotiska 1483. do hrvatskoga narodnog preporoda 1835. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
85. Stojan, Slavica. Posvete knjiga Dubrovkinjama. // *Dubrovački horizonti: časopis Društva Dubrovčana i prijatelja dubrovačke starine u Zagrebu* 32, 41 (2001.), str. 40. – 47.
86. Stojanović, Mijat. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=58213> (7.9. 2016.)
87. Strossmayer, Josip Juraj. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/47013/> (10.5.2016.)
88. Sučić od Pačira, Matija Pavao. // Wikipedija slobodna enciklopedija. URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Matija_Pavao_Su%C4%8Di%C4%87_od_Pa%C4%8Dira (12.5.2016.)
89. Šicel, Miroslav. Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća. Knjiga I: Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoa: (1750. – 1881.). Zagreb: Naklada Ljevak, 2004.
90. Šišić, Ferdo. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/48017/> (2.9.2016.)
91. Šunjić, Marijan. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=60028> (8.9.2016.)
92. Tatarin, Milovan. Književnost 18. stoljeća. // *Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2009. Citirano prema: Pepić, Ivana. Strategije oblikovanja diskurza o svakodnevici u književnoj kulturi Slavonije 18. stoljeća. Doktorski rad, Filozofski fakultet Osijek, 2014.

93. Tatarin, Milovan. Trpezarijske svečanosti u slavonskoj književnosti 18. stoljeća. // Dani Hvarskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu 31, 1 (2005), str. 97-149.
94. Tomić, Josip Eugen. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/48918/> (8.9. 2016.)
95. Tomiković, Aleksandar. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61714> (2.9.2016.)
96. Topalović, Mate. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61770> (2.9.2016.)
97. Tordinac, Juraj. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61838> (2.9.2016.)
98. Velikanović, Ivan. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64154> (8.9.2016.)
99. Vodopija, Irena. Hrvatski jezik Čeha Antuna Vjenceslava Truhelke. // Jezikoslovlje 1, 1 (1998), str. 122-128.
100. Vrhovac, Maksimilijan. // Proleksis enciklopedija online. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/50551/> (8.9.2016.)
101. Vukelić, Vilma. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65632> (7.9. 2016.)
102. Zoch, Ivan Branislav. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=67365> (2.9.2016.)

7.Prilozi

BIBLIOGRAFIJA DJELA S POSVETAMA TISKANIH U OSIJEKU U 19. STOLJEĆU: IZBOR – DJELA OBRAĐENA *DE VISU*:

1. Ruinart, Teoderik. Dilla svetih mucsenikah: nehimbena i izabrana s trudom i pomnjom O.P. Teodorika Ruinarta reda s. Benedikta Misnika sakuppita, razabrana i na svitlost dana a po Ivanu Marevichu stolne Pecsuiske cerkve kanoniku, svete

bogoslovice naucitelju, xupniku nimetskomu i okolisha istoga imena vice-arhidiakonu... Ossik: Slovima Ivana Martina Divalta, 1800.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Gospodinu Luki Vojnichu od bajsja, svitle bacske varmegje stola sudioncckoga prisidniku plemeitoga kralj-varosha Mario-tereziopolja starovichniku stariemu &c. &c., MSO

2. Nieremberg, Ivan Euzebije. Vaga vrimena i vikovicsnosti to jest: razlika megju vrimenitim i vikovicsnim Ivana Euzebie Nieremberga... Ivanu Marevichu stolne Pecsujске cerkve kanoniku, svete bogoslovice naucitelju ... Ossik: Slovima Ivana Martina Divalta, 1803.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Ivanu Mareviću, MSO

3. Kolundžić, Franjo. Govorenje pokopno koje o sprovodu Mathe Frane Kertizza stolnih cerkvih bosanske, iliti Djakovacske i srimске zakonito ujedinjenih biskupa ... Frano Kolungjih iste biskupie misnik ljubomudrosti, i S. Bogoslovice naucitelj i parok u Ivankovu. Ossik: Slovima Ivana Martina Divalta, 1805.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Matiji Franji Krtici. Signatura: RIIE-8° - 33, NSK

4. Perviz, Ivan. Laudatio funebris quam honoribus piaе memoriae excellentissimi illustrissimi, ac reverendissimi domini domini Mathaei Francisci Kertizza Dei et apostolicae sedis gratia cathedralium ecclesarium Bosnensis, seu Diakovariensis... Joannes Elemos Marinu Perviz Posegnas dioec. Bosnensis seu Diakovariensis presbyter... Essekini: Typis Joann. Mart. Divalt, 1805.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Matiji Franji Krtici, MSO

5. Jozepac, Ivan. Raffay Imro biskup Bosanski iliti Diakovacski i Srimski u postadku sa slavonskim slicsnorichjem ... pozdravljen po Ivanu Jozepacz iz Poxege u slobodnom kralj. varoshu... Ossik: Slovima Divalentovima, [1816.]

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Emeriku Karl Raffayu. Signatura: RIIE -8° - 6, NSK

6. Mihalić, Antun. Oda prisvitlomu, i priposhovanomu gospodinu Emeriku Karli Raffayu, u vrime svecsanoga uvoda njegovoga u biskupiu stolnih cerkvih Bosanske, iliti, Djakovacske, i Srimске ... prikazana po Antunu Mihalichu, s.

Bogoslovce naucitelju, okolisha Petrovaradinskoga vice-archi-diakonu, i xupe gradcke u Petrovaradinu paroku. Osik: Slovima Divalentovim, 1816.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Emeriku Karlu Raffayu, MSO

7. Pavić, Karlo. Pokopno govorenje koje o sprovodu priuzvishenoga, prisvitloga, i priposhovanoga gospodina Antuna Mandicha Boxjom, i aposhtolske stolice milostyom stolnih cerkvih Bosanske, illiti Diakovacke i Srimске ... recse Karla Pavich, istih biskupiah misnik, opat blaxene Marie Divice u Biharu, Mitrovacski... Ossik: Slovima Bashtinikah Divalentovih, 1816.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta biskupu Antunu Mandiću. Signatura: RIIE-8° – 13 a,b, NSK

8. Andachtiges Gebet zu unserer lieben Frau Maria Hilf. Essegg: [s.n.], 1823.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta gospođi Mariji Hilf, MSO

9. Jozepac, Ivan. Jubilaeum sacredotale to jest: pedeseto misnicsko godishtvo njihove preuzvishenosti gospodske gospodina gospodina priuzvishenoga, prisvitloga, i priposhovanoga Maximiliana Verhovacz od Rakovitovecz, stolne cerkve Zagrebacske po milosti Boxjoj biskupa...po Ivanu Jozepacz slobodnome kralj varoshi nutarnje, i grada Ossika paroku svitlih Virovitivske, i Srimске varmegjah Stola sudionicskoga prisedniku...Ossik:[s.n.],1826.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta biskupu Maksimilijanu Vrhovcu, MSO

10. Karschin. Am Grabe des allgemein verehrten, tief betrauernten Herrn Herrn Ignatz Ritter von Novack K.K. Generalmajor... Esseck: [s.n.], 1826.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta generalu Ignatzu Ritteru, MSO

11. Nauk od oproshtenja u opchinu i od jubileuma osobito, s' pridavkom od molitavah. Na zapovid, i troshkom prisvitloga, i priposhovanoga gospodina Emerika Karel Raffaye biskupa stolnih cerkvah Bosanske, ili Diakovacske, i Srimске... Ossik: Slovima Divalentovima, 1826.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Emeriku Karl Raffayu, MSO

12. Govorenje od pritrnje na povratjanje u stare grihe po prisvitlimu i prioshtovanomu gospodinu Emeriku Karli a Raffay, Diakovacske iliti Bosanske i Srymske...na zakljucsaju petdeset-godishnjega oproshtenja u stolnoj Diakovacskoj cerkvi ... Ossik: Slovima Divaldovima, 1826.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Emeriku Karl Raffayu, MSO

13. Govorenje od uzvishenosti misnicstva i njemu pristojnog poshtenja po prisvitlomu i priposhovanomu gospodinu Emeriku Karli a Raffay, Diakovacske ...na dan pedeset godishtnjeg misnicstva svoga slave u stolnoj Diakovacskoj Ossik: Slovima Divaltodovima, 1826.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Emeriku Karl Raffayu. Signatura: RIIE – 8° - 28, NSK

14. Jozepac, Ivan. Kanzel-Prolog zum glorreichen Geburstage Sr.k.k. apostolischen Majestat Franz I. Vorgetragen und herausgegeben von Johann Jozepacz, Pfarrer der Innerstadt und Festung Essegg, der lobl. Comitate ... Essegg: mit Diwaldschen Schriften, 1828.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Franzu I. Signatura: RIIF – 8° - 1766, NSK

15. Paulić, Bartol. Bolest i ozdravljenje priposhovanoga gospodina Gabre Jankovicha stolne cerkve Diakovacske kanonika opisano, i njemu na dan njegov svetcsani po Bartholu Paulichu, mladih obucsenika vice-rektoru prikazano. Ossik: Slovima Aloysie Martina Divalda, 1828.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Gabri Jankoviću. Signatura: RIIE -8° -92, NSK

16. Sabolović, Antun. Pismotvor u deset slogova mlogo poshtovanom gospodinu Mihoilu Koporcsichu xupe Lovaske paroku kada ... Za zlamen ljubiteljnosti po Antunu Szabolovich, nutarnjeg' slobodnog' kralj-varosha, i grada Ossika kapellanu prikazan... Ossik: Slovima Martina Aloysie Divalda, 1829.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Mihovilu Koporčiću. Signatura: R-686, privez 6, HAZU

17. Filipović, Adam. Svoj biskupii na xeljno-veselu uspomenu pricsastnoga zarucsenja i uvedenja prsvitloga i priposhovanoga gospodina Pavla Mathie Sucsicha biskupa

privirnoga Bogu, cerkvi, papi, cesaro-kralju...po prineshenju njegovom sa stolice visokoposhtovane biskupske Stojnog Biograda... Osik: Slovoishtjem Martina Aloysie Divald, 1830.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Pavlu Matiji Sučiću. Signatura: RIIE- 8° -60, NSK

18. Pavić, Karlo. Elegia prisvitlomu, i priposhovanomu gospodinu biskupu Pavlu Mathii Sucsichu iz Stolnog-Biograda u Djakovo prineshenomu, ponizno prikazana. Osik: Slovoishtjem Martina Aloysie Divalda, 1830.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Pavlu Matiji Sučiću, MSO

19. Knežević, Ladislav. Vota excellentissimo domino Francisco libero baroni a Vlassich ordinis militaris Theresiani equiti, generali campi mareshalli locumtenti, armorun praefecturac croatico-Varaschino Carlostadiensis unitae supremo praefecto...Croatiae et Dalmatiae bano occasione solennis ejus in banalem dignitatem die 23. Maji 1832. Installationis Ladislaus Knesevics I- comitatus de Verocze jurassor offert. Eszekini: Typis Aloysii Divald, 1832.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Franji Vlašiću. Signatura: RIIF – 8° -909, NSK

20. Filipović, Adam. Dan radostni i veseli zabilixit Pismom kada prisvitli i priposhovani gospodin gospodin Jozip Kukovich Biskup stolne Bosanske ... na pristolje iste svoje Cerkve dojde...Izpiva A. P. o. H. P. G. Ossik: Slovima Mart. A. Divald, 1834.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Josipu Kukoviću. Signatura: RIIE – 8° - 9, NSK

21. Hadžić, Nikola. Epithalamion koji prisvitlomu i priposhovanomu gospodinu Jozipu Kukovichu zakonito ujedinjenih stolnih cerkvih Bosanske ... biskupu o prigodi njegovog svecsanog uvoda u recsene cerkve, sloxi i izpiva Nikola Haxchich upravitelj svih ces. Kralj. nimačkih i ostalih narodnjih shkolah u Slavonsk-Srimskoj kraini. Ossik: Slovima M.A. Divald, 1834.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Josipu Kukoviću. Signatura: RIIE – 8° - 80, NSK

22. Penjić, Pavao. Sunce od zapada ili Sanjka vile Diakovke obistinuta kroz jednog putnika ... prisvitlomu i priposhovanomu gospodinu Jozipu Kukovichu stolnih cerkvah: Bosanske iliti Diakovacske i Srimске ... u dubokoj poniznosti prikazana. Ossik: Slovima Mart. Aloys. Divalda, 1834.
Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Josipu Kukoviću. Signatura: RIIE – 8° - 4, NSK
23. Babulak, Oton. Ode illustrissimo, ac reverendissimo domino domino Josepho Kukovich dei, et apostolicae sedis gratia diocesum Bosnensis, seu Diakovariensis, et Syrmienensis canonice unitarum episcopo, dum festivam onomaseos celebrarer ... Eszekini, Typis Mart. A. Divlad, 1835.
Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Josipu Kukoviću. Signatura: RIIF – 8° – 354 a, b, NSK
24. Hadžić, Nikola. Placs matere Slavonie po smerti primilostivog i nigda nezaboravljenog nasheg derxavnog oca, cesara i kralja Franca Pervoga na vechu slavu i vicsnju uspomenu prisladkog imena njegovoga sloxih i na svetlo izdade Nikola Haxchich, upravitelj svihu ces. Kralj. nimacskih i ostalih narodnjih shkolah u Slav. Srimskoj kraini. Ossik: Slovima Mart. A. Divald, 1835.
Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Franzu I. Signatura: RIIE – 8° – 34 a, b, c, NSK
25. Topalović, Mato. Tamburaši ilirski, iliti perva kitica narodnih ilirskih pisamah po livadah i dubravah slavonskih sabrana, i svemu junačkom ilirskom narodu prikazana... u red stavio i izdao Matth. Topalović. Osek: Tiskom Mart. Aloys. Diwalda, 1842.
Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Slobodnom i kraljevskom gradu Oseku, njegovim mudrim i uglednim vlastelam i svim rodoljubivim gradjanom. Signatura: 80.586-Rn, HAZU
26. Topalović, Mato. Pozdrav presvetlomu gospodinu Franju Baronu Kulmeru, ces. Kralj. komorniku, vrhovnom županu sl. Sremske županije... Prilikom sjajnog njegovog uvoda za vrhovnog župana sl. Sremske županije dana 16. Travnja 1845. Svetkovanog... Osek: Tiskom Tiskarne Juliane Divald 1845.
Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Franji Kulmeru. Signatura: P 22.273, NSK

27. Tordinac, Juraj. Perva serčana dobrodošlica Njihovoj cesaro – kraljevskoj visosti nad-vojvodi Austrijskomu Stepanu Ugarske i sdruženih kraljevinah kraljevskom namestniku ...na pragu Slavonie po Jurju Tordincu svešteniku preponizno prikazana. Osek: Tiskom Divaldovim, [1847.]
Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta nadvojvodi Stjepanu. Signatura: II-30.310, HAZU
28. Veselić, Krunoslav. Voćarstvo t.j. njegovanje, i oblagorodjivanje voćkih, u kratkoj osnovi napredujućeg gospodarstva, ... spisao Krunoslav Joso Veselić Djakovac, Biskupie Bosanske, ili Djakovačke i Sremske misnik Osek: Tiskom Divaldovim, 1848.
Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Pridostojno – blagorodnomu gospodinu Franji Veseliću, gradomedje Virovitičke ranarniku u Okružju Djakovačkom posvetjuje pisac u znak sinovske zahvalnosti. Signatura: 84.574-R, HAZU
29. Bobić, Adam. Čestitanje presvetlomu i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupiah Bosanske ili Djakovačke i Sremske zakonito skopčanih biskupu nj.c. veličanstva ... Prigodom njegovog svečanog umestjenja na stolicu biskupie Djakovačke dana 29. Rujna 1850 deržanog. Po Adamu Bobiću u tverdjavi grada Oseka kapelanu ... Osek: Slovima Divaldovima, 1850.
Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Josipu Jurju Strossmayeru, MSO
30. Pavić, Karlo. Sermo quo illustrissimus, ac reverendissimus dominus Josephus Georgius Strossmayer Dei, et apostolicae sedis gratia episcopus dioecesium Bosnensis, seu Diakoviensis, ac Sirmiensis canonice unitarum... die 29. Septembris anno 1850. Regimen suarum dioecesium solemniter auspiciatus, per Carolum Pavić abbatem B. M. De Bihar, cathedralis capituli Bosnensis seu Diakoviensis praepositum majorem... Essekini: Typis Divaldinis, 1850.
Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Josipu Jurju Strossmayeru, MSO
31. Josić, Blaž. Elegia festis honoribus illustrissimi, ac reverendissimi patris Mariani Šunjic ord. Min. S. P. Francisci, almae missionariae provinciae Bosnae Argentinae

olim custodis... Nomine ejusdem provinciae hilari obsequio reverentiaque filiali in perenne devotionis pignus sacrata [Blaž Josić]. Essekini: Typis Divaldinis 1855.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Marijanu Šunjiću, MSO

32. Kanavelić, Ivan. Sveti Ivan biskup trogirski i Kralj Koloman, pjesan Ivana Kanavelića vlastelina hvarškoga. Sad parvi put izdana od preuzvišenog i presvietloga i prečastnoga gospodina gospodina Josipa Jurja Strssmayera, Božjom i apostolske stolice milostju sjedinjenih biskupijah bosansko-djakovačke i sriemske biskupa.... Osiek: Štampa Drag. Lehmana i drug. 1858.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Poseveta Josipu Jurju Strossmayeru, MSO

33. Okrugić, Ilija. Seljanka ili Pastirski razgovor srietnom rodjen danu i preradostnom naimenovanju velikog župana virovitičke županije preuzvišenoga i presvietloga gospodina Josipa Jurja Strossmayera bosansko-djakovačkog i sriemskog biskupa... u znak srdačne narodne zahvalnosti i sniženoga štovanja kao čestitka spjevan i prikazan po Iliji Okrugiću Sriemcu nadarbeniku i propovjednikuvstolne crkve djakovačke... Osiek: Tiskom Drag. Lehmana i druga 1861.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Josipu Jurju Strossmayeru, MSO

34. Botić, Luka. Petar Bačić. Historička pripoviest iz narodnog života u Dalmaciji u drugoj polovici šesnaestoga vieka. Osiek: Brzotiskom Dr. Lehmana i drug. 1862.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Preuzvišenom gospodinu Jozipu Jurju Strossmajeru biskupu djakovačkom i velikom županu virovitičke županije itd, itd, itd.. Signatura: 80.474 – Rn, HAZU

35. Govori prilikom svečanog umještenja presvietlog gospodina Ladislava Delimanića na veliko županski dostojanstvo slavne županije Virovitičke dana 27. Svibnja 1862. Držani. Osiek: Brzotiskom Dragutina Lehmana i druga, 1862.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Ladislavu Delimaniću. Signatura: 80.754 – Rn, HAZU

36. Milisavljević, Miloš. Bombardiranje varoši Beograda Sultanom turskim Abdul-Azison 5. Junija 1862. Napisao Miloš Milisavljević... Osiek: Pečatano u pečatni Dragutina Lehmana i drug, 1862.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Posveta hrabrom vojnistvu Srbskom.
Signatura: 81.737, HAZU

37. Nikolić, Vladimir. Beršljani. Osiek: Tiskom Dragutina Lehmana i druga, 1863.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Presvietloj gospoји Ljudeviti grofici Janković od Daruvara i Stražemana, rodjenoj grofici Monbeli... Signatura: 85.518 – Rn, HAZU

38. Okrugić, Ilija. Saćurica i šubara, ili Sto za jedan. Izvorna vesela igra s' pjevanjem u 4 čina, crpljena iz života pokojne irižke sljepačke akademije... Osiek: Tiskom Drag. Lehmana i druga, 1864.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Prvomu Jugoslavenske Akademije utemeljitelju, narodne knjige i svakoga rodoljubivoga podhvata čvrstomu podupiratelju, ovu sliku iz života pokojne Irižike Sljepačke Akademije u svoj smirenosti posvećuje pisac. Signatura: 84.201 – Rn, HAZU

39. Liebold-Ljubojević, Julij. Katoličko ženitbeno pravo obzirom na građanske zakone u Austriji. Napisao Dr. Julij Liebold-Ljubojević, profesor crkvenih pravah ... Osiek: Brzotiskom Drag. Lehmana i drugara, 1867.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Preuzvišenom, presvietlomu i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, milošću Božjom i apostolske stolice Bosansko-Djakovačkomu i Srijemskom biskupu, nj. Kr. Ap. Veličanstva tajnomu savjetniku, rimskomu grofu, pristavu Sv. Stolice, biogradske i smederevačke biskupije apostolskomu upravitelju, nj. Kr. Apost. Veličanstva naslovnomu kapelanu, mudroslovja i sv. Bogoslovja naučitelju, bogoslovnih sboravah na sveučilištu bečkom i peštanskom kolegialnomu članu, utemeljitelju Jugoslavenske Akademije i Sveučilišta u Zagrebu, velikomu promicatelju narodne knjige, veledušnomu podupiratelju narodnih zavodah, najvećemu dobrotvoru svoga naroda itd. U znak najdublje štovanja posvećuje ove književne prvence pisac. Signatura: 80.036-Rn, HAZU

40. Liebold – Ljubojević, Julij. Groblje i pokop poleg poviesti i i prava. Napisao Dr. Julij Liebold – Ljubojević prisjednik duh. Stola, profesor crkv. Poviesti i pravah.... Osiek: Tiskom Vatroslava Mederšickoga, 1869.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Preuzvišenomu, Presvietlomu i Prečastnomu Gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, Bosansko-Djakovačkomu i Srijemskom biskupu, Nj. Kr. Ap. Veličanstva Tajnomu Savjetniku, Rimskom Grofu, Pristavu Sv. Ap. Stolice, Biogradske i Smederevačke Biskupije Apostolskomu Upravitelju, Nj. Kr. Apost. Veličanstva Naslovnomu Kapelanu, Mudroslovja i Sv. Bogoslovja Doktoru Bogoslovnih Sborovah na Sveučilištu Bečkom i

PeštanskomKolegialnomu Članu, Utemeljitelju Jugoslavenske Akademije i Sveučilišta u Zagrebu. Velikom Promicatelju Narodne Knjige U znak najdublje štovanja Posvećuje ovaj književni rad
Pisac. Signatura: 80. 954, HAZU

41. Victor, Jean. Le pelerin Slave. Considerations generales sur l'histoire ancienne et moderne des Royaumes-Unis de Croatie, Slavonie et Dalmatie et des Confins-militaires...Essek: Imprimerie de Ignaz Mederschitzky, 1870.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Dedie l'academie sud-slave des sciences et lettres d'Agram comme temoignage respectueux de mos sentiments les plus distingues. – Posveta Jugoslavenskoj Akademiji znanosti i Umjetnosti. Signatura: II-30.857, HAZU

42. Lewald, Franka. Zatočnica žena ili četrnaest listova za žene od Franjke Lewald. Pohrvatila Franjka Pakšec, učiteljica gl. Učione u Osieku. Osiek: Brzotiskom J. Franka, 1871.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Plemenitim i rodoljubnim Gospodjam i Gospodjicam slavnog roda hrvatskog srdačan pozdrav! Signatura: 84.310 – Rn, HAZU

43. Vitanović, Josip. Slovnica hervatskoga jezika za nižu relku sastavio J. Vitanović profesor sam. Gradske realke osečke. Osek: Tiskara J. Franka, 1872.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Preuzvišenomu gospodinu Grofu Petru Pejačeviću Virovitičkomu Kr. Herv. Slav. Dalmat. Ministru, Njegovoga ces. i kralj. apostolskoga Veličanstva pravomu tajnomu savetniku, komorniku, vitezu ausrijskoda reda Leopoldova i velekrsta reda željezna krune, papiskoga reda Isukersta itd. Itd. Kao zakladniku i dobročinitelju osečke realke u znak harnosti s najdubljim štovanjem posvećuje spisatelj. Signatura: 81.576, HAZU

44. Spitzer, Samul. Die Gemeinde-Ordnung bei den alten Israeliten verglichen mit den diesfalligen neusten Bestimmungen in Oesterreich Ungarn. Von Samuel Spitzer, Doctor der Philosophie... Essek: Druck der typographisch-artistischen Anstalt von J. Frank, 1873.

Posveta, identificirana na preliminarnim stranicama: Sr. Excellenz dem hochgeborenen Herrn Grafen Peter Pejacevich de Veroczze, MSO

45. Nedić, Martin. Kitica u devet raznih sgodah ubranih cvietova, preuzvišenomu gospodinu Josipu Jurju Štrossmajeru bosansko-djakovačkom i sriemskom biskupu,

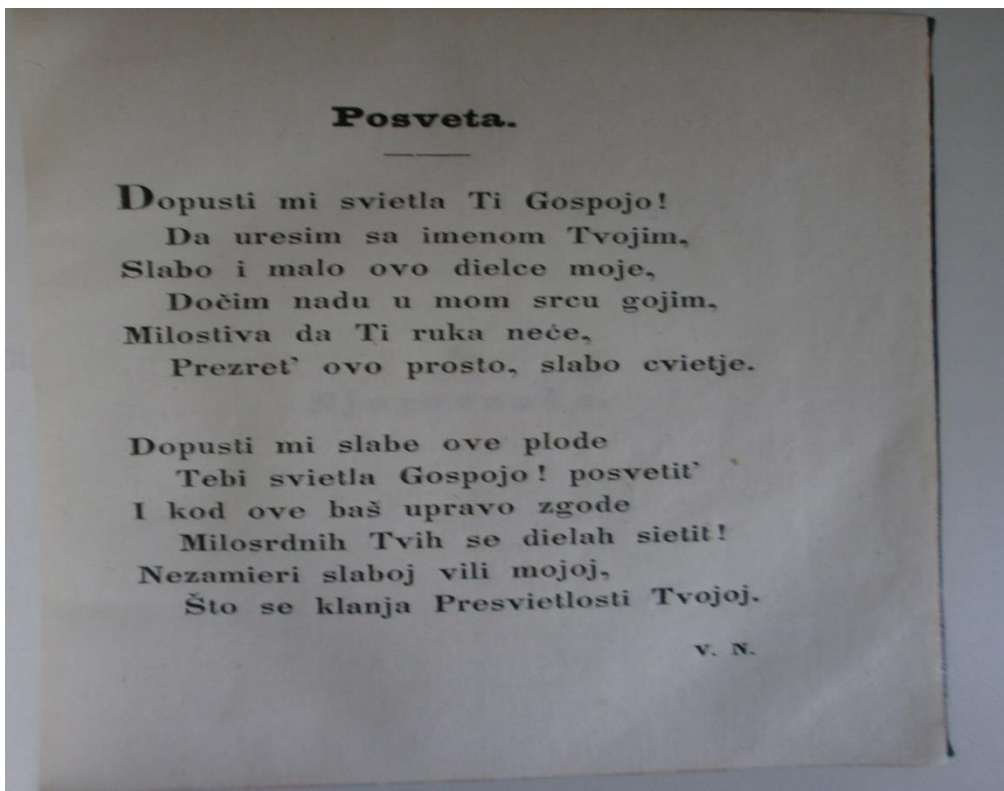
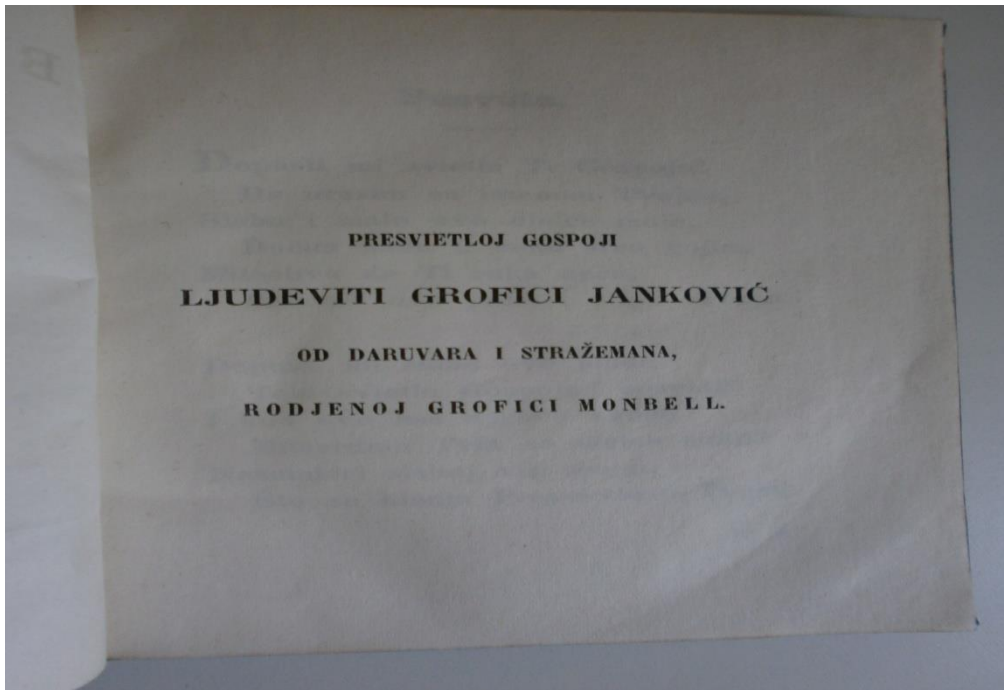
na dan 8. Rujna 1875. Prikazana od o. Martina Nedića, vanjskoga namjestnika biskupata bosanskoga. Osiek: Tiskom J. Franka, 1875.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Josipu Jurju Štrossmayeru, MSO

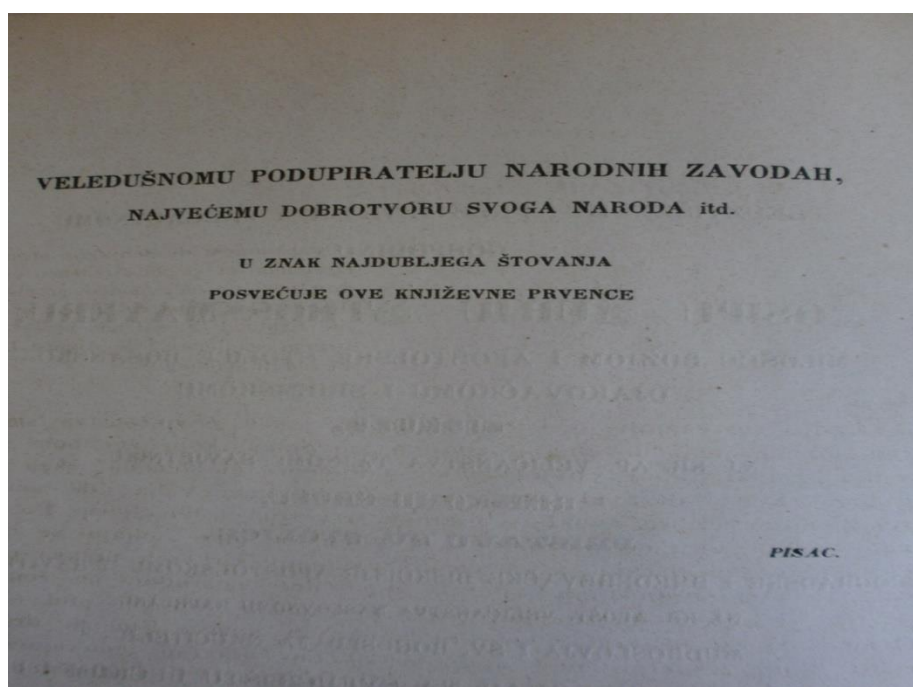
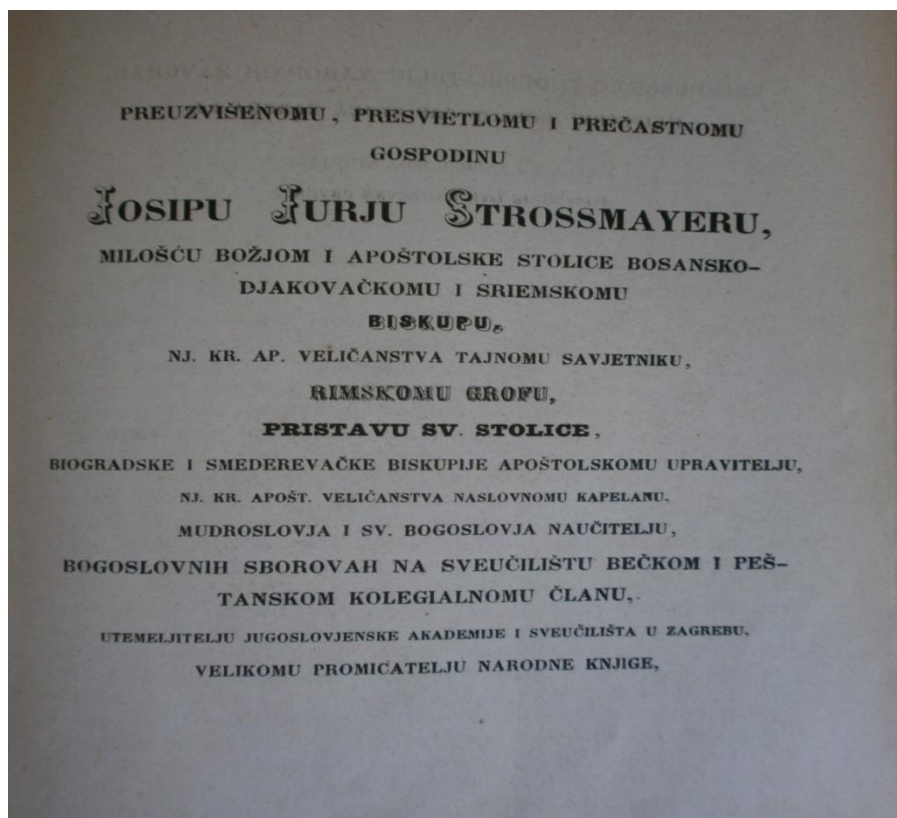
46. Zum Namensferste Se Excellenz des hochgeborenen Herrn Gustav Freiherrn Baron v. Prandau... Essek: [s.n.], 1882.

Posveta, identificirana iz naslovne stranice: Posveta Gustavu Prandau, MSO

SLIKE:

Slika 1. Nikolić, Vladimir. Beršljani. Pjesme od Vladimira Nikolića. Izdao J...T... Osiek: Tiskom Dragutina Lehmann i druga, 1863.

Slika 2. Liebald-Ljubojević, Julij. Katoličko ženitbeno pravo obzirom na gradjanske zakone u Austriji. Napisao Dr. Julij Liebald-Ljubojević, profesor crkvenih pravah itd. U Djakovu. S dozvolom preč. Duh. Stola Djakovačkoga. Osiek: Brzotiskom Drag. Lehmana i drugara, 1867.

Plemenitim i rodoljubnim

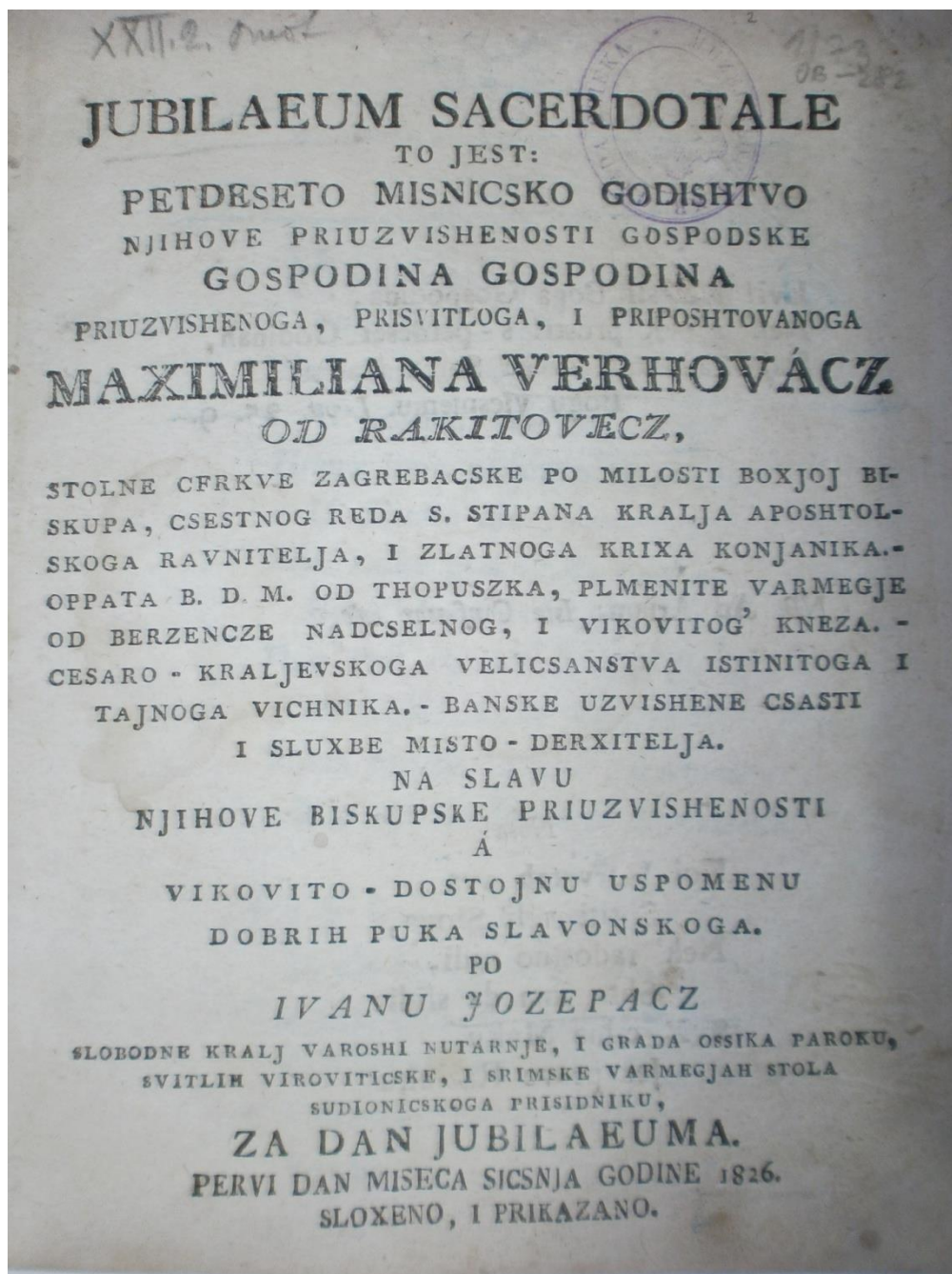
GOSPODJAM I GOSPODJICAM

slavnog roda hrvatskog

SRDAČAN POZDRAV!

Dične kćeri majke slave! Vam posvećujem prvence rada svoga književnoga. Što sam u knjizi učene Niemice, Franjke Lewald-ove, poučna, zabavna, ženam potrebna i korisna našla, priobćujem rodu svomu, najpače Vam materam i kćerim roda hrvatskoga. Što sam pako prevadjajući u hrvatski jezik njemačku knjigu „Für und wider die Frauen“, četrnaest listova od Franjke Lewald-ove, od koje sam i dozvolu za prevadjanje dobila, polučiti htjela, ovdje ću u kratko spomenuti: Prvo želim p. n. čitateljem i čitateljicam predočiti pravo zvanje žene u današnjem duhu vremena; drugo želim pobit krive pojmove o dostojanstvu, zvanju i djelokrugu žena, koje polovicu čovječanskoga roda sastavljaju,

Slika 3. Lewald, Franka. Zatočnica žena ili četrnaest listova za žene od Franjke Lewald. Pohrvatila Franjka Pakšec, učiteljica gl. Učione u Osieku. Osiek: Brzotiskom J. Franka, 1871.

Slika 4. Jozepac, Ivan. Jubilaeum sacerdotale to jest: pedeseto misnicksko godishtvo njihove preuzvishenosti gospodske gospodina gospodina priuzvishenoga, prisvitloga, i priposhtovanoga Maximiliana Verhovacz od Rakovitovecz, stolne cerkve Zagrebacske po milosti Boxjoj biskupa...po Ivanu Jozepacz slobodnome kralj varoshi nutarnje, i grada Ossika paroku svitlih Virovitivske, i Srimске varmegjah Stola sudionickoga prisedniku...Ossik:[s.n.],1826.

Slika 5. Tordinac, Juraj. Perva serčana dobrodošlica Njihovoj cesaro – kraljevskoj visosti nadvojvodi Austrianskomu Stepanu Ugarske i sdruženih kraljevinah kraljevskom namestniku i t.d. i t.d. dana 19-rujna 1847. Od strane osečkih domorodacah na pragu Slavonie po Jurju Tordincu svešteniku preponizno prikazana. Osek: Tiskom Divaldovim, [1847.]